

Financieringsmogelijkheden MRA-Landschapsopgaven

BUREAUBUITEN
economie & omgeving

Financieringsmogelijkheden MRA-Landschapsopgaven

Eindrapportage

Auteur(s):
Joost Hagens (Bureau BUITEN)
Bart van Rijkom (Bureau BUITEN)

Projectnummer 1643
Bron foto voorpagina: MRA landschap Metropoolregio Amsterdam

Aangeboden aan:
Metropolitaan Landschap, Metropoolregio Amsterdam
5 november 2021

Inhoudsopgave

Samenvatting 4

1 Inleiding 6

1.1 *Achtergrond* 6
1.2 *Doelstelling project* 6
1.3 *Aanpak en proces* 7
1.4 *Veronderstellingen* 7
1.5 *Opzet inhoud rapportage & leeswijzer* 8

2 Financieringsinstrumenten 11

2.1 *Inleiding* 11
2.2 *Financieringsinstrumenten publieke partijen* 11
2.3 *Financieringsinstrumenten bedrijven* 15
2.4 *Financieringsinstrumenten burgers* 17

3 Resultaten inventarisatie 19

3.1 *Publieke middelen* 19
3.2 *Bijdragen van bedrijven en burgers* 23
3.3 *Totaalbeeld beschikbare geldstromen* 23
3.4 *Potentie ontschotting is beperkt* 25

4 Aanvullende middelen en denklijnen 26

5 Conclusies en aanbevelingen 31

5.1 *Conclusies* 31
5.2 *Aanbevelingen* 32
5.3 *Experts onderschrijven de uitkomsten* 33

Bijlage 1: Kansrijkheid financieringsinstrumenten (schematisch) 34

Bijlage 2: Informatie per instrument 39

Leeswijzer 39
Overheidsinstrumenten 39
Financieringsinstrumenten van bedrijven 67
Informatie financieringsinstrumenten burgers 77

Bijlage 3: Gesprekspartners 86

Samenvatting

Onderwerp, vraagstelling en inhoud rapportage
In deze rapportage brengen we **de bestaande en nieuwe kansrijke financieringsmogelijkheden** voor de MRA-landschapsopgaven tot 2040 in kaart. Bij bestaande financieringsmogelijkheden gaat het in de eerste plaats om reguliere geldstromen voor natuur, groen en landschap (inclusief water (deels), klimaatadaptatie, veenweide etc.). Ontschotting (binnen en mogelijk tussen verschillende potjes rijksmiddelen) is daarbij een specifiek aandachtspunt. Bij de kansrijke instrumenten gaat het om aanvullingen op het bestaande instrumentarium. Het gaat daarbij niet om een zoektocht naar geheel nieuwe innovatieve financieringsvormen, maar om een concretisering van eerder bedachte aanvullende bekostigingsmogelijkheden.

Voor een gedetailleerd inzicht in de financiële grootheden per instrument, en de achtergronden van regionale verschillen in financierings-perspectieven per regio en per opgave, wordt verwezen naar het aan deze rapportage gekoppelde Financieel Masterbestand (MS-Excel).

De €'s, resultaten en conclusies
We komen in het onderzoek tot een totale beschikbaarheid van **€2,1 miljard** tot 2040, die ten behoeve van de MRA-landschapsopgaven kan worden ingezet. Hiervan is ruim €**1,1 miljard** beschikbaar voor investeringen en ruim **€900 miljoen** voor beheer. Daarmee is er ten opzichte van de studie naar de kosten voor de MRA-landschapsopgaven een investeringstekort in de ordegrootte van **ca. €850 miljoen**.
Overheden zijn de belangrijkste bron van middelen voor investeringen in en beheer van groen en landschap.

Verschillend financieringsperspectief per landschapsopgave
De landschapsopgaven verschillen per MRA-regio. Omdat geldstromen thematisch gelabeld zijn, zijn er substantiële verschillen in hoeverre landschapsopgaven gefinancierd kunnen worden:

- Er zijn betrekkelijk veel middelen voor de MRA-landschapsopgaven 'Natuurontwikkeling in NNN en N2000 gebieden', 'Veenweide-opgaven' en 'Klimaatadaptatie'. De belangrijkste financieringsbronnen voor deze opgaven zijn het stikstofbudget, het veenweidebudget, de budgetten voor klimaatadaptatie en de SNL-subsidies.
- We concluderen dat er relatief weinig middelen aangewend kunnen worden voor de MRA-landschapsopgaven 'Recreatieve beleving', 'Verbetering van de landschapswaarde' en 'Natuurontwikkeling buiten NNN/N2000 gebieden'.
- Voor 'Beheer' zijn er wel veel middelen, maar die schieten in de ogen van beheerders tekort, zijn voor gebieden met veel recreatie onvoldoende en ontbreken vrijwel voor groen/natuur buiten NNN en N2000.
- Er zijn geen substantiële en kansrijke grootschalige financieringsbronnen voor verbetering van de recreatieve structuur. En dat terwijl de vraag naar recreatiemogelijkheden gaat toenemen, als gevolg van de Verstedelijkingsstrategie en de groei van de MRA. Dit is het grootste knelpunt voor de toekomst.

Verschillend financieringsperspectief per MRA-deelregio
Omdat de opgaven per MRA-regio verschillen, zijn er ook regionale verschillen in mogelijk te verwerven middelen uit financieringsbronnen.

- De regio's Zaanstreek-Waterland, de Binnenduinrand, de Diemerscheg Gooi en Vechtstreek, en MRA-Flevoland ontvangen betrekkelijk veel middelen. De nuance is wel dat er op vlak van landschap en recreatie weinig middelen beschikbaar zijn, terwijl sommige regio's (bijvoorbeeld de Binnenduinrand) grote landschappelijke en recreatieve opgaven hebben. Daarbij groeit de komende jaren ook nog de recreatieve druk in deze regio aanzienlijk.

- De Brettenzone/Haarlemmermeer-West, Westeinderscheg/Haarlemmermeer-Oost, Amstelscheg en het Markermeer, IJmeer en Gooimeergebied ontvangen relatief weinig middelen.

Een illustratie van hoe regionale verschillen tot stand komen, valt te geven aan de hand van het stikstofbudget. Het merendeel hiervan wordt uitgegeven aan natuurherstelmaatregelen in N2000-gebieden. Enkele MRA-regio's, waaronder de Brettenzone, de Westeinderscheg en de Amstelscheg hebben geen N2000-gebieden. Stikstofgelden kunnen dus niet in deze gebieden landen. Zo worden regionale verschillen ook nog door een aantal andere instrumenten veroorzaakt. Sommige gebieden, bijvoorbeeld de gemeente Haarlemmermeer, vallen voor een groot aantal financieringsmogelijkheden tussen wal en schip, waardoor daar voor zowel investeringen als voor beheer sprake is van tekorten.

Aanbevelingen

In de rapportage worden een aantal aanbevelingen gedaan, die in een expertsessie breder zijn onderschreven. In het kort gaat het om:

- *Werk de inhoudelijke programmering een slag dieper uit: d*e MRA-landschapsambities zoals geformuleerd in 'Sterke steden hebben sterke landschappen' zijn ruimtelijke en financieel nog onvoldoende concreet om andere publieke en private partijen te laten besluiten over medefinanciering. De programmering moet dus een slag dieper worden uitgewerkt.
- *Werk samen in en aan die programmatische aanpak*: werk de programmering als MRA-partijen uit in samenhang en samenspraak met gebiedspartijen. Denk daarbij aan TBO's, andere grondeigenaren (o.a. via FPG) en waterschappen. Een gezamenlijke programmering langs de inhoud plaveit de weg richting het projectgewijs bundelen van middelen.
- *Blijf benadrukken dat groen noodzakelijk is en geen extraatje:* blijf in het kader van de Verstedelijkingsstrategie benadrukken dat groen en landschap hier integraal deel van uit moeten maken. Woningen zonder riolering of mobiliteitsoplossingen kunnen niet, zonder extra recreatieve infra en kwaliteit van het landschap kan het ook niet.
- *Faciliteer samenwerking tussen partijen en met burgers en bedrijven*: een slagvaardig en ervaren programmateam – samengesteld uit de samenwerkende partijen in MRA Landschap - is een voorwaarde voor het kunnen uitvoeren van de programmatische aanpak. Benut de kansen voor een grotere private betrokkenheid van burgers en bedrijven om een deel van de extra benodigde middelen bijeen te krijgen.
- *Maak bewuste keuzes over inzetten verevening/publiekrechtelijke instrumentarium:* er zijn extra middelen nodig voor de investeringsopgaven. Verevening vanuit woningbouw en wederkerigheid bij nieuwe productielocaties voor duurzame energie zijn hiervoor mogelijkheden. De MRA-partijen kunnen het daarvoor beschikbare instrumentarium benutten. Er zijn haken en ogen aan verbonden, maar er dient ten minste een bewuste bestuurlijke afweging te worden gemaakt.
- *Ontwikkel de mogelijkheid van vrijwillige CO_2-compensatie voor bedrijven:* vrijwillige CO_2-compensatie door bedrijven in de MRA in de vorm van een bijdrage aan lokale/regionale groene doelen is een interessante extra financieringsbron. Aangeraden wordt een dergelijk mechanisme op te gaan zetten, inclusief uitvoering ervan.
- *Zoek naar aanvullende EU-financiering als er concrete projectideeën zijn:* EU-financiering kan een kansrijke aanvullende financieringsbron zijn. Een voorwaarde is vaak dat er goede en concrete projectideeën moeten zijn om geld hiervoor aan te wenden. EU-financiering zijn met name investeringen; voor beheer is het – met uitzondering van het GLB/NSR/POP3 (pijler 2) – vaak niet mogelijk om EU-subsidie aan te trekken.

1 Inleiding

1.1 *Achtergrond*

In de MRA Agenda 2.0 is afgesproken dat de groeiende verstedelijking van de MRA gepaard gaat met het versterken van landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten en meer ruimte voor recreatie. De coronacrisis heeft een voorproefje gegeven van wat een toenemende druk op het landschap voor consequenties heeft en geïllustreerd dat meer recreatieve capaciteit nodig is om aan de behoefte te voldoen. Maar de investeringen in meer en betere groengebieden blijven al enige tijd achter ten opzichte van de ruimtelijk-economische groei (m.u.v. natuurontwikkeling, wat als wettelijke taak bij provincies belegd is). Dat is ook gebleken uit eerdere studies (Ecorys, 2018; Rapport beheertekorten MRA landschap (Bureau Buiten, 2019) en Geld en Opgaven MRA Landschap (Bureau Buiten (2019)).

Landschapskwaliteit en een mooie, groene omgeving worden belangrijker
Groen zorgt onder andere voor een gezonde leefomgeving, reguleert het klimaat (temperatuur, waterafvoer en waterberging t.b.v. drinkwatervoorziening), versterkt de sociale cohesie, stimuleert biodiversiteit, kan geluidsoverlast verminderen en heeft een positief effect op de huizenprijzen en de luchtkwaliteit. Een groene omgeving draagt ook bij aan het vestigingsklimaat voor bedrijven. Groen biedt dus niet alleen een oplossing vanuit milieu- of sociaal perspectief, maar levert ook economische voordelen. De MRA is zich hier terdege van bewust en is werkt toe naar een investeringsstrategie voor het landschap.

1.2 *Doelstelling project*

Stappen zetten richting een investeringsstrategie voor het MRA-Landschap
In het kader van het INTENS-project is door Bureau BUITEN becijferd dat de landschapsopgaven in de MRA tot 2040 (een kleine) €2 miljard aan publieke en private investeringen vergen. Volgend op INTENS zijn de kansen en opgaven voor het landschap in de MRA gespecificeerd in het rapport ‘Sterke steden hebben sterke landschappen’ (Bosch Slabbers – Feddes/Olthof – Must, 2020). Dat heeft geresulteerd in een lijst van 16 sleutelopgaven. Naast de opgaven en een globaal beeld van de kosten, is er inzicht nodig in de middelen die beschikbaar zijn en komen voor investeringen in en het beheer van het landschap. Daarom is aan Bureau BUITEN gevraagd om inzicht te verschaffen in bestaande, nieuwe en kansrijke geldstromen en financieringsinstrumenten. De MRA gebruikt dit als onderdeel van de investeringsstrategie van de Verstedelijkingsstrategie MRA (BO MIRT voorjaar 2022) en voor een Investeringsprogramma Landschap op de schaal van de MRA (2022). Het achterliggende doel is te komen tot dekkende afspraken met het Rijk en onderling in de MRA (of delen daarvan) over een structurele wijze van bekostiging van de opgaven op het vlak van groen en landschap.

Onderzoeksvragen
In het MRA-projectvoorstel ‘Financiering en bekostiging landschap MRA’ zijn vijf onderdelen onderscheiden om tot een goede investeringsstrategie te komen, te weten: 1) inzicht in kosten 2) inzicht in bestaande mogelijkheden 3) inricht in nieuwe kansrijke instrumenten 4) benodigde afspraken met het Rijk 5) vervolg binnen de MRA. Voor twee daarvan – namelijk de onderdelen **‘Bestaande mogelijkheden’** en **‘Kansrijke instrumenten’** – is aan Bureau BUITEN gevraagd om die uit te werken. Bij bestaande mogelijkheden gaat het in de eerste plaats om reguliere geldstromen voor natuur/groen en landschap (inclusief water (deels), klimaatadaptatie, etc.). Ontschotting (binnen en mogelijk tussen verschillende potjes rijksmiddelen) is daarbij een specifiek aandachtspunt.

Bij de kansrijke instrumenten gaat het om aanvullingen op het bestaande instrumentarium. Het gaat daarbij niet om een zoektocht naar geheel nieuwe innovatieve financieringsvormen, maar om een concretisering van eerder bedachte aanvullende bekostigingsmogelijkheden. Per instrument moet het volgende inzichtelijk worden gemaakt:

a) Het financiële volume per financieringsinstrument;
b) De voorwaarden per financieringsinstrument;
c) Opties voor verevening op regionale schaal;
d) Een inschatting van de kansrijkheid van de instrumenten, kijkend naar de landschapsopgaven in de MRA.

Het is niet de bedoeling om uitgebreid onderzoek te doen naar nieuwe instrumenten. Het zwaartepunt is de vraag onder d), namelijk welke instrumenten kansrijk zijn voor de financiering van de MRA-landschapsopgaven.

Let op: aan dit rapport is ook een financieel masterbestand (spreadsheet in MS-Excel) verbonden, met alle financiële informatie per instrument.

1.3 *Aanpak en proces*

Op basis van bureauonderzoek en bureaukennis vanuit eerdere studies, is gekomen tot een longlist van financieringsinstrumenten van overheden, bedrijven en burgers. We hebben van deze instrumenten ook de financiële informatie in kaart gebracht. Vervolgens hebben we berekend wat er van financieringsinstrumenten redelijkerwijs landt in de MRA en haar deelregio's, op basis van verschillende verdeelsleutels (zie §1.3 Veronderstellingen). We hebben de meest kansrijke financieringsmogelijkheden voor de financiering van de MRA-landschapsopgaven in kaart gebracht. De inhoud is vervolgens tijdens gesprekken met de relevante stakeholders (beide provincies, terreinbeherende organisaties (TBO's), waterschappen en ministeries) besproken en op juistheid getoetst. De concept-rapportage en het hieraan gekoppelde Financieel Masterbestand (MS-Excel) zijn vervolgens getoetst binnen een bredere ambtelijke werksessie met de projectteamleden van MRA-Landschap en een expertsessie. Voor de expertsessie is een mix van mensen met kennis van gebiedsontwikkeling, financiële expertise en financiering van overheidsprogramma's gesproken.

1.4 *Veronderstellingen*

Bij het in beeld brengen van de geldstromen voor de komende 20 jaar (tot 2040) is een aantal veronderstellingen gehanteerd.

Impliciet is er in de INTENS-publicatie aan de kostenkant vanuit gegaan dat alle kosten vanuit één punt worden gemaakt. Kosten zijn bij elkaar opgeteld, ongeacht wie nu waarvoor verantwoordelijk voor is. In dit rapport over de beschikbare middelen voor de MRA-landschapsambities, wordt datzelfde gedaan voor de bekostigingskant. Er wordt dus geen onderscheid gemaakt naar wie middelen verwerft of beschikbaar heeft. Of het nu een TBO is, of een provincie, of een andere partij, er is in beeld gebracht welke middelen er voor de landschapsambities in de MRA zijn. Dat is een belangrijke vooronderstelling die aan de financiële tabellen in dit rapport ten grondslag ligt.

Een tweede veronderstelling is dat huidige geldstromen in principe zijn doorgetrokken tot 2040, tenzij expliciet duidelijk is dat het om incidentele middelen gaat. Voor een deel is dat heel logisch: landschapsbeheer is van alle tijden en daar zal linksom of rechtsom voor betaald moeten worden en in veruit de meeste gevallen zal dat geld ook in belangrijke mate vanuit de overheid moeten komen. Soms is de inschatting dat de thematiek een blijvende geldstroom aannemelijk maakt; bijvoorbeeld bij de veenweideproblematiek is het niet aannemelijk dat dit structurele vraagstuk met tijdelijk geld kan worden ondervangen. Maar er zijn ook

twijfelgevallen. Zo heeft het Kabinet veel geld uitgetrokken voor natuurherstel in Natura2000-gebieden om daarmee het effect van te hoge stikstofdeposities terug te draaien. In dit rapport is verondersteld dat die middelen na 2030 komen te vervallen, omdat dan idealiter (de voorwaarden voor) natuurherstel is (of zijn) gerealiseerd en bronbestrijding (mobiliteit, landbouw, industrie, …) succesvol is. Denkbaar is dat dit anders uitpakt, of dat er nog wel middelen beschikbaar blijven, maar wellicht wat minder. Het is in ieder geval goed om te weten dat 'standaard' is gekozen voor het doortrekken van geldstromen tot 2040 en dat de praktijk – waarbij politieke ambities en voorkeuren een rol spelen - natuurlijk anders kan zijn.

In deze studie worden ook budgetten van de Rijksoverheid en de EU, die dus op een grotere schaal uitgegeven worden, omgerekend naar wat hiervan in de MRA landt. Er zijn daarvoor verschillende verdeelsleutels gehanteerd, die gebaseerd zijn op aantallen inwoners, arealen bos en/of N2000/NNN-gebieden of schattingen. In het Financieel Masterbestand staat meer informatie over de gehanteerde verdeelsleutels per instrument.

1.5 *Opzet inhoud rapportage & leeswijzer*

Financieringsinstrumenten en kansrijkheid
Hoewel het maatschappelijke belang van groen breed wordt onderschreven, ligt er een grote financieringsopgave. Het vinden van financiële middelen voor investeren in en beheren van groen en het realiseren van de groene ambities is niet altijd gemakkelijk. Dit heeft te maken met het (quasi-)publieke karakter van groen. Centraal staat dan ook de vraag: wie gaat deze ambities betalen en uit welke financieringsbronnen? Bij de financiering van de groenambities is een belangrijke rol weggelegd voor de overheid. Met name vanwege het feit dat landschap en groen publieke of quasi-publieke goederen zijn. Het is een 'product' waarvan het aanbod zonder overheidsingrijpen achterblijft bij de maatschappelijke behoefte of wenselijkheid ervan. Er zijn wel mogelijkheden om burgers en bedrijven direct te laten (mee)betalen aan extra groen.

Bij de beoordeling van de kansrijkheid valt er een onderscheid te maken tussen vier soorten instrumenten:
- Min of meer zekere geldstromen met een aanzienlijke omvang;
- Mechanismes en bronnen met kleinere omvang;
- Grote potentiële financieringsbronnen die extra bijdragen kunnen genereren;
- Middelen met potentie, maar die nog nader verkend moeten worden.

Bij de beoordeling van kansrijkheid van instrumenten en geldstromen t.b.v. financiering van de MRA-landschapsopgaven, zijn de MRA-landschapsopgaven onderverdeeld naar 6 categorieën. Deze categorieën zijn als volgt:
1. **Recreatieve beleving**: recreatieve infrastructuur (paden, bruggen, borden, e.d.), buitenpoorten, voorzieningen, recreatiegebieden, vaargeulen;
2. **Versterken landschappelijke waarden:** herstel van historische structuren, zichtlijnen, landgoederen, Stelling van Amsterdam, bosaanplant, inpassing van infrastructuur;
3. **Natuurontwikkeling**: onderverdeeld in twee subcategorieën:
   a) Natuurontwikkeling **buiten natuurgebieden:** Natuurnetwerk Nederland [hierna: NNN] en N-2000 gebieden: ecopassages, biodiversiteitsmaatregelen, weidevogelgebieden buiten NNN);
   b) Natuurontwikkeling **binnen natuurgebieden:** binnen NNN en N-2000 afbakening.
4. **Toekomstbestending veenweidegebied:** vernatten, transformatie van landbouw, e.d.;
5. **Klimaatadaptief landschap:** klimatologische inrichting & waterberging;
6. **Beheer.**

In deze rapportage bieden we een **MRA-breed beeld** en een beeld uitgesplitst naar de **8 MRA-landschapsregio's.** De MRA-landschapsregio's hebben een andere indeling dan de standaard MRA-regio's, omdat de regionale indeling geschiedt op basis van landschapskenmerken. De volgende regionale indeling wordt gehanteerd (zie figuur 1.1, volgende pagina):

1. Zaanstreek-Waterland
2. Binnenduinrand
3. Brettenscheg, Spaarnwoude, Haarlemmermeer-West (**Let op:** hierna 'Brettenzone')
4. Westeinderscheg en Haarlemmermeer-Oost (**Let op:** hierna 'Westeinderscheg')
5. Amstelscheg
6. Diemerscheg, Gooi en Vechtstreek
7. Flevoland MRA gebied
8. IJmeer, Gooimeer en Markermeer

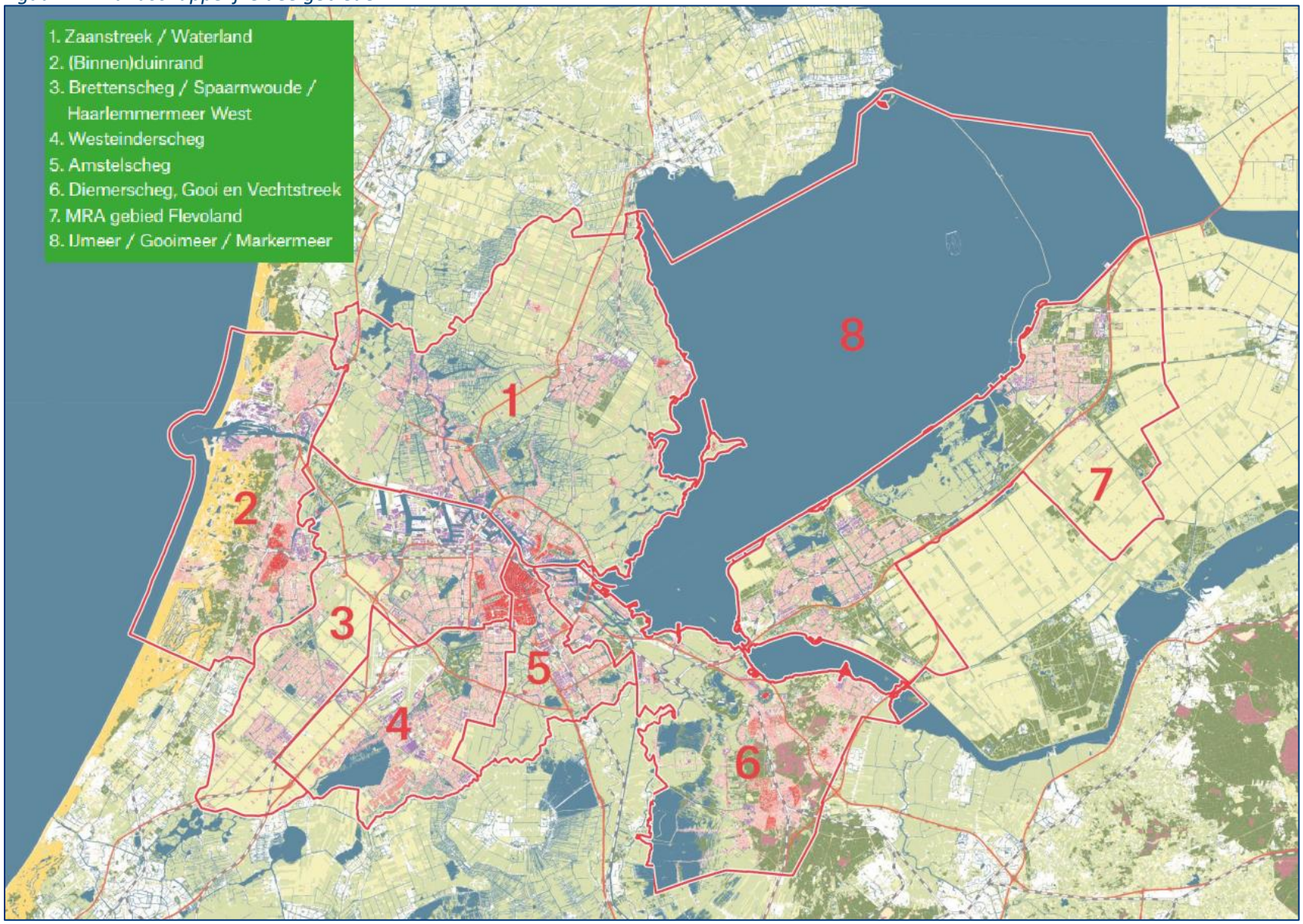
Leeswijzer

In deze rapportage is een longlist aan mogelijke financieringsvormen, bronnen en uitvoeringsinstrumenten om de groene ambities van de MRA te realiseren op een rij gezet. Vervolgens is de kansrijkheid in beeld gebracht. De financieringsvormen zijn hiertoe gekoppeld aan de groenopgaven van de MRA, om inzicht te geven in welke opgaven gedekt kunnen worden met welke financiële middelen.

De opbouw van het rapport is als volgt: hoofdstuk 2 bevat informatie over verschillende typen financieringsinstrumenten. Hoofdstuk 3 is een tekstuele beoordeling van de kansrijkheid van de instrumenten. Hoofdstuk 4 bevat een beschrijving van overige nieuwe en in potentie kansrijke instrumenten. In hoofdstuk 5 zijn conclusies getrokken en aanbevelingen geformuleerd. In bijlage 1 staat de schematische beoordeling van de kansrijkheid van de instrumenten. In bijlage 2 geven we achtergrondinformatie per instrument. In bijlage 3 zijn de gesprekspartners vermeld.

Let op: aan dit rapport is ook een Financieel Masterbestand (spreadsheet in MS-Excel) verbonden, met de financiële informatie per instrument.

Figuur 1.1: Landschappelijke deelgebieden MRA

2 Financieringsinstrumenten

2.1 *Inleiding*

In dit hoofdstuk worden de verschillende geïnventariseerde financieringsmogelijkheden voor publieke partijen (overheden), bedrijven en burgers op een rij gezet. Dit hoofdstuk vormt een groslijst van mogelijke financieringsinstrumenten en op basis hiervan hebben we gekeken wat er relevant is voor de MRA. De kansrijkheid van ieder instrument voor de MRA-opgaven wordt in hoofdstuk 3 verder uitgewerkt. In de bijlagen is een uitgebreide beschrijving van ieder instrument opgenomen. In 2.2 gaan we in op de financieringsinstrumenten van publieke partijen, in 2.3 gaan we in op de instrumenten van bedrijven en in 2.4 gaan we in op de instrumenten van burgers. Financiële informatie van de instrumenten is terug te vinden in het Financieel Masterbestand (separaat in MS-Excel). In bijlage 2 geven we achtergrondinformatie per instrument. Hier geven we bijvoorbeeld informatie over het financiële schaalniveau, de looptijd, randvoorwaarden, voordelen en nadelen van het instrument en bronnen die we gehanteerd hebben om conclusies te trekken.

2.2 *Financieringsinstrumenten publieke partijen*

In het financieren van de groene opgaven is een belangrijke rol weggelegd voor de overheid. Groen is namelijk een product waarvan het aanbod voor de niet-exploitabele delen berust bij de overheid. Overheden kunnen dan ook verschillende instrumenten inzetten/gebruiken voor investeringen in groen(blauwe) waarden en het financieren van groen(e)-(blauwe) projecten. In onderstaande tabel zijn deze financieringsinstrumenten, die publieke partijen kunnen inzetten, op een rij gezet. De financieringsinstrumenten verschillen van elkaar in grootte/schaalniveau: er zijn Europese instrumenten, landelijke instrumenten, regionale instrumenten en lokale instrumenten. Daarnaast is niet elk instrument even kansrijk voor het inzetten bij de MRA-opgaven. De kansrijkheid wordt beoordeeld in hoofdstuk 3.

Tabel 2.1 Financieringsinstrumenten publieke partijen

Concept	Nr.	Instrument	Toelichting
Rijksstromen die regionaal uitgekeerd worden	1.1	SVNL	De Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer (SVNL) maakt onderdeel uit van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), en richt zich op subsidie voor (agrarisch) natuurbeheer en landschapsbeheer van percelen van minstens 75 ha. SVNL betreft Rijksmiddelen die door RVO worden uitgekeerd.
	1.2	SKNL	De Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) levert subsidie voor het omzetten van landbouwgrond naar natuur of ontwikkeling van natuurbeheer. De middelen van SKNL kunnen alleen worden ingezet voor in het natuurbeheerplan aangewezen gebieden. SKNL betreft Rijksmiddelen die door RVO worden uitgekeerd.

Rijksstromen algemeen	1.3	Veenweidebudget	Het Veenweidebudget is een provinciale bijdrage voor het tegengaan van bodemdaling van de veengronden. Daar waar het kan worden gelijktijdig natuur- en klimaatdoelen gerealiseerd. Het doel is een leefbaar, kwalitatief en concurrerend platteland en reductie van CO_2-uitstoot.
	1.4	Stikstofgelden	De stikstofgelden voor natuur kunnen ingezet worden voor natuurherstelmaatregelen voor het herstel en behoud van stikstofgevoelige gebieden. De focus ligt daarbij op Natura-2000 gebieden. Daarnaast heeft het Rijk een subsidieregeling opgezet waarmee provincies agrarische bedrijven nabij Natura-2000 gebieden kunnen uitkopen (zie ook www.aanpakstikstof.nl). De verdeelsleutel over de provincies is nog niet bekend, maar provincies hebben al wel aanvragen voor een eerste tranche van projecten gedaan (NH projecten voor €44 miljoen in 2021).
	1.5	Mobiliteitsfonds	Het Mobiliteitsfonds is het in 2021 vernieuwde Infrastructuurfonds. Het Mobiliteitsfonds is een thematische verbreding (mobiliteit in brede zin, i.p.v. infrastructuur in enge zin). In relatie tot de MRA-landschapsopgaven kan het mobiliteitsfonds onder andere fietspaden rondom Rijksmobiliteitsprojecten meefinancieren.
	1.6	Klimaatadaptatie	De Impulsregeling Klimaatadaptatie hangt onder het Deltaprogramma en komt uit het Deltafonds. Het levert een bijdrage aan klimaatadaptie-maatregelen gericht op wateroverlast, droogte en overstromingen. In totaal is er landelijk €200 miljoen beschikbaar voor de 45 werkregio's. Het Rijk subsidieert 33%, de werkregio betaalt zelf 67%. De middelen zijn geschikt voor de MRA-landschapsopgave 'Klimaatadaptief landschap'.
	1.7	SIM-groen	De Subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM) is er voor de instandhouding van rijksmonumenten die geen woonhuis zijn. De subsidie is 60% van de kosten. Het complete landelijke budget hiervoor was €62,8 miljoen in 2020.
	1.8	Deltafonds	Het Deltafonds is ingevoerd om zeker te stellen dat er ook op de lange termijn voldoende middelen beschikbaar zijn voor noodzakelijke maatregelen voor de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening van Nederland.
	1.9	Programmatische aanpak Grote Wateren	Toekomstbestendige grote wateren waar hoogwaardige natuur goed samengaat met een krachtige economie. Dat is waaraan in de PAGW gewerkt wordt. Er is €248 miljoen beschikbaar voor heel Nederland. In de MRA zijn twee projectgebieden gelegen, met een totaal projectbudget van €80 miljoen (verdeling €60/€20 miljoen).
Provinciale subsidies van Noord-Holland	1.10	Groen NH: Weidevogelbiotopen, wandelnetwerken & TOP's	Dit is een veelzijdige subsidie voor weidevogelbiotopen, de uitbreiding van het wandelnetwerk & toeristische overstappunten (TOP's). Voor weidevogelbiotopen geeft de provincie subsidie voor hogere waterpeilen of substantiële vernatting en het verwijderen van bomen en struiken die leiden tot verbetering van de weidevogelbiotoop. T.b.v. uitbreiding wandelnetwerk Noord-Holland geeft de provincie subsidie voor het oplossen van knelpunten in het bestaande recreatieve wandelnetwerk en de realisatie van nieuwe recreatieve verbindingen. Ook geeft de provincie subsidies voor het aanleggen van TOP's.
	1.11	Klimaatadaptatie onderzoek	De provincie Noord-Holland wil de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering beperking, en de kansen die de klimaatverandering biedt, benutten. Daarom kunnen Noord-Hollandse gemeenten een aanvraag indienen voor een onderzoek voor fysieke uitvoeringsprojecten voor klimaatadaptatie. Subsidieplafond is €100.000, er kan in totaal 100% gesubsidieerd worden, tot €10.000.

	1.12	Klimaatadaptatie uitvoering	Uitvoeringsprojecten voor klimaatadaptatie voor Noord-Hollandse gemeenten. Subsidieplafond voor 2021: €900.000,-. Er kan tot 50% gesubsidieerd worden, tot maximaal €100.000 per casus. Er is de komende 3 jaar (t/m 2023) budget.
	1.13	HIRB+ Revitalisering verblijfslocaties	De provincie Noord-Holland wil de verblijfsrecreatieve sector revitaliseren en toekomstbestendig maken en houden. Daarom verlenen zij subsidie voor planvorming op het gebied van kwaliteitsverbetering en verduurzaming. Subsidieplafond is €100.000,-. 50% subsidiabel tot maximaal €12.500,-.
	1.14	Uitbreiden vaarnetwerk kleine pleziervaart	Om een bijdrage te leveren aan het oplossen van fysieke knelpunten in routes die bevaren worden door de kleinere pleziervaartuigen heeft de provincie Noord-Holland de 'Uitvoeringsregeling waterrecreatie: uitbreiden van het vaarnetwerk voor de kleinere pleziervaart 2021' open gesteld. De provincie geeft subsidie voor maatregelen die het recreatieve vaarnetwerk voor kleinere pleziervaartuigen uitbreiden, zoals het aanpassen of realiseren van bruggen, sluizen, doorvaarbare duikers of overhalen, waardoor knelpunten in het netwerk worden opgelost. Subsidieplafond: €1,1 miljoen. In totaal kan 80% worden gesubsidieerd tot maximaal €400.000,-.
	1.15	Herbestemming en restauratie verduurzaming monumenten	Bedoeld ter stimulering van het behoud van onroerend cultureel erfgoed door middel van herbestemming en/of, restauratie en/of verduurzaming. Subsidie voor herbestemming en/of restauratie en/of verduurzaming van onroerend cultureel erfgoed. Deze activiteiten kunnen afzonderlijk en in combinatie voorkomen. Bedraagt per casus maximaal €10.000,-.
	1.16	Bedrijfsverplaatsing en kavelruil Natuurnetwerk Noord-Holland	Heeft tot doel: de verbetering van de agrarische structuur ten behoeve van de kwaliteit van het landschap. De uitvoeringsregeling bestaat uit twee onderdelen: bedrijfsverplaatsing en kavelruil. Subsidie wordt verstrekt voor een verplaatsing van een landbouwbedrijf, waarbij de aanvrager een MKB-onderneming is en alle grondgebonden agrarische activiteiten op de gronden die worden achtergelaten binnen het NNN betrokken worden in de bedrijfsverplaatsing. Subsidieplafond €500.000 in 2020. Per casus: €37.500,-
	1.17	Investeringsbudget Landschapsversterking	De provincie Noord-Holland investeert 10,3 miljoen euro in haar landschap. Het geld gaat onder andere naar de Stelling van Amsterdam en de Westeinderscheg tussen Amsterdam en Aalsmeer voor een kwaliteitsslag van het landschap en betere recreatieve bereikbaarheid van en binnen het versnipperde gebied. Er gaat ook geld naar het Oer-IJ.
Verdienmodellen	1.18	Inkomsten verkoop, evenementen en pacht	Deze financieringsbron levert geld op door het verpachten of verhuren van locaties in een groenblauwe natuur- en recreatieomgeving voor evenementen of andere activiteiten. Er dient daarbij rekening gehouden te worden met de draagkracht van het terrein en omgeving, NNN voorwaarden en zonering.
	1.19	Bosbouw	Inkomsten uit bosbouw komen voort uit de verkoop van hout uit bomenkap. Deze opbrengsten komen ten goede aan beheer van de natuur en de voorzieningen in de natuur. Er mag maximaal 2 hectare bomen gekapt worden voor regulier natuurbeheer. De mogelijkheden voor bomenkap worden in de toekomst mogelijk beperkt vanwege Nationale Bosstrategie.
Compensatie	1.20	Infrastructuurprojecten	Bij grote infrastructuurprojecten die impact hebben op beschermde natuur, is er de wettelijke verplichting om te komen tot natuurcompensatie. Netto komt er bij de compensatie vaak geen groen bij.

Verevening	1.21	Verevening (en rood-voor-groen)	Bij verevening wordt een investering in het landschap op de ene plek, gefinancierd vanuit een rendabele investering op een andere plek. Denk daarbij aan woningbouw, bedrijven en kantoren. Ook rood-voor-groen (groen financieren uit opbrengst 'rode' functies) is hiervan een voorbeeld.
Europese subsidies	1.22	LIFE	LIFE ondersteunt innovatieve projecten die passen binnen Europees natuur-, milieu- en klimaatbeleid. Het programma heeft vier deelprogramma's: natuur & biodiversiteit, circulaire economie, klimaatverandering en schone energietransitie. Er zijn 1 à 2 momenten per jaar waarop aanvragen kunnen worden ingediend. De subsidies kan met name gebruikt worden voor groeninvesteringen, en niet voor beheer.
	1.23	GLB/NSP/POP3 & POP 4[1]	Het GLB bevat 2 pijlers: inkomensondersteuning aan agrariërs (pijler 1) en extra subsidie voor maatregelen ter verbetering van biodiversiteit, klimaat en bodem (pijler 2). In 2023 gaat er een nieuwe GLB regeling van start.
	1.24	Horizon Europe	Doel van het programma is om het concurrentievermogen van Europa te vergroten door wetenschap en innovatie te stimuleren en oplossingen te bedenken voor maatschappelijke vraagstukken. Het heeft drie pijlers. Meest interessant voor de MRA landschapsopgaven is pijler 2: "*Global Challenges and European Industrial Competitiveness*". Binnen deze pijler bevinden zich zes clusters, waaronder (1) klimaat, energie en mobiliteit, en (2) voedsel, natuurlijke hulpbronnen, landbouw en milieu. Het totale budget is €95,5 miljard (incl. €5,4 miljard NextGenerationEU) en het projectbudget verschilt per call, doorgaans €2 tot €10 miljoen (tot 100% EU-bijdrage).
	1.25	EFRO	EFRO is één van de structuurfondsen van de EU en richt zich op het terugdringen van verschillen tussen Europese regio's. Er zijn meekoppelkansen voor de MRA. De provincie Noord-Holland en Flevoland zijn onderdeel van EFRO Kansen voor West.
	1.26	Interreg	Interreg Europe richt zich op stimuleren van samenwerking/cohesie in de EU. Interreg Noordwest Europa en Interreg Europe zijn relevant voor de MRA vanwege meekoppelkansen. Een groot deel van het budget van het programma gaat naar specifieke doelen voor een 'slimmer', 'groener', 'beter verbonden' en 'socialer' Europa.
	1.27	EUI	EUI focust zich op duurzame stedelijke ontwikkeling. De structuur van deze subsidie is nog onbekend, waarschijnlijk vergelijkbaar met UIA. Het richt zich op stedelijke autoriteiten met meer dan 500.000 inwoners. Er kan tot 80% of maximaal €5 miljoen subsidie verkregen worden.
	1.28	URBACT	URBACT stelt steden in staat om samen te werken en geïntegreerde oplossingen uit te werken voor gemeenschappelijke stedelijke uitdagingen. Dit wordt bereikt door te netwerken, van elkaars ervaringen te leren, lessen te trekken en '*good practices*' te identificeren om stedelijk te beleid te verbeteren. Het programma wordt nog opgesteld.
Lokale subsidies of giften	1.29	Subsidie en/of andere uitgaven van waterschappen	De subsidie van de 4 Noord-Hollandse/Flevolandse waterschappen kan ingezet worden voor projecten die zorgen voor vergroten van waterbewustzijn en duurzaam waterbeheer. Voorbeelden zijn subsidies voor water en bodem, subsidie voor recreatie, cultuur en landschap. De hoogte van de subsidie verschilt per project, particulier voert project uit.

[1] Gebruikte afkortingen, GLB: Gemeenschappelijk Landbouw Beleid, NSP: Nationaal Strategisch Plan, POP3&4: Plattelandsontwikkelingsfonds (3&4 zijn versies)

	1.30	Matchfunding	Bij matchfunding wordt er vanuit de overheid bijgedragen aan particuliere crowdfundingsacties. Matchfunding is een eenvoudig concept dat burgerparticipatie bevordert en stimuleert.
Lokale belastingen	1.31	Lokale belastingen gemeenten	Belangrijke belastingen die gemeenten kunnen heffen zijn OZB, toeristenbelasting en parkeerbelasting. De mate waarin de gemeenten hun inkomsten kunnen beïnvloeden is echter gering (27,2%). Vanwege de verschillende baten van groen, wordt vaak ook de (re)activering van baatbelasting genoemd.
	1.32	Lokale belastingen provincies	De enige belastingen die provincies heffen zijn de opcenten op de motorrijtuigenbelasting van personenauto's en motoren. De opcenten motorrijtuigenbelasting worden geheven over het tarief van de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting. De tarieven in 2021 voor Noord-Holland en Flevoland zijn respectievelijk 67,9% en 79,8%. Andere inkomsten van de provincies, buiten het provinciefonds, zijn heffingen die slechts kostendekkend mogen zijn.
	1.33	Lokale belastingen waterschappen	Waterschappen heffen eigen waterschapsbelasting (goed voor 87% van de inkomsten). Aanvullende middelen zijn nodig voor meekoppelkansen op het gebied van natuur of recreatie (bv. overloopgebieden of natuurvriendelijke oevers).
Overig	1.34	Fiscale voordelen NSW	Via de Natuurschoonwet kunnen eigenaren van landgoederen of buitenplaatsen gebruik maken van fiscale voordelen om hun landgoed of buitenplaats in stand te houden. Het is dan ook alleen voor aangewezen NSW-landgoederen. De fiscale voordelen die eigenaren van NSW-landgoederen krijgen, zijn vrijstelling van OZB voor de grond die tot een landgoed behoort, vermindering van vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting, en vrijstelling van de schenk- of erfbelasting.
	1.35	Erfgoed Deal	Via de Erfgoed Deal kunnen overheden investeren in projecten waarbij het gebruik van erfgoed wordt ingezet bij grote ruimtelijke opgaven. Voor de periode 2019-2022 is er vanuit het Rijk €20 miljoen beschikbaar. Gemeenten en provincies matchen dit.

2.3 *Financieringsinstrumenten bedrijven*

Naast een belangrijke rol voor de overheid, kunnen ook bedrijven een wezenlijke bijdrage leveren in het financieren van ontwikkeling en onderhoud van landschapsopgaven. Dit kan zowel direct als indirect en op verschillende manieren. Denk aan het verstrekken van leningen, giften of het compenseren van andere ontwikkelingen in groene gebieden. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de verschillende financieringsinstrumenten voor bedrijven. De kansrijkheid van onderstaande instrumenten wordt beoordeeld in hoofdstuk 3.

Tabel 2.2: Financieringsinstrumenten bedrijven

Concept	Nr.	Instrument	Toelichting
Leningen	2.1	Bancaire leningen	Bij bancaire leningen verstrekt een bank een geldbedrag aan een bedrijf op voorwaarde dat het later terug wordt betaald. Deze manier van financieren is enkel geschikt voor partijen die groen aan een verdienmodel koppelen, waardoor de lening kan worden terugbetaald. De omvang van de lening is afhankelijk van het verdienvermogen van het verdienmodel.

Giften	2.2	Sponsoring	Bij sponsoring stelt een organisatie geld ter beschikking voor (de aanleg of onderhoud van) een landschap, meestal in ruil voor reclame. De omvang van de geldstroom hangt af van de bereidwilligheid van organisaties om te sponsoren.
	2.3	Loterijen	Loterijen steunen verschillende terreinbeherende organisaties. De opbrengst van de loterij wordt dan – eenmalig of jaarlijks - deels gebruikt voor de steun van organisaties die groen aanleggen en/of beheren.
Verdienmodellen	2.4	Pacht/exploitatie	Een deel van de opbrengsten uit pacht of exploitatie van een bezoekerscentrum of horeca kan worden ingezet voor de instandhouding van bos en natuur. De omvang van de geldstroom hangt af van de winstgevendheid van het verdienmodel.
	2.5	Activiteiten/evenementen	Het organiseren van evenementen in groengebieden kan een inkomstenbron zijn (met name voor beheerorganisaties) waardoor investeringen in het groen gedaan kunnen worden of het beheer gefinancierd kan worden. Grootschalige evenementen kunnen wel een negatieve impact hebben op de natuurwaarden.
	2.6	Streekproduct	Streekproducten kunnen voor natuurbeherende organisaties een interessant verdienmodel zijn. Een deel van de opbrengsten van streekproducten worden afgedragen aan de beheerorganisaties.
	2.7	Landbouw	Kansen in de landbouw en groenontwikkeling liggen er met name in vorm van groene akkerranden, groenbemesting en biologische landbouw. Biologische en kringlooplandbouwbedrijven bieden ruimte voor biodiversiteit, houtwallen en dooradering met (fiets)paden en lanen. Daarnaast kunnen landbouwgronden ook recreatief gebruikt worden en op die manier opbrengsten genereren.
	2.8	Bosbouw	De bossen in Nederland worden voor 1/3^{e} beheerd door particulieren. Voor deze particulieren is bosbouw een belangrijke inkomstenbron door de verkoop van hout. Deze inkomsten dekken gedeeltelijk de kosten van beheer en aanleg van nieuw bos. De inkomsten kunnen aangevuld worden met subsidies, jachthuur en inkomsten uit recreatief gebruik van de bossen. Een productiebos kan ook (gedeeltelijk) dienen als recreatiebos.
Compensatie	2.9	Natuurcompensatie	Er is sprake van natuurcompensatie als een initiatiefnemer ontwikkelt in een landelijk gebied en de aantasting compenseert door de aanleg van natuur elders. Dit kan in natura of financieel.
	2.10	Opwekking duurzame energie	De opwekking van duurzame energie zal in de komende jaren een snelle groei van het ruimtegebruik laten zien. Er kan daarbij gevraagd worden om een financiële compensatie voor het negatieve effect van de opwekking op het landschap. Ook kan er gekozen worden voor landschappelijke inpassing.
	2.11	CO_2 compensatie	Bij CO_2 compensatie betalen bedrijven aan intermediairs die zorgen voor de aanplant van groen/bomen waarmee CO_2 wordt vastgelegd. Bedrijven compenseren daarmee hun CO_2 -productie door te investeren in groenontwikkeling en onderhoud in groenprojecten.
	2.12	Drinkwaterwinning	Wanneer partijen geld verdienen met drinkwater kunnen ze daarvan een deel van terugstoppen in waterwingebieden. Daarnaast kunnen maatregelen die nodig zijn tegen klimaatverandering bijdragen aan de MRA-Landschapsopgaven.
Overig	2.13	Preventie-investering verzekeraars	Verzekeraars investeren in groenstructuren als preventie-investering (bv. het aanleggen van groen dat bijdraagt aan afwatering), met als doel schade die klimaatverandering met zich mee brengt te verminderen en/of zorgkosten te verlagen.

	2.14	BIZ	Een Bedrijven Investeringszone (BIZ) maakt het mogelijk om ondernemers gezamenlijk verbeteringen in een bepaald gebied te laten financieren. Het instrument dat hiervoor wordt ingezet, is een gebiedsgerichte (bestemmings)heffing. Dit geld kan ook ingezet worden voor groenvoorziening, vaak op of om werklocaties.

2.4 *Financieringsinstrumenten burgers*

Als laatste kunnen, naast overheden en bedrijven, ook burgers een rol spelen in het financieren van groen. In dit geval gaat het vaak om uitgaven die burgers doen die (in)direct ten goede komen aan het financieren van groene opgaven. De tabel hieronder geeft een overzicht van de financieringsinstrumenten van burgers. De kansrijkheid van onderstaande instrumenten wordt beoordeeld in hoofdstuk 3.

Tabel 2.3: Financieringsinstrumenten burgers

Concept	Nr.	Instrument	Toelichting
Giften	3.1	Giften	Burgers kunnen geld schenken voor de ontwikkeling en/of het onderhoud en beheer van groen, met of zonder tegenprestatie. In het geval van een groene opgave is het mogelijk een gift te toen zonder tegenprestatie wanneer de gift naar een stichting gaat met een ANBI-status (Algemeen Nut Beogende Instelling). Giften zijn voornamelijk aantrekkelijk voor particulieren met de financiële capaciteit én de wil om groene projecten te ondersteunen.
	3.2	Legaten	Legaten zijn een bijzondere vorm van giften. Het verschil is dat een legaat pas wordt ontvangen door de legetaris (degene aan wie het geld wordt nagelaten) als de gever komt te overlijden.
	3.3	Fonds op naam	Een Fonds op Naam is een schenking aan een goed doel met een gerichte opdracht. De schenker bepaalt de naam en het doel van het fonds. Het fonds moet vervolgens gekoppeld worden aan een hoofdfonds. Er bestaan fondsen op naam voor groene projecten.
	3.4	Crowdfunding	Crowdfunding is een eenmalige actie waarbij een organisatie in dit geval bij particulieren geld ophaalt om de investering van een bepaald project te financieren, bijvoorbeeld ontwikkeling van groen. Dit kan met of zonder tegenprestatie.
	3.5	Stichtingen	Sommige stichtingen richten zich op ondersteuning van groenprojecten. Bv. op het gebied van natuurbehoud recreatie. Deze stichtingen steunen vaak eenmalig een groenproject met een financiële bijdrage/gift.
Verdienmodellen	3.6	Kaartjesverkoop	Een van de meest directe financieringsconcepten is de verkoop van toegangskaarten. De gebruiker betaalt dan voor de toegang tot het groen. Met de opbrengsten wordt het onderhoud van het groen bekostigd. Een voorbeeld is Nationaal Park De Hoge Veluwe.
	3.7	Abonnementen	Abonnementen in de vorm van bv. jaarkaarten, ‘vrienden van’ of ‘beschermerkaart’ verlenen toegang tot een groengebied voor een bepaalde periode (bv. een jaar). Het is daarmee vergelijkbaar met de verkoop van een toegangskaart.
	3.8	Vignetten	Bij de aanschaf van een vignet betaalt de gebruiker van een faciliteit in het groen voor een service (bv. het gebruik van mountainbike paden) voor een bepaalde periode. De opbrengsten hiervan kunnen worden ingezet

			voor bv. het onderhoud van mountainbikepaden. Soms worden ook de algemene kosten van natuurbehoud bekostigd.
	3.9	Betaald parkeren	Met betaald parkeren in/nabij het groengebied wordt het geld dat wordt ingezameld op de parkeerplaats gebruikt voor het beheer van het groen.
Overig	3.10	Groenfonds	Een groenfonds is een fonds waaruit groene projecten worden gefinancierd. De projecten moeten daarbij wel een groenverklaring hebben. Het ingelegde geld komt van spaarders of beleggers. Aangezien het geleende geld op den duur terugbetaald moet worden, kan een groenfonds enkel als startkapitaal gebruikt worden. Dit betekent ook dat het geld op een manier moet worden terugverdiend.
	3.11	Landschapsobligaties	Burgers investeren in landschapsobligaties en ontvangen hiervoor een rentevergoeding. Met het geld van de obligaties wordt vervolgens grond aangekocht. Deze grond wordt verpacht aan boeren die op een biologische en natuurvriendelijke manier landbouw uitoefenen.

3 Resultaten inventarisatie

De beschreven financieringsmogelijkheden in hoofdstuk 2 zijn beoordeeld op kansrijkheid en de bijbehorende bedragen zijn in het Excelbestand gezet. De hoofdlijnen van de resultaten daarvan worden in dit hoofdstuk uiteengezet.

In bijlage 1 is de kansrijkheid van de verschillende stromen beoordeeld. Daarbij is in algemene zin een onderscheid te maken tussen 4 soorten instrumenten qua kansrijkheid. Ten eerste zijn er min of meer zekere geldstromen met een aanzienlijke omvang, waarvan de meeste uit de overheidsinstrumenten komen (bijvoorbeeld SNL, GLB). Als tweede zijn er een aantal mechanismes en bronnen met een kleinere omvang die niettemin de moeite waard zijn. Denk hierbij aan Europese subsidies, verkoop van streekproducten en meekoppelkansen met Rijksstromen (bv. gericht op stikstof en klimaatadaptie). Ten derde zijn er drie grote potentiële financieringsbronnen te onderscheiden die – onder voorwaarden – substantiële extra bijdragen kunnen genereren: verevening uit woningbouw, afroming vanuit de productie van duurzame energie en betaald parkeren. Als vierde zijn er middelen die wel een flinke potentie hebben, maar nog nader verkend dienen te worden om echt kansrijk te zijn. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om vrijwillige CO_2-compensatie door bedrijven.

Vervolgens zijn alle bedragen in het rekenbestand gezet, uitgesplitst naar investeringen en beheer en gekoppeld aan de MRA-landschapsopgaven. In de volgende paragrafen worden de belangrijkste uitkomsten beschreven en toegelicht.

3.1 *Publieke middelen*

Overheden zijn de belangrijkste bron van middelen voor investeringen in en beheer van groen en landschap. Met name voor het natuurbeleid – voor het Natuur Netwerk Nederland (NNN) en voor Natura2000-gebieden – zijn er langjarige geldstromen voor realisatie en subsidieregelingen voor het beheer (het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL)). Na de decentralisatie (2011) zijn de provincies hiervoor verantwoordelijk. Voor de resterende onderdelen van het NNN en voor natuur met een provinciale status buiten NNN en N2000 zijn er in Noord-Holland en Flevoland middelen beschikbaar. De voltooiing van de natuurnetwerken loopt weliswaar trager dan oorspronkelijk voorzien, maar binnen de periode tot 2030 worden de plannen afgerond.

Voor het beheer van NNN- en N2000-gronden is beheersubsidie beschikbaar. De SNL-beheersubsidie dekte tot voor kort 75% van de standaardkostprijs. Dat percentage is inmiddels verhoogd naar 84%. Dat betekent overigens dat terreinbeherende organisaties (TBO's) en particuliere grondeigenaren de ontbrekende middelen zelf moeten aanvullen, of moeten bezuinigen op het beheer. Met name daar waar ook recreatief medegebruik is, is dat een reeds langer bestaand probleem. De TBO's en de Federatie Particulier Grondbezit (FPG) wijzen reeds lang op het bestaan van dit beheertekort. Overigens zijn de weergegeven getallen bij SVNL en SKNL langs indirecte weg berekend. Het is ons niet gelukt om directe cijfers vanuit RVO te gebruiken.

Voor agrarisch natuurbeheer door gecertificeerde collectieven is er de regeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). In Nederland wordt een deel van de ANLb gefinancierd vanuit het Plattelandsontwikkelingsprogramma (voor de periode t/m 2022 het POP3), de tweede pijler van het Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid. Ook in de nieuwe periode, 2023-2027, kiest Nederland ervoor een deel van de EU-middelen hiervoor in te zetten (bron: NSP voor

het GLB). Op langere termijn wordt verwacht dat dit nog zal groeien, al is dat nog onzeker.

Al met al zijn er voor de natuurdoelen in de MRA, zeker binnen NNN en N2000, in behoorlijke mate middelen beschikbaar, al wordt de hoogte van de beheersubsidie te laag bevonden door beherende partijen. Eerder onderzoek van Ecorys en van Bureau BUITEN heeft dat laatste voor de MRA bevestigd.

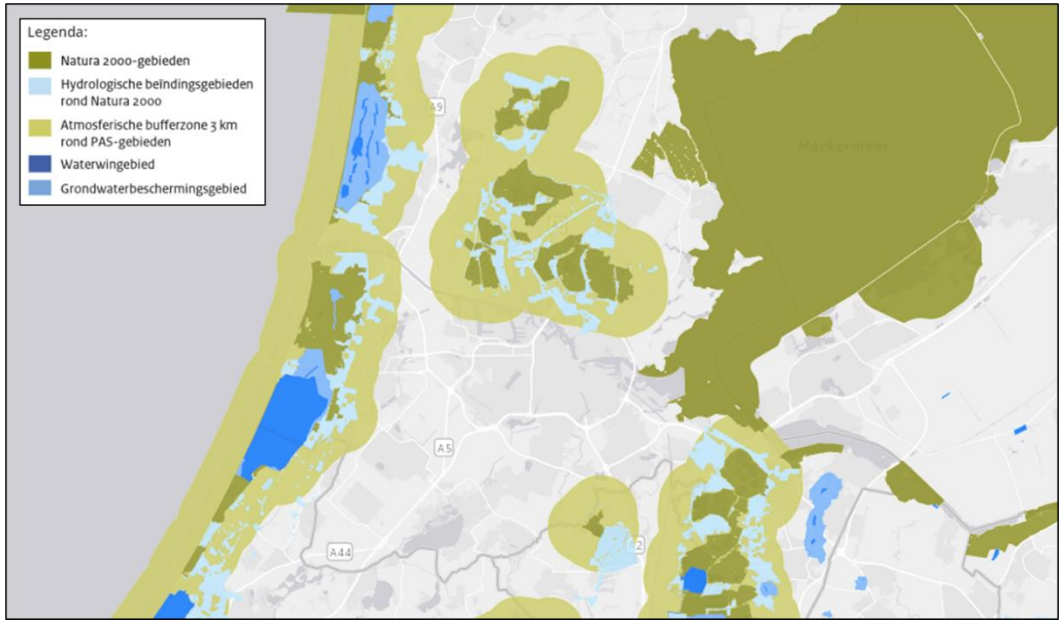
Natuur buiten NNN en N2000
Voor natuur buiten NNN en N2000 en voor andere groene gebieden en dan met name die waar veelvuldig wordt gerecreëerd, zijn er zowel voor uitbreiding als voor beheer eigenlijk geen specifieke middelen beschikbaar vanuit het Rijk. De provincies zijn hiervoor de belangrijkste verschaffers van middelen, soms in 'schappen' (gemeenschappelijke regelingen) met de gemeenten.

Binnen de MRA heeft de provincie Noord-Holland verder een investeringsbudget landschapsversterking. Dat is voor de provinciale schaal met ruim €10 miljoen een stevig budget, maar afgezet tegen de landschapsambities gaat het om bescheiden middelen. De provincie Flevoland heeft buiten wat cofinanciering voor POP en Leader (onderdeel POP) beperkte middelen voor natuur buiten NNN en N2000.

Belangrijke extra rijksmiddelen voor stikstof en veenweide
In vergelijking tot de achterliggende jaren zijn er twee beleidsthema's waarvoor significant meer geld beschikbaar is gekomen voor de komende jaren: stikstof en de veenweideproblematiek.

Stikstof
Vanwege Europese afspraken en mede als gevolg van gerechtelijke uitspraken heeft het Rijk extra geld beschikbaar gesteld voor de reductie van de stikstofdepositie en voor het bestrijden van de gevolgen ervan. Zo is er nationaal onder meer €3 miljard beschikbaar voor natuurherstel in N2000-gebieden en is er €430 miljoen voor uitkoop van boerenbedrijven. De provincies kunnen projectgewijs aanvragen doen voor natuurherstel en voeren de uitkoopregeling uit. Voor de MRA kan dit tezamen ruim €300 miljoen genereren tot 2030, afhankelijk van de mate waarin de regio succesvol is met het aanvragen van middelen. De vraag is overigens wel in welke mate die middelen kunnen worden ingezet voor de landschapsambities van 'Sterke steden hebben sterke landschappen'. Strikt gezien zijn middelen voor natuurherstel vooral extra middelen voor beheer. Maar een denklijn kan zijn dat daarmee andere middelen van terreinbeheerders wellicht beschikbaar kunnen komen voor uitbreidingen en dat daarmee een deel van de ambities gefinancierd kan worden. Figuur 3.1 laat zien waar stikstofmiddelen in de MRA mogelijk zullen landen.

Figuur 3.1: Zonering stikstofgevoeligheid N2000 en NNN gebieden

Bron: PBL, Atlas van de regio, kaart Natuur, Landschap, Recreatie, gebieden met invloed op kwetsbare natuur

Veenweide
Voor de veenweideproblematiek, onderdeel uitmakend van de MRA-landschapsambities, is er extra geld van het Rijk in het kader van het Klimaatakkoord. Tot 2040 kan dat voor de MRA iets meer dan €40 miljoen aan middelen genereren.

Andere grote geldstromen vanuit het Rijk
In het bij dit rapport behorende Excelbestand zijn nog een aantal grote Rijksstromen opgenomen die kunnen bijdragen aan de landschapsambities van de MRA. Het gaat dan over het Mobiliteitsfonds, middelen voor Klimaatadaptatie en in de watersfeer om het Deltafonds en de Programmatische Aanpak Grote Wateren.

Bij al deze stromen zijn overigens kanttekeningen te plaatsen. Het Mobiliteitsfonds, de opvolger van het Infrastructuurfonds, heeft een bredere scope dan de voorganger en biedt daarmee ook meer ruimte om bijvoorbeeld fietsmaatregelen te financieren. Louter recreatieve fietsinfrastructuur kan er niet mee worden gefinancierd, maar denkbaar is wel dat bijvoorbeeld dure overkluizingen of onderdoorgangen van autosnelwegen (of andere Rijksinfrastructuur) onderdeel uitmaken van een totaalaanpak van een MIRT-proces, waar dan meekoppelkansen in zitten vanuit de landschappelijke en recreatieve ambities. De schatting op basis van het recente verleden is dat 1% van het budget hiervoor kan worden aangewend en dat dat aandeel nog iets kan groeien. Dit wordt ook bevestigd in gesprekken met het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Voor de MRA zou dat tot 2040 neerkomen op ca. €225 miljoen. Andere kanttekeningen hierbij: er is in het afgelopen decennium al veel geïnvesteerd in Rijksinfrastructuur in de MRA, een groot deel van de middelen in het Mobiliteitsfonds is al belegd en er is extra geld nodig voor achterstallig onderhoud aan kunstwerken (o.a. bruggen en viaducten). Die kanttekeningen maken het onzeker of de MRA op deze middelen kan rekenen.

De middelen voor klimaatadaptatie zijn qua doelen te rekenen tot de MRA-landschapsambities, maar zullen deels/vooral neerslaan binnen bestaand stedelijk gebied. Daar ligt niet het accent van de MRA-landschapsambities, want die hebben vooral betrekking op het landelijk gebied. We gaan er vanuit dat 1/3 van de Klimaatadaptatiemiddelen in het landelijk gebied kunnen landen. Daarmee gaat er in totaal zo'n €130 miljoen naar klimaatadaptatie in de MRA-regio's vanuit dit instrument.

De middelen uit Deltaprogramma en PAGW zijn (vrijwel) alleen relevant voor Markermeer/IJmeer/Randmeren en betreffen maatregelen waarbij natuur en recreatie meekoppelkansen zijn.

Provinciale middelen
De provinciale budgetten voor groen en natuur zijn aanzienlijk. In het Excelbestand is dit de grootste post. Er is niet met de totale provinciale begrotingsposten gerekend, dus mogelijk zit hier nog extra ruimte. Een belangrijk deel van de middelen is overigens voor beheer.

De provincie Noord-Holland (PNH) heeft verder een behoorlijk aantal subsidieregelingen waarvan het al genoemde investeringsbudget landschapsversterking een belangrijke is (maar niet de enige).
Qua cultuurhistorie, een onderdeel van de landschapsambities van de MRA, heeft PNH een substantieel budget (€9 miljoen per jaar), maar daarvan wordt ook een aanzienlijk deel benut voor monumentale objecten in de steden. Niettemin is het totale bedrag in de financiële tabel opgenomen.

Flevoland heeft behoudens de rijksmiddelen die via de provincies worden besteed (zoals SNL) nauwelijks vrije middelen waarmee investeringen in de landschappelijke of recreatieve infrastructuur kunnen worden ondersteund. In de Flevolandse praktijk worden per project stapsgewijs middelen gezocht, via samenwerking met gemeenten, waterschap, TBO's en boeren. Ook wordt groen en recreatieve infrastructuur gekoppeld aan gebiedsontwikkeling in de nabijheid ervan.

Europese programma's
De Europese Commissie (EC) heeft een groot aantal subsidieprogramma's waarvan een deel relevant is of kan zijn voor natuur en landschap in de MRA.

Pijler-2 van het Nationaal Strategisch Plan (voorheen: POP)
Het POP, of pijler 2 van het NSP vanaf de nieuwe periode die voor dit programma aanvangt met 2023 (andere EU-programma's kennen een 7-jaarslooptijd 2021-2027) is het meest relevante, omdat een deel ervan direct betrekking heeft op 'groene' doelen en de middelen aan Nederland worden toegekend en vervolgens verdeeld over de provincies. Binnen het POP wordt geïnvesteerd in fysieke uitbreiding of kwaliteitsverbetering van natuur, water en landschap. Ook maakt het eerder genoemde agrarisch natuurbeheer er deel vanuit. De verdeling van de pijler-2-middelen over de provincies ligt nog niet vast, maar Noord-Holland en Flevoland zullen naar rato van areaal en bevolking (en mogelijk andere criteria) hun deel ontvangen. Wel is slechts een deel van de pijler-2 middelen relevant voor de MRA-landschapsambities. Het grootste deel betreft landbouw-innovatiemaatregelen. We rekenen daarom 30% mee als relevant.

LIFE
Het LIFE-programma (LIFE+) is eveneens zeer relevant. Dit programma is voor 2021-2027 uitgebreid en kent nu ook een groter duurzaam energiedeel, naast middelen voor natuur en biodiversiteit. In theorie kan de MRA hieruit een bedrag van ca. €50 miljoen binnenhalen, maar dat gaat niet vanzelf. Er zijn jaarlijkse calls per thema, waarin op Europees niveau moet worden geconcurreerd. Rond de 15% wordt goedgekeurd. Nederlandse voorstellen scoren gemiddeld twee keer zo goed maar het vergt ook een flinke inspanning. Dus LIFE is kansrijk voor innovatieve onderdelen van de MRA-landschapsambities, maar het vergt wel een professionele subsidie-aanvraag-aanpak om succesvol te zijn. Als de MRA jaarlijks één LIFE-aanvraag voor landschap gehonoreerd krijgt à €2 miljoen, dan doet de regio het goed. Dat zou ca. €15 miljoen of richting de €30 miljoen op langere termijn.

Andere EU-programma's: wel veel middelen, maar kleinere kans
In de financiële tabel zijn ook opbrengsten opgenomen uit andere EU-programma's, waaronder Horizon Europe dat door zijn schaal en brede thematiek ook een kans voor MRA landschap kan betekenen. Daarbij moet wel worden bedacht dat dit (pan-)Europese samenwerking vergt en alleen voor innovatieve researchprojecten kansrijk is. In die zin zijn de theoretisch berekende tientallen miljoenen voor MRA landschap aan de optimistische kant. Voor de landsdelige EFRO-programma's en INTERREG geldt dat – uitzonderingen daargelaten – de aansluiting qua thematiek moeizaam is. Er zijn wel enkele aanknopingspunten en meekoppelkansen. We gaan ervan uit dat er voor EFRO tot 2040 5 projecten a €1 miljoen per project in de MRA gedaan wordt. Voor INTERREG gaan we ervan uit dat er 5 projecten a €2 miljoen per project in de MRA binnen de landschapsthematiek uitgevoerd worden.

Waterschappen
In de MRA zijn vier waterschappen actief. Ze zijn – uiteraard – gericht op wateropgaven, zowel kwantitatief als kwalitatief. Investeringen in groen en recreatie behoren niet tot hun (wettelijke) kerntaken. Maar waterprojecten bieden wel meekoppelkansen voor het MRA-landschap. Voorbeelden zijn het aanleggen van vooroevers met recreatiemogelijkheden, het realiseren van fietspaden op of aan een te versterken dijk, investeringen in een kennisprogramma over de veenweideproblematiek of het groen en Klimaatadaptief recreatief inrichten van waterbergingsgebied. Harde financiële bijdragen zijn op voorhand niet te geven.

Bijdragen van gemeenten
Gemeenten kunnen ook zelf bijdragen aan natuur- en landschapsdoelen en doen dat ook. Gemeenten moeten beheer en onderhoud van de recreatieve structuur uit de algemene middelen betalen en worstelen om

hiervoor voldoende middelen te vinden. Theoretisch zijn er twee[2] knoppen waar extra middelen vandaan kunnen komen: de OZB en toeristenbelasting, waarbij voor beide geldt dat inkomsten naar de algemene middelen gaan en dat er een politieke en maatschappelijke grens is aan het verhogen van die belastingen.

3.2 *Bijdragen van bedrijven en burgers*

Bedrijven
De belangrijkste financiële stromen vanuit bedrijven richting groen en landschap zijn verbonden aan verdienmodellen. Pacht, huur, evenementen, landbouw of de verkoop van streekproducten met een afdracht. Voor landgoederen kan bijvoorbeeld pacht en erfpacht een heel belangrijke afdracht zijn voor de instandhouding van het landgoed.

Bij nieuwe groenontwikkeling kan worden gekeken of het mogelijk is daar horeca, verblijfsrecreatie of leisurebedrijvigheid aan te koppelen en daarmee ook een deel van de kosten van het groen te dekken of daar beheerafspraken aan te koppelen. Tegelijkertijd is het ruimtelijk niet altijd wenselijk om ook extra 'rood' te koppelen aan extra groen, dus zeker in de relatief drukke MRA beperkt dat de kansrijkheid van die financieringsmogelijkheid.

Sponsoring en crowdfunding kunnen een aanvullende rol vervullen. Er zijn ook goede-doelen-loterijen die behoorlijk bijdragen aan groen en landschap.

Burgers
Bij burgers zijn er twee typen bijdragen: in de eerste plaats via zaken als giften (in verschillende vormen) en crowdfunding. In de tweede plaats via verdienmodellen.

Giften, periodieke schenkingen, legaten of een fonds op naam met groen en landschap als doel vormen een belangrijke inkomstenbron voor met name de terreinbeherende organisaties. Voor Natuurmonumenten bijvoorbeeld zijn baten van particulieren goed voor €37 miljoen in 2020, of 35% van de totale baten (bron: Jaarverslag Natuurmonumenten 2020). Zelfs Staatsbosbeheer, een publiekrechtelijke rechtspersoon met een wettelijke taak, heeft een aparte stichting opgericht om ook dergelijke giften te kunnen ontvangen: het Buitenfonds. De TBO's dekken met dergelijke giften beheertekorten af, maar kunnen ook investeren in uitbreiding; Natuurmonumenten besteedde in 2019 en 2020 gemiddeld €7,5 miljoen per jaar in aankoop van natuur. Particuliere schenkingen kunnen langs deze weg dus ook een bijdrage leveren aan de MRA-landschapsambities. Intensieve samenwerking met de TBO's is daarvoor een voorwaarde.

Burgers dragen ook direct bij via verschillende verdienmodellen, zoals (toegangs)kaartverkoop of abonnementen, vignetten (voor bijvoorbeeld mountainbiken of paardrijden) en betaald parkeren. Dergelijke middelen worden met name ingezet voor dekking van (extra) beheerkosten.

3.3 *Totaalbeeld beschikbare geldstromen*

We komen in het onderzoek tot een totale beschikbaarheid van **€2,1 miljard** tot 2040, die ten behoeve van de MRA-landschapsopgaven kan

[2] Dit zijn de twee belangrijkste. Precario, reclamebelasting en wellicht zelfs baatbelasting zouden in theorie ook nog een bescheiden duit in het zakje kunnen doen.

worden ingezet. Hiervan is ruim €**1,1 miljard** beschikbaar voor investeringen en ruim **€900 miljoen** voor beheer. Daarmee is er ten opzichte van de studie naar de kosten voor de MRA-landschapsopgaven een investeringstekort in de ordegrootte van ca. **€850** miljoen. Het investeringstekort gaat alleen over investeringen en niet over de beheerkosten.

We constateren dat er relatief veel geld naar de opgaven 'Natuurontwikkeling in NNN en N2000 gebieden', 'Veenweide-opgaven' en 'Klimaatadaptatie' gaat. De belangrijkste financieringsbronnen voor deze opgaven zijn het stikstofbudget, het veenweidebudget, de budgetten voor klimaatadaptatie en de SNL subsidies. We constateren dat er relatief weinig geld gaat naar de MRA-landschapsopgaven 'Recreatieve beleving', 'Verbetering van de landschapswaarde' en 'Natuurontwikkeling buiten NNN/N2000 gebieden'.

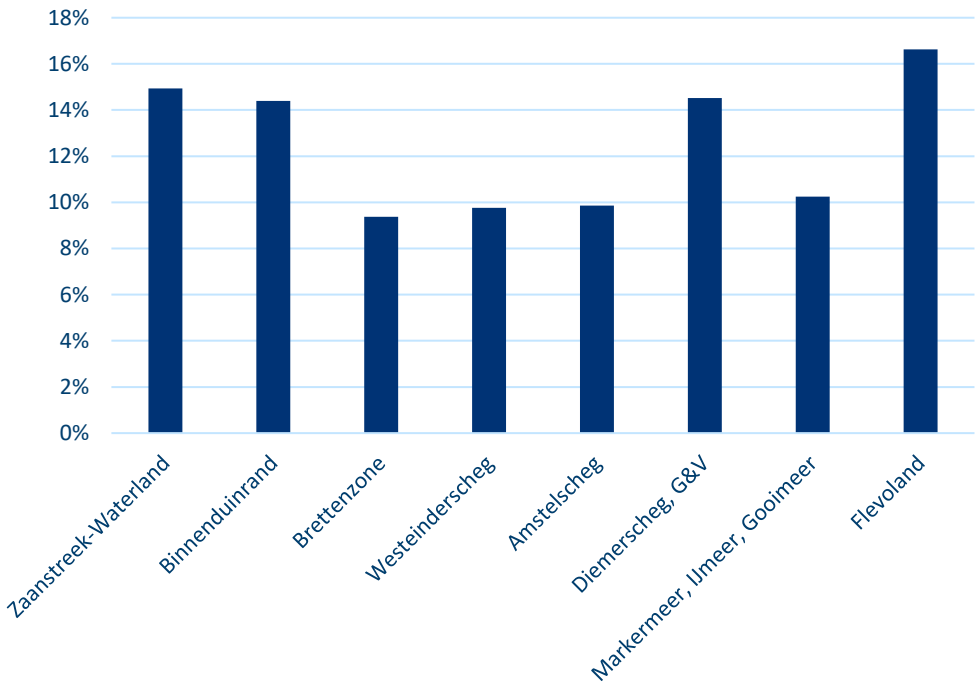
Overigens betekent bovenstaande niet dat regio's die relatief gunstig scoren, daarmee ook voldoende middelen hebben. De Binnenduinrand bijvoorbeeld, komt voor veel natuurmiddelen in aanmerking. Maar het gebied heeft ook te maken met een grote recreatieve druk, waardoor de beheeropgave er substantieel groter is dan in andere natuurgebieden. Verder gaan er soms achter de regionale cijfers specifieke opgaven schuil, die niet expliciet zichtbaar zijn en die daarmee tussen wal en schip dreigen te vallen. Zo zijn er in Haarlemmermeer een aantal recreatiegebieden, onder beheer van Staatsbosbeheer, die met een beheertekort kampen (gaat om Venneperhout, Zwaansbroek, IJtochtzone en Noordkop). Ook zijn er in die gemeente oude ambities – zoals een doorlopende groen-blauwe zone van noord naar zuid – uit het Raamplan Haarlemmermeer-groen, waarvoor geen middelen zijn, omdat het om groen buiten NNN/N2000 gaat. Het (vrijwel) ontbreken van NNN/N2000 maakt ook dat Haarlemmermeer (onderdeel van Brettenzone en Westeinderscheg) niet profiteert van de extra middelen voor natuurherstel.

Voor 'Beheer' zijn er flinke bedragen, maar dan vooral voor natuur en in het bijzonder binnen NNN en N2000. Daarbij geven terreinbeheerders aan dat de beheervergoeding in de SNL structureel te laag is. Met name als er sprake is van de combinatie natuur en recreatie. De beheervergoeding dekt maar een deel van de standaardkostprijs (nu 84%) en de noodzakelijke overheadkosten van de TBO's wordt er niet door gedekt. Voor groen en natuur buiten NNN en N2000 is het voor zowel beheer als investeringen (nog) minder goed geregeld.

Er zijn geen substantiële en kansrijke grootschalige financieringsbronnen voor verbetering van de recreatieve structuur en recreatieve beleving. Dit is het grootste knelpunt. Een knelpunt dat in de toekomst groter wordt, doordat de vraag naar recreatie zal toenemen, als gevolg van de bevolkingsgroei in de MRA.

Voor nadere financiële informatie verwijzen we naar het Financieel Masterbestand.

Figuur 3.1: Percentage te verwachten middelen per MRA-Regio (indicatie)

3.4 *Potentie ontschotting is beperkt*

Een specifieke onderzoeksvraag is gericht op de potentie van ontschotting. Daarbij gaat het in het bijzonder over de mogelijkheden daarvan bij het Rijk en eventueel bij de Europese programma's.

Bij het Rijk is er een toenemend bewustzijn over het belang van ontschotting. Dat leidt soms ook al tot concrete veranderingen. Zo kent het Mobiliteitsfonds als opvolger van het Infrastructuurfonds een bredere scope, waardoor de toepassingsmogelijkheden ruimer zijn en de inschatting over het potentiële gebruik voor de landschapsambities van de MRA navenant groter. Maar, zo waarschuwen rijksambtenaren, het Rijk is ook gehouden aan (wettelijke) begrotingsverantwoordingsregels en andere, eigen wettelijke kaders. Er wordt wel steeds meer opgave- en gebiedsgericht gedacht, maar de departementen zijn en blijven in enige mate verkokerd. In de praktijk betekent het dat ontschotting binnen een begrotingspost enigszins kansrijk is, tussen begrotingsposten op een departement is het al snel lastig en tussen departementen moet het als kansarm worden ingeschat. Voor de korte termijn moet de MRA zich niet rijk rekenen voor de landschapsopgaven door ontschotting. Voor de langere termijn blijft het een relevante denkrichting waar met politieke lobby resultaten uit kunnen komen.

De EU-programma's worden gekenmerkt door harde kaders en grenzen. Beleidsmatig is integraliteit ook in 'Brussel' een belangrijk thema, maar de praktijk van de EU-middelen laat een sterkere verkokering zien dan in Nederland bij het Rijk. Wie bijvoorbeeld in een innovatiepilot voor natte teelten denkt daaraan een opleidingstraject voor 'nat boeren' te kunnen koppelen, stuit op de grens tussen ELFPO (fonds voor plattelandsontwikkeling) waar de pilot in kan en het ESF (het sociaal fonds) dat voor scholing en training is. Vóór elke 7-jaarsperiode wordt de ambitie om integraal te werken wel uitgesproken, maar echte ontschotting is hier ver weg. Ook de cultuur – in Brussel geldt meer dan in Nederland dat er naar de letter van de subsidietoezegging wordt gekeken – helpt daarbij niet. Met de Green Deal, in zichzelf een prachtig voorbeeld van integraal beleid, zijn er overigens ook op dit vlak wel stappen gezet, maar in de implementatie heeft dat nog een beperkt effect.

De conclusie is dat ontschotting op korte termijn geen substantiële extra middelen voor de landschapsopgaven genereert. Wel is het zaak in bestuurlijke overleggen met het Rijk hier aandacht voor te blijven vragen, zoals de MRA al doet met de Verstedelijkingsstrategie.

4 Aanvullende middelen en denklijnen

In het vorige hoofdstuk is geconstateerd dat de publieke middelen voor de MRA-landschapsambities voor de investeringskant tekort schieten. Qua beheer is in eerder onderzoek gebleken dat de geldstromen daarvoor onvoldoende zijn, al zijn er ten opzichte van die studies ook pluspuntjes te noteren. De vraag is vervolgens welke andere middelen, instrumenten of denklijnen kunnen worden bewandeld om meer geld voor groen en landschap bij elkaar te krijgen. In dit hoofdstuk passeren een aantal mogelijkheden de revue. In lijn met de uitvraag blijven louter theoretische concepten buiten beschouwing, wel wordt aandacht besteed aan enkele vernieuwende invalshoeken. Een generiek aspect is het vergroten van private betrokkenheid.

Vrijwillige regionale CO_2-compensatie
Grote, energie-intensieve bedrijven vallen onder het Europese Emissie Handelssyteem (ETS in het Engels) voor CO_2-rechten. Kleinere bedrijven – en daar zijn er heel veel van in de MRA – niet. In toenemende mate zijn bedrijven in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen en/of in het kader van hun (toekomstige) jaarverslagverplichtingen geïnteresseerd in het compenseren van hun CO_2-uitstoot. Er is een markt van intermediairs ontstaan die bedrijven daarbij helpen. Vaak gaat het daarbij om het stimuleren van bosaanplant in het buitenland. Maar vermoedelijk is de betrokkenheid en (betalings)bereidheid groter, als de mogelijkheid wordt gecreëerd bij te dragen aan regionale/lokale groenambities. Op heel lange termijn – als de economie volledig 'carbon-neutraal' is geworden – zou deze geldstroom vervallen, maar voorlopig is er nog een wereld (aan bomen en geld) mee te winnen. De MRA zou in samenwerking met private partijen een dergelijk programma kunnen opzetten. Ook in de provincie Utrecht is hiervoor belangstelling, dus gezamenlijk 'het wiel uitvinden' is een optie.

Crowdfunding en Landvestors: directe betrokkenheid van burgers en bijdragen bedrijven
In een eerdere gesprekkenronde met grote bedrijven en instellingen door Job Cohen is gebleken dat bedrijven in de MRA zeker waarde hechten aan groen en landschap, maar dat ook zien als een duidelijke overheidstaak. Dat wil niet zeggen dat de bedrijven financieel niets zouden willen bijdragen, maar daarvan moeten geen overdreven verwachtingen bestaan. Ze staan vooral open voor initiatieven in hun nabijheid en het moet concreet en makkelijk worden gemaakt. Soms is een combinatie met vrijwilligersonderhoud door medewerkers van dergelijke bedrijven een optie waarmee nog meer betrokkenheid wordt gegenereerd.

Burgers zijn in toenemende mate bereid om bij te dragen aan groen en landschap. Een zoektocht op internet laat een baaierd aan initiatieven zien. Crowdfundingacties voor lokale initiatieven zijn tamelijk populair al gaat het om relatief bescheiden middelen. Maar als bouwsteen van onderop kunnen dergelijke initiatieven bijdragen aan vergroening van de MRA. Het faciliteren van een dergelijke aanpak – 'kleine' projecten op de plank hebben liggen, een handleiding voor crowdfunding of digitaal inspiratiebeeld – kan onderdeel van de MRA-aanpak uitmaken.

De Landvestor-benadering, een concept dat is ontwikkeld vanuit de Vereniging Deltametropool en waarover onlangs[3] een tweede rapport is

[3] November 2021

verschenen, biedt inspiratie hoe dergelijke kleinschalige initiatieven kunnen worden doorontwikkeld en hoe burgers en bedrijven daarin het voortouw kunnen nemen.

Verevening vanuit gebiedsontwikkeling op regionale schaal
Verevening of kostenverhaal vanuit gebiedsontwikkeling – o.a. woningbouw, kantoren, bedrijventerreinen – is staande praktijk in Nederland. Onder de Wro (Wet op de ruimtelijke ordening) gebeurt dat privaatrechtelijk anterieur of via publiekrechtelijk kostenverhaal. Het aldus financieren van buurtgroen, plantsoen of buurtpark en van de aansluiting op recreatieve wandel- en fietsinfrastructuur is gebruikelijk. Verevening en kostenverhaal is in de wet op verschillende manieren beperkt. Zo moet er voor kostenverhaal voldaan zijn aan de PPT-criteria: profijt, proportionaliteit en toerekenbaarheid en er moet uiteraard sprake zijn van een ontwikkeling met een positief saldo. In de praktijk betekent dat, dat kosten voor bijvoorbeeld een regionale groenstructuur op enige afstand van een gebiedsontwikkeling niet kunnen worden verhaald. Soms ziet een ontwikkelaar het belang van zo'n groengebied in of staat de ontwikkelende partij open voor een anterieure bijdrage hieraan, maar zonder (publiekrechtelijke) stok achter de deur is het niet gemakkelijk om ontwikkelaars hiervan te overtuigen. Los daarvan kan ook principieel worden beargumenteerd dat het niet aangaat om alleen inwoners van nieuwe woningen voor (bijvoorbeeld) de inrichting van een groengebied te laten betalen.

De Omgevingswet, die medio 2022 van kracht wordt, voegt een nieuwe mogelijkheid toe aan het kostenverhaal. Expliciet is in de Aanvullingswet Grondeigendom in de artikelen 13.22-13.24 kostenverhaal mogelijk gemaakt voor onder meer groen en cultuur op enige afstand, dus voor voorzieningen met een betekenis die de gebiedsontwikkeling overstijgt. Er hoeft niet aan de PPT-criteria te worden voldaan, maar de wet geeft ook geen carte blanche voor verevening. Er moet wel sprake zijn van een functionele samenhang, de bijdrage moet naar rato zijn en – heel belangrijk – het toepassen ervan is niet vrijblijvend. De functionele samenhang moet blijken in/uit een Omgevingsvisie of Omgevingsprogramma. Naar rato betekent dat als een groenontwikkeling van betekenis voor een gebied met nu 100.000 woningen en de gebiedsontwikkeling voegt daar 25.000 woningen aan toe, dat dan maximaal 20% (=25/(100+25)) van de kosten van de groenontwikkeling op de gebiedsontwikkeling mag drukken. En niet vrijblijvend houdt in de verhalende overheid zich vastlegt op realisatie van de groenontwikkeling. In dit voorbeeld impliceert dat, dat nog 80% van de middelen uit andere bronnen moet komen. De middelen mogen dus niet worden verhaald voor de algemene middelen en moeten worden teruggestort als de groenontwikkeling niet zou worden gerealiseerd.

De MRA, of gemeenten en deelgebieden binnen de MRA, zou(den) ervoor kunnen kiezen om dit nieuwe haakje in de wet te benutten om extra geld voor groen en landschap te verwerven. Op regionale schaal (MRA-deelregio's of enkele samenwerkende gemeenten) vraagt dat een regionaal (facet-)Omgevingsprogramma dat als basis onder het kostenverhaal dient.

Deze denklijn is aan de ene kant voor de hand liggend, kijkend naar de grote verstedelijkingsambities van de MRA. In de verstedelijkingsstrategie gaat het over het toevoegen van 250.000 woningen tot 2040 en de groei van de MRA impliceert ook een grotere vraag naar de recreatieve betekenis van het landschap.

Maar er zijn aan de andere kant ook veel beren op de weg. In de eerste plaats is de druk op de woningmarkt enorm (wat zich vertaalt in hoge prijzen) en wordt ook bestuurlijk naarstig gezocht naar het versnellen van planprocessen. Dan helpt het niet als die processen met een extra ambitie worden verzwaard. In de tweede plaats kan er slechts sprake zijn van verevening als er ook een positief (gebiedsontwikkelings)saldo is. Bij sociale woningbouw is dat sowieso niet het geval en bij complexe binnenstedelijke ontwikkeling – wat het merendeel betreft van de MRA-verstedelijking - is dat (vaak) ook twijfelachtig. Er is daarom bestuurlijk de

nodige scepsis bij de praktische betekenis van dit instrument, naast soms ook meer principiële bezwaren.

Daarbij kan nog worden opgemerkt dat ontwikkelaars aangeven bij de duurdere woningen dergelijke kosten 1-op-1 door te rekenen aan de klant en daar zelf dus niet slechter van worden. In die zin staan ontwikkelaars er veelal neutraal in. Wel pleiten ontwikkelende partijen voor duidelijkheid – niet tussentijds herzien van afspraken - en waarschuwen ze voor een te hoge mate van stapeling van eisen door overheden. De grenzen van betaalbaarheid zijn voor een groot deel van de markt bereikt, zo geven zij aan en dat stelt dus ook grenzen aan extra ambities en extra kostenverhaal.

Het is dus wellicht een theoretische mogelijkheid, maar wel goed om te weten dat de Omgevingswet de mogelijkheid biedt.

Afromen van nieuwe productielocaties voor duurzame energie
In het kader van de energietransitie worden er meer windparken en zonnevelden ontwikkeld. De ruimtelijke mogelijkheden in de MRA zijn weliswaar beperkt, maar er zullen nog molens en zonnevelden worden gerealiseerd. Duidelijk is dat die een impact op het landschap en de beleving ervan door derden hebben. Die impact is niet geïnternaliseerd in de prijs voor de locatie. Er is met andere woorden sprake van wat economen een extern effect noemen. Het ligt voor de hand om een vergoeding voor dit externe effect bij de ontwikkelende partij in rekening te brengen. Tegenover het gebruik van en de inbreuk op het landschap, komt een bijdrage ten faveure landschapsontwikkeling. Daar waar het bestemmingsplan nog niet is aangepast voor de energieproductie of als de ontwikkeling op publieke grond plaatsvindt, dan hebben overheden de mogelijkheid tot het anterieur komen tot dergelijke afspraken.

In dit kader is opgemerkt dat in de MRA vooral wordt gemikt op financiële participatie door de omgeving (bewoners, bedrijven) en dat dat de voorkeur heeft boven een eventuele ‘landschapsheffing’. Het één hoeft echter niet ten koste te gaan van het ander. In zekere zin is dit een onzuivere redenering, al is hij praktisch gezien wel heel begrijpelijk.

Dat er aan de productie van duurzame energie – op land meestal na subsidieverlening – goed geld kan worden verdiend en dat er dus ook sprake is van een positieve business case is recent geïllustreerd in een artikel in NRC[4] waarin het bedrijf Powerfield vrijwillig €80.000 per ha te ontwikkelen zonnepark wil bijdragen aan het regionale ziekenhuis in de gemeente Oldambt. Los van de onwenselijke koppeling die hier is gelegd tussen twee dossiers, laat de casus zien hoeveel geld er eigenlijk ‘overblijft’ voor de ontwikkelende partij. Uiteraard spelen schaal en de relatief lage grondprijzen in Groningen hierbij een rol, maar ook in de MRA zijn de businesscases positief. Dat is ook niet erg en zelfs wenselijk, want er is de maatschappelijke behoefte aan/noodzaak voor meer duurzame energie, maar er is dus ook financiële ruimte om van daaruit bij te laten dragen aan het landschap. En er zijn goede economische argumenten – waaronder het internaliseren van externe effecten – om dat te doen.

Via samenwerking meer middelen naar MRA halen
Vanuit burgers en in mindere mate bedrijven komen er in de vorm van giften, legaten, fondsen op naam en dergelijke, behoorlijke bedragen naar de TBO’s. Ook goede-doelen-loterijen (denk aan de Postcode Loterij) dragen hieraan bij. Uiteraard gaan de TBO’s zelf over besteding van die middelen. Ze vullen er onder andere de ervaren tekorten voor het beheer mee aan. En ze bepalen ook zelf waar eventuele andere middelen worden geïnvesteerd. Dat kan in de MRA zijn, maar voor de nationaal werkende organisaties ook in Drenthe of elders. Op dit moment zijn de

[4] Ziekenhuis lobbyt voor zonneparkbedrijf, NRC 10-09-2021

landschapsambities van de MRA nog betrekkelijk abstract. Als die ambities op basis van gezamenlijk uitgewerkte inhoudelijke programmering helder zijn, dan kan de MRA via een omweg wellicht meer ‘profiteren’ van deze private betrokkenheid bij groen en landschap. Dat is mogelijk minstens zo effectief als een eigen MRA Landschapsfonds, waar voor de burger een zweem van belastingheffing over kan hangen en wat zelf bekendheid moet genereren voordat er sprake is van extra geld. Ook wordt met zo’n inhoudelijke programmering de autonomie van de TBO’s gerespecteerd. In gesprekken over dit thema is geopperd dat integratie van TBO’s tot financiële synergievoordelen kan leiden waarbij de National Trust in het Verenigd Koninkrijk als wenkend perspectief werd gezien. Maar er is geen enkele draagvlak gebleken[5] voor een dergelijke lijn. Zoek het dus niet in structuurdiscussies, maar probeer geld te koppelen aan gezamenlijke doelen.

Grotere rol voor agrarisch beheer?
Meer ruimte voor groen en recreatie vergt aanzienlijke investeringen in de MRA, zo is in de INTENS-studie gebleken. De recreatieve infrastructuur – wandel-, fiets- en vaarnetwerken – vormt een behoorlijk onderdeel van die investeringen. Een denklijn die daarbij regelmatig de revue passeert is om meer te doen via agrarisch beheer. Dat is namelijk goedkoper, omdat het voor de boer een nevenactiviteit is en er toch al op en aan het land moet worden gewerkt. Ook kan het voor boeren extra inkomsten betekenen. Dat is juist en waar kansen zich voordoen, voor extra klompenpaden of een schelpenfietspad over boerenland, moet de MRA die ook benutten om de fijnmazigheid van de recreatieve structuren te vergroten. Maar de groei van het aantal inwoners en – post-corona – ook weer de aanwezigheid van bezoekers zijn van een dusdanige omvang dat zeker in de nabijheid van de grotere steden een tamelijk robuuste inrichting noodzakelijk is. Dat leent zich minder voor agrarisch beheer.

[5] Het is overigens ook niet uitgebreid onderzocht, maar waar het aan de orde is gekomen zijn de reacties negatief.

Ook heeft de agrarische sector in de MRA al te maken met een grote druk op het areaal door claims voor verstedelijking, energie en infrastructuur, wat de bereidheid om mee te werken aan paden over boerenland wellicht verminderd. Het kan dus een nuttige aanvulling vormen voor de MRA maar niet dé oplossing voor versteviging van de recreatieve infrastructuur van de MRA, inhoudelijk/ruimtelijk noch financieel.

Innovatieve concepten: ogen open houden
In Nederland hechten we belang aan openbare toegankelijkheid van groen en natuur. Het adagium de gebruiker betaalt wordt dan ook nauwelijks gehanteerd waar het gaat om het genieten van groen en landschap. Er zijn ook heel goede argumenten voor om dat zo te houden. Tegelijkertijd is er, zo blijkt uit dit rapport, sprake van een gebrek aan middelen voor investeringen en beheer. Voor Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug is gesuggereerd om een app te bouwen met parkinfo en die bezoekers bij entree van het gebied (en bij toestemming voor gebruik locatiegegevens) vraagt een klein bedrag bij te dragen aan kosten voor beheer/instandhouding. Het is nog niet operationeel, maar dergelijke vrijwillige bijdragen, die zowel gemakkelijk zijn voor betaler als ontvanger, kunnen ook voor de (gebiedsbeherende/-ontwikkelende partijen in de) MRA een manier zijn om tekorten te verkleinen. Ook buitenlandse voorbeelden – zie bijvoorbeeld publicaties van Helen Toxopeus in het kader van het EU-project ‘Naturvation’ – kunnen inspirerend werken, al is ook daar geen sprake van een ‘gouden ei’.

4.1.1 *Conclusie*

Er zijn geen eenvoudige wegen die extra middelen voor de MRA-landschapsopgaven kunnen genereren. Wel zijn er mogelijkheden.

Kansrijk daarbinnen zijn vrijwillige CO_2-compensatie door bedrijven en – financieel van beperktere omvang – het benutten van lokale betrokkenheid van burgers en bedrijven in de vorm van crowdfunding, sponsoring en bedrijfsmatige rood-voor-groen-concepten.

Beleidsmatig planologisch zijn verevening op (sub)regionale schaal en het afromen van nieuwe productielocaties voor duurzame energie mogelijk. Aan beide zitten veel haken en ogen. Maar de overheden in de MRA kunnen ervoor kiezen dit bestaande en deels nieuwe instrumentarium te benutten. Het is dus een keuze voor de bestuurders om hier wel of geen gebruik van te maken. Als het de bestuurders ernst is met de landschapsambities en er zijn te weinig middelen, dan moet het in ieder geval een bewuste afweging zijn, om er wel of geen gebruik van te maken.

5 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken en aanbevelingen gedaan. Tevens wordt de input vanuit de expertsessie kort beschreven.

5.1 *Conclusies*

Er is een substantieel financieringstekort voor de investeringskant
Uit het onderzoek blijkt dat er tot 2040 ongeveer **€2,1 miljard** aan vooral publieke middelen beschikbaar is voor de MRA-landschapsopgaven. Hiervan is ruim €**1,1 miljard** beschikbaar voor investeringen en ruim **€900 miljoen** voor beheer. Daarmee is er ten opzichte van de INTENS-studie naar de investeringskosten voor de MRA-landschapsopgaven een tekort in de ordegrootte van ca. €850 miljoen voor de investeringen[6].

De totale beheerkosten zijn in INTENS niet geëxpliciteerd, dus daarvan is het lastiger om te bepalen of en in hoeverre er (nog) tekorten zijn. Met de verhoging van het percentage van de SNL-bijdrage en de stikstofmiddelen is het voor natuur, in ieder geval binnen N2000 en het NNN, redelijk goed geregeld. Beheertekorten doen zich met name voor bij de combi met recreatie en bij groen/natuur buiten NNN en N2000. Dat is en blijft vooralsnog een knelpunt.

Verschillend financieringsperspectief per landschapsopgave
De landschapsopgaven verschillen per MRA-regio. Omdat geldstromen thematisch gelabeld zijn, zijn er substantiële verschillen in hoeverre landschapsopgaven gefinancierd kunnen worden.

Er zijn betrekkelijk veel middelen voor de MRA-landschapsopgaven ‘Natuurontwikkeling in NNN en N2000 gebieden’, ‘Veenweide-opgaven’ en ‘Klimaatadaptatie’. De belangrijkste financieringsbronnen voor deze opgaven zijn het stikstofbudget, het veenweidebudget, de budgetten voor klimaatadaptatie en de SNL-subsidies.

We concluderen dat er relatief weinig middelen aangewend kunnen worden voor de MRA-landschapsopgaven ‘Recreatieve beleving’, ‘Verbetering van de landschapswaarde’ en ‘Natuurontwikkeling buiten NNN/N2000 gebieden’. Voor ‘Beheer’ zijn er wel veel middelen, maar die schieten in de ogen van beheerders tekort, zijn voor gebieden met veel recreatie onvoldoende en ontbreken vrijwel voor groen/natuur buiten NNN en N2000.

Er zijn geen substantiële en kansrijke grootschalige financieringsbronnen voor verbetering van de recreatieve structuur. En dat terwijl de vraag naar recreatiemogelijkheden gaat toenemen, als gevolg van de Verstedelijkingsstrategie en de groei van de MRA. Dit is het grootste knelpunt.

Verschillend financieringsperspectief per MRA-deelregio
Omdat de opgaven per MRA-regio verschillen, zijn er ook regionale verschillen in mogelijk te verwerven middelen uit financieringsbronnen. De regio’s Zaanstreek-Waterland, de Binnenduinrand, de Diemerscheg Gooi en Vechtstreek en MRA-Flevoland ontvangen betrekkelijk veel middelen. De Brettenzone (inclusief Haarlemmermeer-Oost), Westeinderscheg (inclusief Haarlemmermeer-West), Amstelscheg en het Markermeer, IJmeer en Gooimeergebied ontvangen relatief weinig middelen.

[6] Ten opzichte van eerdere inschattingen in presentaties is het tekort groter, doordat een betere splitsing tussen investering en beheer is aangebracht.

Een illustratie van waardoor dit komt, valt te geven aan de hand van het stikstofbudget. Het merendeel hiervan wordt uitgegeven aan natuurherstelmaatregelen in N2000-gebieden. Enkele MRA-regio's, waaronder de Brettenzone, de Westeinderscheg en de Amstelscheg hebben geen N2000-gebieden. Stikstofgelden kunnen dus niet in deze gebieden landen. Het Markermeer, IJmeer en Gooimeer zijn weliswaar (deels) N2000-gebieden, maar watervlakten zijn niet-stikstofgevoelig, dus er gaan ook geen stikstofgelden naartoe. Zo worden regionale verschillen ook door een aantal andere instrumenten veroorzaakt, waaronder het veenweidebudget, het deltafonds en de PAGW.

Overigens betekent bovenstaande niet dat regio's die relatief gunstig scoren, daarmee ook voldoende middelen hebben. De Binnenduinrand bijvoorbeeld, komt voor veel natuurmiddelen in aanmerking, maar heeft ook te maken met een grote recreatieve druk, waardoor de beheeropgave er groter is. Ook zijn er specifieke uitzonderingen die tussen wal en schip vallen. In Haarlemmermeer bijvoorbeeld (onderdeel van Brettenzone en Westeinderscheg) zijn er natuurambities buiten NNN/N2000 waarvoor middelen ontbreken en de recreatiegebieden van Staatsbosbeheer in die gemeente kampen met beheertekorten.

Voor een gedetailleerd inzicht in de financiële grootheden per instrument, en de achtergronden van regionale verschillen in financierings-perspectieven per regio en per opgave, wordt verwezen naar het Financieel Masterbestand (Excel).

5.2 *Aanbevelingen*

Werk de inhoudelijke programmering een slag dieper uit
De MRA-landschapsambities zoals geformuleerd in 'Sterke steden hebben sterke landschappen' zijn ruimtelijke en financieel nog onvoldoende concreet om andere publieke en private partijen te laten besluiten over medefinanciering. De programmering moet dus een slag dieper worden uitgewerkt. Als voorbeeld wordt naar de Utrechtse aanpak in Groen Groeit Mee gewezen, het rapport 'De opgaven in beeld'.

Werk samen in en aan die programmatische aanpak
Werk de programmering als MRA-partijen uit in samenhang en samenspraak met gebiedspartijen. Denk daarbij aan TBO's, andere grondeigenaren (o.a. via FPG) en waterschappen. Een gezamenlijke programmering langs de inhoud plaveit de weg richting het projectgewijs bundelen van middelen. Wellicht dat dan bijvoorbeeld de extra stikstofmiddelen kunnen leiden tot vrijval binnen TBO's waarmee dat geld kan worden benut voor de op te stellen MRA-programmering.

Blijf benadrukken dat groen noodzakelijk is en geen extraatje
Blijf in het kader van de Verstedelijkingsstrategie benadrukken dat groen en landschap hier integraal deel van uit moeten maken. Woningen zonder riolering of mobiliteitsoplossingen kunnen niet, zonder extra recreatieve infra en kwaliteit van het landschap kan het ook niet. De maatschappelijke baten rechtvaardigen die inzet en vragen een stevige rol van de overheid, ook financieel.

Faciliteer samenwerking tussen partijen en met burgers en bedrijven
Een slagvaardig en ervaren programmateam – samengesteld uit de samenwerkende partijen in MRA Landschap – is een voorwaarde voor het kunnen uitvoeren van de programmatische aanpak.
Benut de kansen voor een grotere private betrokkenheid van burgers en bedrijven om een deel van de extra benodigde middelen bijeen te krijgen.

Maak bewuste keuzes over inzetten verevening/publiekrechtelijke instrumentarium
Er zijn extra middelen nodig voor de investeringsopgaven. Verevening vanuit woningbouw en wederkerigheid bij nieuwe productielocaties voor duurzame energie zijn hiervoor mogelijkheden. De MRA-partijen kunnen het daarvoor beschikbare instrumentarium benutten. Er zijn haken en

ogen aan verbonden, maar er dient ten minste een bewuste bestuurlijke afweging te worden gemaakt.

Ontwikkel de mogelijkheid van vrijwillige CO_2-compensatie voor bedrijven
Vrijwillige CO_2-compensatie door bedrijven in de MRA in de vorm van een bijdrage aan lokale/regionale groene doelen is een interessante extra financieringsbron. Aangeraden wordt een dergelijk mechanisme op te gaan zetten, inclusief uitvoering ervan.

Zoek naar aanvullende EU-financiering als er concrete projectideeën zijn
EU-financiering kan een kansrijke aanvullende financieringsbron zijn. Een voorwaarde is vaak dat er goede en concrete projectideeën moeten zijn om geld hiervoor aan te wenden. EU-financiering zijn met name investeringen; voor beheer is het – met uitzondering van het GLB/NSR/POP3 (pijler 2) – vaak niet mogelijk om EU-subsidie aan te trekken.

5.3 *Experts onderschrijven de uitkomsten*

De hoofdlijnen van het rapport en de in dit hoofdstuk geformuleerde conclusies en aanbevelingen zijn eerst breder ambtelijk besproken en vervolgens ook onderwerp geweest van een expertsessie (zie bijlage 3 voor deelnemers). De experts herkenden de uitkomsten. Gezien het (economisch) publieke karakter van groen en landschap, verwachten zij dat de overheden in belangrijke mate aan zet zullen blijven voor het financieren van de landschapsambities in de MRA.

Van de aanvullende instrumenten hebben ze de hoogste verwachtingen van de verevening vanuit woningbouw en de productie van duurzame energie, al onderschrijven ze ook de daarover beschreven complicaties. Niettemin zien ze die instrumenten als meest kansrijk en onvermijdelijk.

Helderheid over de programmering van groen en landschap en het makkelijk maken van voor burgers en bedrijven om hier een financiële bijdrage aan te leveren, wordt als nuttige en nodige aanvulling gezien.

Bijlage 1: Kansrijkheid financieringsinstrumenten (schematisch)

Opbouw analyse kansrijkheid

In de bijlagen zijn tabellen opgenomen waarbij de financieringsinstrumenten zijn beoordeeld op hun kansrijkheid voor de MRA-landschapsopgaven. De instrumenten zijn geselecteerd met de MRA-landschapsopgaven in het achterhoofd. Echt ongeschikte financieringsmogelijkheden staan er dus niet in. Het gaat om een differentiatie tussen meer en minder geschikt. In de tabellen beschouwen we de instrumenten in drie 'delen' in kolommen, die hier eerst worden genoemd en daarna toegelicht:

- Aansluiting op/koppeling aan de 6 MRA-landschapsopgaven-categorieën (zie inleiding). Er wordt met een 'x' op aangegeven op welke MRA-landschapsopgaven categorieën het financieringsinstrument aansluit. Met een '(x)' wordt aangegeven als er indirect aansluiting is met de MRA-landschapsopgaven;
- Investering en/of Beheer: aangegeven met een 'x' of het instrument van toepassing is op investeringen, beheer of beide;
- Drie criteria voor de kansrijkheid (die legenda in tabel hieronder):
  - De geschatte omvang van de (mogelijke) geldstroom. Met '(+++)' wordt aangegeven als het om een potentiële grote geldstroom gaat;
  - De kans dat de middelen daadwerkelijk kunnen worden bereikt (slagingskans subsidieaanvragen bijvoorbeeld);
  - De praktische haalbaarheid, in termen van hoeveelheid werk die moet worden verricht voor verwerven en verantwoorden van middelen;
  - Potentie van ontschotten van het instrument (dus: de schotten binnen het financieringsinstrument weghalen. Thematische verbreding van het instrument achtten we onhaalbaar).

De beoordeling van de criteria voor de kansrijkheid leiden in combinatie met de aansluiting op de MRA-landschapsopgaven tot een inschatting over de kansrijkheid van het betreffende instrument om bij te dragen aan de financiering van de opgaven. In het bijlagedocument is per instrument meer informatie te vinden, inclusief de informatie op basis waarvan de tabellen de beoordeling is gemaakt.

Tabel B1.1: Legenda beoordeling criteria voor de kansrijkheid

	Omvang geldstroom	Slagingskans	Haalbaarheid	Potentie ontschotten
+++	€5 miljoen + per jaar	Erg grote kans / zekerheid dat middelen worden bereikt	Erg gemakkelijk toegankelijke geldstroom	Grote potentie en haalbaarheid
++	€1.000.000 - €5 miljoen per jaar	Grote kans dat middelen worden bereikt	Gemakkelijk toegankelijke geldstroom	Grote potentie, gemiddelde haalbaarheid
+	€250.000 – 1.000.000 per jaar	Gemiddelde kans dat middelen worden bereikt	Gemiddeld toegankelijke geldstroom	Gemiddelde potentie, matige haalbaarheid
+/-	€1 - €250.000 per jaar	Kleine kans dat middelen worden bereikt	Matig toegankelijke geldstroom	Matige potentie en matige haalbaarheid
-	€0,-	Weinig/geen kans dat middelen kunnen worden bereikt	Slecht/niet toegankelijke geldstroom	Geen potentie en onhaalbaar

Concept		Instrument	Aansluiting bij MRA-Landschapsopgaven							€ Heel MRA tot 2040 (doorrekening instrumenten)	Kans van slagen	Haalbaarheid		Potentie ontschotten	Conclusie kansrijkheid
			Recreatieve beleving	Versterken landschaps-waarde	Natuur ontwikkeling *Links: in NNN Rechts: uit NNN*		Toekomstveenweide gebied	Klimaat adaptief landschap	Beheer			Opzetten	Uitvoeren		
Rijksstromen die regionaal uitgekeerd worden via RVO	1.1 & 1.2	SVNL & SKNL	X	X	X	X	X	X	X	€340.320.000					
Rijksstromen	1.3	Veenweidebudget					X	X		€40.680.000					
	1.4	Stikstofgelden			X	X				€334.500.000					
	1.5	Mobiliteitsfonds	X							€225.000.000					
	1.6	Klimaatadaptatie					X	X		€130.000.000					
	1.7	SIM-groen	X	X						€24.000.000					
	1.8	Deltafonds			X			X	X	€30.000.000					
	1.9	Programmatische aanpak grote wateren			X					€80.000.0000					

Concept		Instrument	Aansluiting bij MRA-Landschapsopgaven							€ Heel MRA tot 2040 (doorrekening instrumenten)	Kans van slagen	Haalbaarheid		Potentie ontschotten	Conclusie kansrijkheid
			Recreatieve beleving	Versterken landschaps-waarde	Natuur ontwikkeling *Links: in NNN Rechts: uit NNN*		Toekomst veenweide gebied	Klimaat adaptief landschap	Beheer			Opzetten	Uitvoeren		
Provinciale subsidies van Noord-Holland	1.10	Weidevogelbiotopen, wandelnetwerken & TOP's	X	X	X	X	X		X	€3.236.436					
	1.11	Klimaatadaptatie onderzoek					X	X		€900.000					
	1.12	Klimaatadaptatie uitvoering					X	X		€16.200.000					
	1.13	HIRB+ Revitalisering verblijfslocaties	X							€1.800.000					
	1.14	Uitbreiden vaarnetwerk kleine pleziervaart	X							€19.800.000					
	1.15	Herbestemming en restauratie verduurzaming monumenten	X							€16.380.000					
	1.16	Bedrijfsverplaatsing en kavelruil Natuurnetwerk Noord-Holland			X	X				€9.000.000					
	1.17	Investeringsbudget Landschapsversterking	X	X	X	X	X	X	X	€9.270.000					

Concept		Instrument	Aansluiting bij MRA-Landschapsopgaven							€ Heel MRA tot 2040 (doorrekening instrumenten)	Kans van slagen	Haalbaarheid		Potentie ontschotten	Conclusie kansrijkheid
			Recreatieve beleving	Versterken landschaps-waarde	Natuur ontwikkeling *Links: in NNN Rechts: uit NNN*		Toekomst veenweide gebied	Klimaat adaptief landschap	Beheer			Opzetten	Uitvoeren		
Verdien modellen	1.18	Inkomsten verkoop, evenementen en pacht; natuur	X	X	X	X	X	X	X	Onkwantific.					
	1.19	Bosbouw	X	X	X	X	X	X	X	€21.600.000					
Compensatie	1.20	Infrastructuurprojecten	X	X	X	X	X	X	X	Onkwantific.					
Verevening	1.21	Verevening	X	X	X	X	X	X	X	€100.000.000					
Europese subsidies	1.22	LIFE+	X	X	X	X	X	X	X	€51.685.714					
	1.23	GLB/NSR/POP3+4	X	X	X	X	X	X	X	€120.000.000					
	1.24	Horizon Europe	X	X	X	X	X	X	X	€42.214.286					
	1.25	EFRO	X	X	X	X	X	X	X	€5.000.000					
	1.26	Interreg	X	X	X	X	X	X	X	€10.000.000					
	1.27	EUI								€0					
	1.28	URBACT								€0					
Lokale subsidies of giften	1.29	Subsidie waterschappen	X	X	X	X	X	X	X	€20.000.000					
	1.30	Matchfunding	X	X	X	X	X	X	X	Onkwantific.					

Concept		Instrument	Aansluiting bij MRA-Landschapsopgaven							€ Heel MRA tot 2040 (doorrekening instrumenten)	Kans van slagen	Haalbaarheid		Potentie ontschotten	Conclusie kansrijkheid
			Recreatieve beleving	Versterken landschaps-waarde	Natuur ontwikkeling *Links: in NNN Rechts: uit NNN*		Toekomstveenweide gebied	Klimaat adaptief landschap	Beheer			Opzetten	Uitvoeren		
Lokale belastingen	1.31	Lokale belastingen gemeenten	X	X	X	X	X	X	X	Onkwantific.					
	1.32	Lokale belastingen provincies	X	X	X	X	X	X	X	Onkwantific.					
	1.33	Lokale belastingen waterschappen	X	X	X	X	X	X		Onkwantific.					
Overig	1.34	Fiscale voordelen NSW	X	X	X	X	X	X		Onkwantific.					
	1.35	Erfgoed Deal	X							€1.000.000					

Bijlage 2: Informatie per instrument

In deze bijlage worden de financieringsinstrumenten van publieke partijen besproken en verder uitgewerkt.

Leeswijzer

Per instrument nemen we de belangrijkste informatie op. Dat zijn onder andere: om hoeveel geld gaat het? Is het thematisch gelabeld en zo ja hoe? Is het geografisch gelabeld, en zo ja hoe? Ook geven we meer informatie over in welke periode het geld besteed wordt. We gaan eerst in op de overheidsinstrumenten. Vervolgens besteden we aandacht aan de financieringsinstrumenten van bedrijven en burgers.

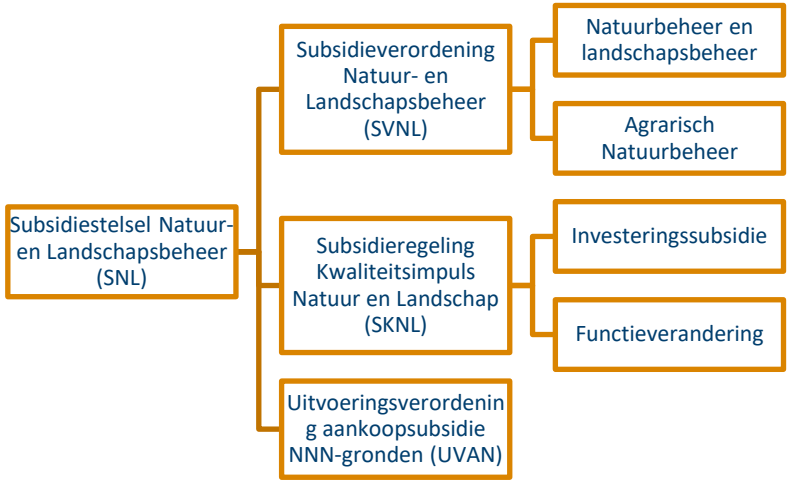
Overheidsinstrumenten

Rijksinstrumenten die regionaal uitgekeerd worden

1.1 Subsidieverordening Natuur en Landschapsbeheer (SNL)
1.2 Subsidie kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL)
Via het **Subsidiestelsel Natuur en Landschap** (SNL) verleent het Rijk, via RVO subsidies voor het beheren en ontwikkelen van natuur en agrarische natuur- en landschapselementen. Dit stelsel is belangrijk voor de MRA-landschapsopgaven, omdat via dit stelsel geïnvesteerd wordt in natuur en landschap. Naast subsidie voor natuur en landschap, kent het SNL ook middelen voor recreatie in de natuur. Voor natuurterreinen die opengesteld worden voor publiek, is er een openstellingsbijdrage (voorheen recreatietoeslag). Tot 2017 was er een regeling voor Boerenlandpaden (wandelen over agrarisch gebied), maar die is vervallen.

Een deel van het stelsel wordt gefinancierd vanuit Pijler 2 van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid. Daarnaast dragen de provincie, waterschappen en het Rijk (via RVO) bij aan de financiering (de inzet van EU-middelen vraagt ca. 50% cofinanciering).

SNL stelsel diagram

Het stelsel bestaat uit 3 verschillende regelingen, die ook weer uit verschillende regelingen bestaan (zie schematische weergave in bovenstaande diagram). In de hiernavolgende tabel zijn de drie regeling van het SNL op een rij gezet.

Via het SNL (onderdeel SKNL en UVAN) kan geïnvesteerd worden in de realisatie van natuur door aankoop van een terrein of omzetten van landbouwgrond. Deze natuurgebieden kunnen ook betekenis hebben voor recreatie, cultuurhistorie of waterbeheer. Echter: de middelen voor SKNL en UVAN kunnen alleen ingezet worden in vooraf, in het natuurbeheerplan aangewezen gebieden. Daarnaast zijn ook de middelen beperkt: voor aanvullende ambities zijn aanvullende middelen nodig.

Voordeel van het SNL is dat via het programma EU-, Rijks- en provinciale middelen gecombineerd kunnen worden. Ook is het programma eenduidig doordat alle 12 provincies werken via dezelfde modelverordening. Elke provincie mag zelf besluiten welke onderdelen van de verordening “open gezet” worden.

Overzicht Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL)

	1.1 SVNL	1.2 SKNL	1.3 UVAN
Werking van instrument	Subsidie voor (agrarisch) natuurbeheer, en landschapsbeheer	Subsidie omzetten landbouwgrond naar natuur of ontwikkeling natuurbeheer	Subsidie voor het aankopen van een ‘nog te realiseren natuur’-terrein
Bron van instrument	Provincie	Provincie	Provincie
Gebruiker instrument	Natuurbeheerder, TBO’s, Agrarische collectieven	Eigenaar/ erfpachter natuur- of landbouwgrond	Particulieren of Organisaties
Investering/ beheer	Beheer	Investering	Investering
Geografisch schaalniveau	Min. 75 ha	Verschilt per aanvraag	Verschilt
Financieel schaalniveau	75% van SKP per beheertype	Investering: max. 95%; Functie-verandering: max. 85% van de waarde landbouwgrond	Maximaal 85% van aankoopkosten van terrein
Voorwaarden	• Beheerder heeft certificaat natuurbeheer	• Maatregelen moeten bijdragen aan doel • Sluit aan bij Natuurbeheerplan Provincie	• Terrein moet aangewezen zijn als ‘nog te realiseren natuur’ • Terrein moet worden omgevormd naar natuurgebied
Tijdspanne	Periode van 6 jaar	Eenmalig	Eenmalig
Inzetbaarheid	Korte en lange termijn	Korte termijn	Korte termijn
Inschatting transactie-kosten	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Voordelen/ Nadelen	Voordeel: Kan EU-, Rijks- en provinciale middelen combineren, Elke provincie mag zelf besluiten welke onderdelen “open gezet” worden Nadeel: maatwerk is lastig	Beschikbare middelen voor SKNL zijn begrensd in huidig beleid (natuurbeheerplan) Beperkt middelen beschikbaar voor beleving / recreatie.	Beschikbare middelen voor UVAN zijn begrensd in huidig beleid. Beperkt middelen beschikbaar voor beleving / recreatie.
Nieuw/ bestaand	Bestaand	Bestaand instrument	Bestaand

Rijksstromen

Overdracht Rijksoverheid

De overdracht van middelen vanuit de Rijksoverheid (vanuit het Gemeentefonds) vormt de grootste bron van inkomsten voor met name gemeenten (72%) en in mindere mate van provincies. Deze bijdragen zijn afhankelijk van de ontwikkeling van uitgaven van de Rijksoverheid: bezuinigt het Rijk, dan zijn de uitkeringen lager. Wordt er geld uitgegeven, dan zijn de uitgaven hoger. In 2013 en 2014 is het effect van de financiële crisis duidelijk zichtbaar: gemeenten en provincies ontvingen minder overdrachten vanuit het Rijk. Provincies vulden deze lagere bijdragen (deels) op vanuit de eigen middelen.

De coronacrisis laat op dit moment de schuld van de Rijksoverheid flink oplopen. Het is mogelijk dat na de coronasteunmaatregelen de Rijksoverheid haar uitgaven zal beperken. Mogelijk worden hierdoor de inkomsten vanuit het gemeentefonds en provinciefonds lager.

1.3 Veenweidebudget

Er wordt door het Rijk gewerkt aan een eerste fase van het Veenplan. Het Veenplan bevat maatregelen in veenweidegebieden in het kader van het Klimaatakkoord. In veenweidegebieden zorgt een dalende grondwaterstand voor bodemdaling en de uitstoot van broeikasgassen.

Het Veenweidebudget bedraagt tot 2030 in totaal €276 miljoen (landelijk). Hiervan is €76 miljoen voor onderzoek en pilots, €100 miljoen impulsgeld in de jaren 2021-2022 en €100 miljoen voor de uitrol/uitvoering van maatregelen.

Noord-Holland zet €8 miljoen in van de impulsgelden in de gebiedsprocessen in onder andere Laag-Holland en Groene Hart. Daarvan zal ca. de helft (o.b.v. areaal) dus €9 miljoen naar Laag-Holland gaan (met name regio Zaanstreek-Waterland) gaan. Er vanuit gaande dat hetzelfde percentage (9%) van het overige geld ook naar Zaanstreek-Waterland gaat), gaat het Veenweidebudget voor in totaal ca. €25 miljoen naar Zaanstreek-Waterland.

1.3: Veenweidebudget	
Werking van instrument	Bijdrage van het Rijk aan provincies voor maatregelen voor het tegengaan van bodemdaling in veenweidegebieden in Nederland.
Bron/financier van instrument	Rijksmiddelen via het Klimaatakkoord
Gebruiker instrument	Provincies
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Veenweidegebieden; polders met een omvang van ca. 400-800 ha.
Financieel schaalniveau	Voor heel Nederland €276 miljoen voor veenweidegebieden tot 2030 vanuit het Klimaatakkoord, als volgt verdeeld: • €76 miljoen voor onderzoek en pilots • €100 miljoen impulsgeld in de jaren 2021 en 2022 • €100 miljoen voor uitrol/uitvoering maatregelen
Datum informatie / bronjaar	13-07-2020
Indexering 2021	n.v.t.
Voorwaarden	In Veenweidegebied
Tijdspanne/planning	T/m 2030
Inzetbaarheid	Voor de transitie naar kringlooplandbouw, voor vernatting, verhogen grondwaterspiegel, tegengaan van bodemdaling.
Voordelen/nadelen	Programma is nog in ontwikkeling dus er mist info.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand & bewezen
Bronnen & meer info	https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/07/13/kamerbrief-over-inzet-en-maatregelen-in-de-veenweidegebieden-veenplan-1e-fase

1.4 Stikstofgelden

Het kabinet investeert de komende 10 jaar (2020-2030) zo'n 5 miljard euro om het stikstofprobleem in natuurgebieden (N-2000) op te lossen. Voor natuurherstel - feitelijk het op orde krijgen van condities in en om te natuurgebieden - is meer dan de helft van de toegezegde 5 miljard euro beschikbaar, namelijk 3 miljard (wat zich vertaalt in 300 miljoen euro jaar). De andere 2 miljard (200 miljoen euro per jaar) wordt geïnvesteerd in schonere landbouw & industrie, walstroom voor scheepvaart en het

opkopen van agrarische bedrijven vlakbij N2000 gebieden. Zo is er €180 miljoen subsidie beschikbaar voor varkenshouderijen die willen stoppen en er is €250 miljoen beschikbaar voor het opkopen van veehouderijen. Binnen de stikstofaanpak hebben de provincie en het Rijk samen de verantwoordelijkheid maatregelen te nemen om de natuurkwaliteit binnen de Natura 2000-gebieden te verbeteren en economische ontwikkelingen mogelijk te maken. De provincie is daarbij verantwoordelijk voor het uitvoeren van het natuurbeleid.

De provinciale verdeelsleutel voor stikstofgelden is nog niet bekend.

1.4: Stikstofgelden	
Werking van instrument	Natuurherstelmaatregelen voor Natura 2000 gebieden
Bron/financier van instrument	Het Rijk
Gebruiker instrument	Provincies
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Natura 2000 gebieden (en een zeer kleine scope er omheen).
Financieel schaalniveau	2020 – 2030: 5 miljard voor heel Nederland. Voor natuurherstel: 3 miljard, 2 miljard voor maatregelen voor afname stikstofuitstoot.
Datum informatie / bronjaar	23 april 2020
Voorwaarden	Alleen in en rond N-2000 gebieden
Tijdspanne/planning	2020-2030
Inzetbaarheid	Is nog niet inzetbaar, maar binnenkort wel. Is maatwerk per gebied.
Voordelen/nadelen	Programma wordt nog uitgewerkt; verdeelsleutel over provincies is nog onbekend. Bijdrage aan vermindering van de stikstofdepositie voor het herstel van de natuur in de N2000-gebieden en om economische en maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk te maken.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument, maar wel een nieuw programma
Bronnen & meer info	https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/aanpak-stikstof https://www.noord-holland.nl/Actueel/Archief/2021/Juni_2021/Aanvraag_van_44_miljoen_euro_voor_herstel_Noord_Hollandse_natuur https://www.tauw.nl/actueel/nieuws/kabinet-kondigt-aan-5-miljard-extra-voor-stikstofbeleid.html

1.5 Mobiliteitsfonds

1.5: Mobiliteitsfonds	
Werking van instrument	Faciliteren van mobiliteit van personen en goederen door middel van financiering en bekostiging van infrastructuur. De uitgaven van het mobiliteitsfonds lopen via het MIRT. In het MIRT wordt beschreven hoe de middelen van het fonds voor het faciliteren van mobiliteit worden verdeeld over afzonderlijke projecten, projectpakketten of beleidsterreinen.
Bron/financier van instrument	Het Rijk (Ministerie van IenW)
Gebruiker instrument	Gemeente, provincie en Rijk (via MIRT)
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Heel Nederland
Financieel schaalniveau	€90 miljard tot 2033 (bron: Rijksbegroting 2021) (maar slechts een fractie kan worden ingezet voor de MRA-landschapsopgaven).

Datum informatie / bronjaar	1 juli 2021 (inwerkingtreding)
Voorwaarden	Alleen i.r.t. infraprojecten
Tijdspanne/planning	Begroting t/m 2033
Inzetbaarheid	Is inzetbaar via het MIRT; kansrijk voor enkele MRA-landschapsopgaven, maar zeer specifieke inzetbaarheid.
Voordelen/nadelen	Alleen te gebruiken voor maatregelen i.r.t. infrastructuurprojecten. Dus voor de MRA-landschapsopgaven zouden fietspaden (doel: recreatieve beleving) kunnen worden gefinancierd.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?cfg=wetsvoorsteldetails&qry=wetsvoorstel%3A35426 https://www.rijksbegroting.nl/2021/voorbereiding/begroting,kst282723_7.html https://www.rijksbegroting.nl/2021/voorbereiding/begroting?hoofdstuk=40.12

Het Mobiliteitsfonds is het Infrastructuurfonds in een nieuw jasje. Het mobiliteitsfonds is breder dan het infrastructuurfonds. Het fonds heeft ten doel het faciliteren van mobiliteit van personen en goederen door middel van financiering en bekostiging van:

a) aanleg, verbetering, beheer en onderhoud en bediening van infrastructuur die door het Rijk wordt beheerd;
b) aanleg, verbetering, beheer en onderhoud en bediening van infrastructuur die niet door het Rijk wordt beheerd;
c) maatregelen en voorzieningen waarmee wordt beoogd de doelmatigheid van het gebruik van infrastructuur als bedoeld in de onderdelen a en b, te vergroten; en
d) het inwinnen, bewerken en verspreiden van met onderdeel a samenhangende basisinformatie, onderzoek ter voorbereiding van maatregelen of voorzieningen als bedoeld in de onderdelen a, b en c, en proefprojecten en experimenten gericht op maatregelen of voorzieningen als bedoeld in de onderdelen a, b en c.

Volgens de regering wordt hiermee de doelmatigheid van de uitgaven en de transparantie en verantwoording van de rijksuitgaven aan mobiliteit verbeterd. Voor de MRA-landschapsopgaven is dit fonds kansrijk als het gaat om financiering van de recreatieve belevingsopgave. Het is bijvoorbeeld goed denkbaar dat er bij mobiliteitsprojecten in de MRA (snel)fietspaden kunnen worden meegefinancierd.

Evenals in de Wet Infrastructuurfonds worden bij infrastructuur behorende voorzieningen ten behoeve van de bescherming van het milieu tot die infrastructuur gerekend. Bij milieu moet worden gedacht aan uitwendige omstandigheden die van invloed zijn op de leefomstandigheden van mensen, dieren en planten, zoals de toestand van water, bodem, lucht, het niveau van omgevingsgeluiden en de klimatologische omstandigheden. Voorbeelden van voorzieningen ten behoeve van bescherming van het milieu zijn voorzieningen om activiteiten die het milieu belasten, te mitigeren of te compenseren, zoals geluidswallen en -schermen, woningisolatie, faunapassages, wildtunnels en voorzieningen ter bescherming van de biodiversiteit. Voorzieningen die tot doel hebben de uitstoot van broeikasgassen of andere schadelijke stoffen te beperken zijn er eveneens toe te rekenen, evenals voorzieningen die tot doel hebben om verlies van natuurwaarden te compenseren. Uit gesprekken met IenW blijkt dat ca. 1% van het totale budget aan dit soort maatregelen uitgegeven wordt.

1.6 Klimaatadaptatie (Bestuursakkoord)

Rijksbijdrage van 33% aan werkregio's voor klimaatadaptatie. Overheden op alle niveaus maken de komende jaren geld beschikbaar om Nederland weerbaarder te maken tegen de gevolgen van klimaatverandering. Gemeenten (VNG), waterschappen (UvW), provincies (IPO) en Rijk (IenW) tekenden daarvoor op 20 november 2018 het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie.

Op basis van stresstesten brengen gemeenten, waterschappen en provincies uiterlijk in 2020 de opgaven voor ruimtelijke adaptatie in beeld, en bepalen zij de noodzakelijke maatregelen voor een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting. Dat moet resulteren in regionale uitvoeringsagenda´s. Vanaf 2019 stelt het Rijk al geld beschikbaar om decentrale overheden te ondersteunen bij de aanpak van ruimtelijke adaptatie. Voor procesondersteuning, kennisontwikkeling, kennisdeling en pilots is €26,7 miljoen gereserveerd. De eerste adaptatieprojecten waar het Rijk aan bijdraagt, gingen in 2019 van start. Inzet van het Rijk is een vergelijkbare bijdrage te bieden als de bijdrage die decentrale overheden beschikbaar stellen. Het Rijk zet derhalve in op een impuls van in totaal ca. €300 miljoen.

1.6 Klimaatadaptatie

1.6: Klimaatadaptatie	
Werking van instrument	Rijksbijdrage van 33% aan werkregio's voor klimaatadaptatie.
Bron/financier van instrument	Het Rijk
Gebruiker instrument	Voor Werkregio's (samenwerkingen van gemeenten, waterschappen en provincies)
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Heel Nederland
Financieel schaalniveau	€300 miljoen voor 2021 t/m 2023
Datum informatie / bronjaar	21 april 2020
Voorwaarden	Rijksbijdrage is 33%. De werkregio's zetten zelf dus 67% van de financiën in.
Tijdspanne/planning	2021 t/m 2023 (3 jaar)
Inzetbaarheid	Inzetbaar
Voordelen/nadelen	Een deel van de middelen is reeds ingezet (onduidelijk is hoeveel). Ook cofinanciering noodzakelijk.,
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z07047&did=2020D15009 https://vng.nl/nieuws/rijksbijdrage-beschikbaar-voor-klimaatadaptatie https://klimaatadaptatienederland.nl/actueel/actueel/nieuws/2018/bestuursakkoord/

1.7 Subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM)

1.7 Subsidieregeling instandhouding monumenten (GROEN)	
Werking van instrument	Subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM) (alleen groenopgaven)
Bron van instrument	Het Rijk
Gebruiker instrument	Eigenaren rijksmonumenten
Investering en/of beheer	Beheer
Geografisch schaalniveau	N.v.t.
Financieel schaalniveau	Maximaal 60% van de subsidiabele kosten. €62.8 miljoen in 2020, waarvan €8 miljoen voor groene monumenten.
Datum informatie / bronjaar	26 januari 2021
Voorwaarden	Rijksmonumenten die geen woonhuis zijn die in stand gehouden moeten worden.
Tijdspanne	1 februari – 31 maart (jaarlijks)
Inzetbaarheid	Direct
Voordelen/Nadelen	Alleen voor eigenaren van een archeologisch, groen of gebouwd rijksmonument die geen woonhuis is.
Inzetbaarheid	Inzetbaar

Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/subsidie-instandhouding-rijksmonumenten/documenten/publicaties/2019/01/01/informatieblad-instandhoudingssubsidie

De subsidie instandhouding monumenten (SIM) is bestemd voor het leveren van een bijdrage aan reguliere onderhoudskosten van rijksmonumenten op basis van een 6-jarig onderhoudsplan. Eigenaren van archeologische, groene en gebouwde rijksmonumenten die geen woonhuis zijn komen in aanmerking voor deze subsidie (bv. een kerk, molen of fabriek). De aanvraag hiervoor kan alleen tussen 1 februari en 31 maart ingediend worden voor een bedrag tot maximaal 60% van de subsidiabele kosten. Het complete landelijke budget hiervoor was €62,8 miljoen in 2020. Voor groene rijksmonumenten worden de maximale subsidiabele kosten bepaald aan de hand van normbedragen. We gaan er vanuit dat er jaarlijks (tot 2030) een zelfde bedrag beschikbaar komt in de SIM-regeling.
Per categorie en per jaar zijn de volgende budgetten beschikbaar:

- archeologische monumenten: €800.000;
- groene monumenten: €8.000.000 **(we rekenen alleen deze categorie mee in de financiën)**
- gebouwde monumenten: €54.020.000

De subsidie is bedoeld voor rijksmonumenten:

- die in redelijke tot goede staat verkeren en in deze staat moeten worden gehouden;
- die nog niet in een goede staat verkeren en die moeten worden hersteld of waarbij verder verval moet worden voorkomen.

De werkzaamheden die voor subsidie in aanmerking komen:

- zijn gericht op regulier onderhoud, zoals schilderwerk of plaatselijk herstel van houtwerk.
- maken deel uit van een instandhoudingsplan voor een periode van 6 jaar.
- dragen bij aan maximaal behoud van de monumentale waarden.

1.8 Deltafonds

1.8 Deltafonds	
Werking van instrument	Het Deltafonds is ingevoerd om zeker te stellen dat er ook op de lange termijn voldoende middelen beschikbaar zijn voor noodzakelijke maatregelen voor de waterveiligheid en de drinkwatervoorziening van Nederland. Uitgaven lopen via het Deltaprogramma.
Bron van instrument	Het Rijk (IenW)
Gebruiker instrument	Gemeenten, provincies, waterschappen met projecten die in het Deltaprogramma zitten (vergelijkbaar met MIRT-systematiek).
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Nederland
Financieel schaalniveau	€1.2 miljard per jaar, ongeveer €150 miljoen binnen scope zoetwatervoorziening en waterkwaliteit
Datum informatie / bronjaar	15 september 2020 (begrotingsstaat Deltafonds 2021)
Voorwaarden	Moet via Deltaprogramma lopen
Tijdspanne	2021
Inzetbaarheid	Via Deltaprogramma
Voordelen/Nadelen	Via Deltaprogramma
Inzetbaarheid	Via Deltaprogramma
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.rijksbegroting.nl/2021/voorbereiding/begroting,kst282766.html

https://dp2021.deltaprogramma.nl/7-deltafonds.html

Het Deltafonds is ingevoerd om zeker te stellen dat er ook op de lange termijn voldoende middelen beschikbaar zijn voor noodzakelijke maatregelen voor de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening van Nederland. Een belangrijk doel van het fonds is het bekostigen van maatregelen en voorzieningen die dienen ter bescherming van Nederland tegen overstromingen en waterschaarste. Ook de bekostiging van maatregelen in verband met handhaving en verbetering van de waterkwaliteit met het oog op de zoetwatervoorziening behoort tot de doelen van het fonds.
Binnen het Deltafonds wordt geïnvesteerd in zoetwatervoorziening en waterkwaliteit. Dat valt binnen de NNN drinkwatergebieden in de MRA (Binnenduinrand, Diemerscheg, Gooi en Vechtstreek, IJsselmeer Flevoland en de Westeinderscheg (Westeinderplassen)). Van de €1.2 miljard ligt ongeveer €150 miljoen binnen de scope. We gaan er vanuit dat er daarvan 1% landt in de MRA ten behoeve van landschapsopgaven (schatting).

1.9 Programmatische aanpak grote wateren

Toekomstbestendige grote wateren waar hoogwaardige natuur goed samengaat met een krachtige economie. Dat is waar Rijkswaterstaat, Staatsbosbeheer en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) in opdracht van de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) aan werken met de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). Er zijn een heel aantal PAGW-projecten[7] in Nederland. Het totale maatregelenpakket voor de grote wateren bestaat uit 33 projecten en liggen verspreid over vier gebieden:

- Zuidwestelijke Delta,
- IJsselmeergebied,
- De Waddenzee en Eems-Dollard
- Grote Rivieren.

In de MRA zijn er projecten aan de Oostvaardersoevers en de Markermeerskust. Er is voor de Markermeerskust €20 miljoen beschikbaar en voor de Oostvaardersoevers €60 miljoen.

1.9 Programmatische aanpak grote wateren	
Werking van instrument	Rijksbijdragen aan 33 projecten die door een veelheid aan partijen uitgevoerd worden.
Bron/financier van instrument	Het Rijk
Gebruiker instrument	Decentrale overheden, uitvoeringsorganisaties (RWS) en terreinbeheerders (Staatsbosbeheer)
Investering en/of beheer	Investeringen
Geografisch schaalniveau	Nederland, grote wateren
Financieel schaalniveau	€248 miljoen
Bronjaar	2020
Voorwaarden	Projecten moeten vallen binnen de programmatische aanpak.
Tijdspanne/planning	-
Inzetbaarheid	-
Voordelen/nadelen	Projecten moeten vallen binnen de programmatische aanpak.

[7] https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/water-ruimte/ecologie/programmatische-aanpak-grote-wateren-pagw/waar-we/

Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/water-ruimte/ecologie/programmatische-aanpak-grote-wateren-pagw/

Provinciale (Noord-Hollandse) stromen

1.10 Groen Noord-Holland

1.10 Groen Noord-Holland	
Werking van instrument	De provincie geeft subsidie op drie onderdelen: weidevogelbiotopen, uitbreiding wandelnetwerk en toeristische overstappunten.
Bron van instrument	Provincie Noord-Holland
Gebruiker instrument	Grondbezitters/agrariërs in de provincie Noord-Holland
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Provincie Noord-Holland
Financieel schaalniveau	Plafonds 2021: Weidevogelbiotopen: €100.000. Wandelnetwerk: €0,-. TOP's: €79.802 Weidevogelbiotopen: De subsidie bedraagt 75% van de subsidiabele kosten tot een maximum van €40.000,-. Uitbreiding wandelnetwerk: subsidie bedraagt 50% van de subsidiabele kosten bedoeld tot een maximum van €500.000,-. TOP's: de subsidie bedraagt 75% van de subsidiabele kosten tot een maximum van €15.000,–. per toeristisch overstappunt.
Voorwaarden	De provincie geeft alleen subsidie voor weidevogelbiotopen binnen het leefgebied open grasland. Voor het wandelnetwerk geeft de provincie alleen subsidie als De te realiseren voorzieningen openbaar toegankelijk zijn; en bij materiële investeringen is voorzien in het beheer en onderhoud voor een periode van 15 jaar. Voor TOP's geeft de provincie alleen subsidie als op het moment van de subsidieaanvraag de benodigde vergunningen/ontheffingen voor de uitvoering van de activiteiten zijn verleend.
Tijdspanne	Staat open tot 1 januari 2022
Inzetbaarheid	Inzetbaar
Voordelen/Nadelen	Staat nog maar kort open (zie tijdspanne)
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR285123/6 https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/G/Groen_Noord_Holland_Weidevogelbiotopen_Uitbreiding_wandelnetwerk_Toeristische_overstappunten_subsidie

Voor weidevogelbiotopen geeft de provincie subsidie voor hogere waterpeilen of substantiële vernatting en het verwijderen van bomen en struiken. Deze activiteiten moeten leiden tot het verbeteren van het weidevogelbiotoop. Voor de uitbreiding van het wandelnetwerk Noord-Holland geeft de provincie subsidie voor het oplossen van knelpunten in het bestaande recreatieve wandelnetwerk Noord-Holland, de realisatie van nieuwe recreatieve verbindingen voor een gebiedsdekkend wandelnetwerk in Noord-Holland en voor de bewegwijzering van een regionaal wandelnetwerk volgens de systematiek van Wandelnetwerk Noord-Holland, als weergegeven op www.wandelnetwerknoordholland.nl. Voor toeristische overstappunten geeft de provincie subsidie voor de aanleg van toeristische overstappunten in het landelijk gebied of op de grens van stad en platteland.

1.11 Onderzoek Klimaatadaptatie

1.11 Onderzoek klimaatadaptatie	
Werking van instrument	De provincie geeft subsidie voor onderzoek dat kan leiden tot een subsidieaanvraag voor een

	fysiek uitvoeringsproject ten behoeve van klimaatadaptieve maatregelen.
Bron van instrument	Provincie Noord-Holland
Gebruiker instrument	Gemeenten in Noord-Holland namens een DPRA-regio.
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Provincie Noord-Holland
Financieel schaalniveau	100% van de noodzakelijke kosten worden gefinancierd tot maximaal €10.000,-. Er is €100.000 beschikbaar voor 2021 (subsidieplafond).
Voorwaarden	De provincie geeft géén subsidie als: a) De aanvraag is ontvangen buiten de periode, bedoeld in artikel 7; b) De aanvraag niet is afgestemd binnen de werkregio en niet aantoonbaar is bevestigd dat de andere gemeenten binnen de werkregio bekend met de aanvraag; c) De activiteit financieel niet haalbaar is; d) De uitvoering van de activiteit is gestart voordat de aanvraag is ontvangen; e) De aanvrager reeds een aanvraag op grond van deze regeling heeft ingediend.6 maart 2020
Tijdspanne	Regeling vervalt per 1 januari 2023 (dus t/m 2022)
Inzetbaarheid	Inzetbaar, maar alleen voor onderzoek
Voordelen/Nadelen	Regeling vervalt per 1 januari 2023 (dus t/m 2022)
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR637910/1 https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/O/Onderzoek_fysieke_uitvoeringsprojecten_klimaatadaptatie_Noord_Holland_2020_subsidie

De provincie Noord-Holland wil de schade die gepaard kan gaan met klimaatverandering beperking, en de kansen die de klimaatverandering biedt, benutten. Daarom kunnen gemeenten een aanvraag indienen voor een onderzoek voor fysieke uitvoeringsprojecten voor klimaatadaptatie. Dit onderzoek kan leiden tot een fysieke uitvoeringsproject klimaatadaptieve maatregelen (zie volgend instrument)

1.12 Fysieke uitvoeringsprojecten Klimaatadaptatie

1.12 Fysieke uitvoeringsprojecten klimaatadaptatie	
Werking van instrument	De provincie Noord-Holland wil zich voorbereiden op de klimaatveranderingen en de kansen rondom deze veranderingen benutten. De provincie geeft subsidie voor een fysiek uitvoeringsproject dat bijdraagt aan klimaatadaptatie.
Bron van instrument	Provincie Noord-Holland
Gebruiker instrument	Noord-Hollandse gemeenten
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Provincie Noord-Holland
Financieel schaalniveau	€2.7 miljoen in de jaren 2021-2023. €900.000 per jaar. Subsidie: 50% van de noodzakelijke kosten tot maximaal €100.000,-.
Voorwaarden	De aanvraag moet afgestemd zijn binnen de DPRA-regio. Er moet aangetoond worden dat de gemeenten in een DPRA-regio op de hoogte zijn van de aanvraag. Voor de aanvraag kunt u gebruik maken van de uitkomsten van het onderzoek Klimaatadaptatie (zie vorige instrument)
Tijdspanne	2021-2023
Inzetbaarheid	Inzetbaar
Voordelen/Nadelen	Projecten kunnen alleen in een openstelling worden ingediend. De regeling staat open van 6 juli 2021 tot en met 7 oktober 2021, 17.00 uur. Als de aanvraag voor of na bovengenoemde periode door PNH wordt ontvangen, wordt deze niet in behandeling genomen.

Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/K/Klimaatadaptatie_fysieke_uitvoeringsprojecten_subsidie

De provincie Noord-Holland wil zich voorbereiden op de klimaatveranderingen en de kansen rondom deze veranderingen benutten. Hoe we dit gaan doen staat in de notitie “Klimaatadaptatie Noord-Holland, bouwstenen voor de provinciale aanpak”. Eén van de instrumenten is deze subsidieregeling “fysieke uitvoeringsprojecten voor klimaatadaptatie”. De komende 3 jaar zal er jaarlijks budget beschikbaar zijn. Gemeenten kunnen ook onderzoek laten subsidiëren. Dit onderzoek kan leiden tot een fysieke uitvoeringsproject klimaatadaptieve maatregelen (zie vorig instrument).

1.13 HIRB+ Revitalisering verblijfslocaties

1.13 HIRB+ Revitalisering verblijfslocaties	
Werking van instrument	De provincie Noord-Holland wil de verblijfsrecreatieve sector revitaliseren en toekomstbestendig maken en houden. Daarom verlenen zij subsidie voor planvorming op het gebied van kwaliteitsverbetering en verduurzaming.
Bron van instrument	Provincie Noord-Holland
Gebruiker instrument	Subsidie aanvragen kan door eigenaren, exploitanten en VvE’s van campings of vakantieparken voor toeristisch-recreatieve verhuur. Op het complex moeten minimaal 40 plekken of huisjes aanwezig zijn.
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Provincie Noord-Holland
Financieel schaalniveau	€100.000 beschikbaar (subsidie plafond). Er kan 50% van de noodzakelijke kosten tot maximaal €12.500,- gesubsidieerd worden.
Voorwaarden	De provincie geeft géén subsidie als: a. de activiteit financieel niet haalbaar is; b. de uitvoering van de activiteit is gestart voordat de aanvraag is ontvangen; c. er in het lopende kalenderjaar al een subsidie op grond van deze regeling verstrekt is voor dezelfde locatie.
Tijdspanne	De regeling staat open tussen 15 april 2021, 09:00 uur en 30 december 2021, 17:00 uur.
Inzetbaarheid	Inzetbaar
Voordelen/Nadelen	De regeling vervalt per 1 januari 2022
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/H/HIRB_Revitalisering_Verblijfsrecreatie_subsidie

1.14 Waterrecreatie & uitbreiden vaarnetwerk voor pleziervaart

1.14 Waterrecreatie & uitbreiden vaarnetwerk voor pleziervaart	
Werking van instrument	Uitbreiden en verbeteren van het vaarnetwerk voor de kleinere pleziervaart. De provincie geeft subsidie voor maatregelen die het recreatieve vaarnetwerk voor kleinere pleziervaartuigen uitbreiden, zoals het aanpassen of realiseren van bruggen, sluizen, doorvaarbare duikers of overhalen, waardoor knelpunten in het netwerk worden opgelost.
Bron van instrument	Provincie Noord-Holland
Gebruiker instrument	Zowel private partijen als publieke rechtspersonen die het vaarnetwerk voor de kleinere pleziervaart willen uitbreiden
Investering en/of beheer	Investering

Geografisch schaalniveau	Provincie Noord-Holland
Financieel schaalniveau	Subsidieplafond: €1.1 miljoen. Berekening subsidie: 80% van de subsidiabele kosten tot maximaal €400.000,-.
Voorwaarden	De provincie geeft géén subsidie als: de activiteit financieel niet haalbaar is; de uitvoering van de activiteit is gestart voordat de aanvraag is ontvangen; de aanvraag ziet op een voorziening die uitsluitend is bedoeld om een woonwijk of een bedrijventerrein over water te ontsluiten middels een doodlopende route; het te realiseren object waar de subsidie voor wordt aangevraagd niet bevaarbaar is voor kleinere pleziervaartuigen. de subsidie minder dan €50.000,- bedraagt.
Tijdspanne	De provincie moet uw aanvraag uiterlijk op 31 augustus 2021, 17.00 uur ontvangen hebben. De regeling vervalt per 1 januari 2023.
Inzetbaarheid	Inzetbaar
Voordelen/Nadelen	Openstelling sluit voor de afronding van dit project
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/W/Waterrecreatie_uitbreiden_vaarnetwerk_voor_de_kleinere_pleziervaart_Noord_Holland_subsidie

Om een bijdrage te leveren aan het oplossen van fysieke knelpunten in routes die bevaren worden door de kleinere pleziervaartuigen heeft de provincie Noord-Holland de 'Uitvoeringsregeling waterrecreatie: uitbreiden van het vaarnetwerk voor de kleinere pleziervaart 2021' open gesteld. Het doel van de regeling is om meer openbaar water bevaarbaar of toegankelijk te maken voor kleine tot middelgrote recreatieve pleziervaartuigen.

1.15 Herbestemmen, restauratie en verduurzaming monumenten

1.15 Herbestemmen, restauratie en verduurzaming monumenten	
Werking van instrument	De regeling is bedoeld ter stimulering van het behoud van onroerend cultureel erfgoed door middel van herbestemming en/of, restauratie en/of verduurzaming.
Bron van instrument	Provincie Noord-Holland
Gebruiker instrument	Subsidie kan worden verstrekt aan natuurlijke personen, privaatrechtelijke rechtspersonen of kerkgenootschappen die eigenaar zijn van onroerend cultureel erfgoed dat is gelegen in de provincie Noord-Holland.
Investering en/of beheer	Beheer/restauratie
Geografisch schaalniveau	Noord-Holland
Financieel schaalniveau	Er is in totaal €9.1 miljoen beschikbaar. De subsidie per aanvraag voor restauratie van provinciale monumenten gebouwd als woning bedraagt maximaal €250.000,- De subsidie voor herbestemming en/of restauratie en/of verduurzaming van onroerend cultureel erfgoed dat niet is gebouwd als woning bedraagt maximaal €1.000.000. De subsidie wordt aan de subsidieontvanger verstrekt in de vorm van een lening door het Nationaal Restauratiefonds.
Voorwaarden	De subsidie moet minimaal €10.000,- bedragen. De ontvanger mag niet in financiële moeilijkheden zitten. De activiteiten moeten financieel haalbaar/realistisch zijn. Er mogen ook geen terugvorderingsbevelen zijn tegen de aanvrager.
Tijdspanne	Doorlopend
Inzetbaarheid	Inzetbaar

Voordelen/Nadelen	Alleen in betrekkelijk specifieke situaties inzetbaar, en alleen inzetbaar t.b.v. de landschapsopgave 'recreatieve beleving'
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/H/Herbestemming_restauratie_en_verduurzaming_monumenten_Noord_Holland_subsidie

1.16 Bedrijfsverplaatsing en kavelruil NNN Noord-Holland

1.16 Bedrijfsverplaatsing en Kavelruil Natuurnetwerk Noord-Holland	
Werking van instrument	De uitvoeringsregeling heeft als doel: de verbetering van de agrarische structuur ten behoeve van de kwaliteit van het landschap. De uitvoeringsregeling bestaat uit twee onderdelen: bedrijfsverplaatsing en kavelruil.
Bron van instrument	Provincie Noord-Holland
Gebruiker instrument	MKB-bedrijven in de nabijheid van NNN gebieden
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Noord-Holland
Financieel schaalniveau	Voor deze regeling zijn in 2021 de volgende subsidieplafonds vastgesteld: €500.000,- voor bedrijfsverplaatsing €37.500,- voor kavelruil. De subsidie bedraagt 100% van de subsidiabele kosten: €100.000,- bij het vrijkomen van 1 tot 5 hectares agrarische gebruikte grond binnen het NNN; €250.000,- bij het vrijkomen van 5 tot 10 hectares agrarische gebruikte grond binnen het NNN; €350.000,- bij het vrijkomen van 10 tot 15 hectares agrarische gebruikte grond binnen het NNN; €400.000,- bij het vrijkomen van 15 tot 20 hectares agrarische gebruikte grond binnen het NNN; €450.000,- bij het vrijkomen van 20 tot 25 hectares agrarische gebruikte grond binnen het NNN; €500.000,- bij het vrijkomen van 25 hectares of meer agrarische gebruikte grond binnen het NNN.
Voorwaarden	De subsidie moet minimaal €5.000,- bedragen. De ontvanger mag niet in financiële moeilijkheden zitten. De activiteiten moeten financieel haalbaar/realistisch zijn. Er mogen ook geen terugvorderingsbevelen zijn tegen de aanvrager
Tijdspanne	Doorlopend
Inzetbaarheid	Inzetbaar
Voordelen/Nadelen	Alleen rondom NNN gebieden; dus redelijk specifiek.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.noord-holland.nl/Loket/Producten_en_Diensten/Producten_op_alfabet/B/Bedrijfsverplaatsing_en_Kavelruil_Natuurnetwerk_Noord_Holland_subsidie https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR601875/2

Bij bedrijfsverplaatsingen wordt subsidie verstrekt voor een verplaatsing van een landbouwbedrijf, waarbij de aanvrager een MKB-onderneming is. Alle grondgebonden agrarische activiteiten op de gronden die worden achtergelaten binnen het NNN betrokken worden in de bedrijfsverplaatsing. De subsidieontvanger draagt de eigendom van alle gronden (vrij van enig beperkend of bezwarende recht) rechtsgeldig over aan de provincie Noord-Holland. Wanneer de gronden niet worden overgedragen aan de Provincie dan dient geborgd te worden dat deze gronden binnen vijf jaar in gebruik genomen worden als natuurgrond. Subsidie aangevraagd voor bedrijfsverplaatsing wordt verstrekt voor de volgende kosten:

- Voorbereidingskosten voor zover deze rechtstreeks en direct verbonden zijn met de subsidiabele activiteit
- Kosten van het demonteren, verhuizen en weer opbouwen van bestaande installaties en faciliteiten
- Kosten van modernisering van de voorzieningen
- Kosten van verhoging van productiecapaciteit van de voorzieningen.

Voor kavelruil wordt subsidie verstrekt als de aanvrager een MKB-onderneming is, óf een natuurlijk persoon is (particulier zonder ondernemingsactiviteiten) en de kavelruil leidt tot het substantieel vrijmaken van agrarische gronden voor de realisatie van NNN in Noord-Holland.

Subsidie aangevraagd voor kavelruil wordt verstrekt voor de volgende kosten: Juridische kosten: 90% van de subsidiabele kosten, tot totaal maximum van €12.500,-. Administratieve kosten en opmetingskosten van de kavelruil: 90% van de subsidiabele kosten, tot totaal maximum van €12.500,-

1.17 Investeringsbudget Landschapsversterking
De provincie Noord-Holland investeert €10,3 miljoen in haar landschap (onderdeel van het coalitieakkoord 2019-2023 en dus niet structureel). Doel is het landschap te versterken en de toegankelijkheid van gebieden te verbeteren voor bewoners en recreanten. Het geld gaat onder andere naar de Stelling van Amsterdam en naar de Westeinderscheg voor natuur en betere recreatieve verbindingen tussen Amsterdam en Aalsmeer. Het is een van de beloftes uit het coalitieakkoord van Gedeputeerde Staten. Ook het OerIJ ontvangt gelden. De projecten waaraan geld uitgegeven wordt zijn vastgesteld. Er zijn dus niet meer nieuwe projecten toe te voegen.

1.17 Investeringsbudget Landschapsversterking	
Werking van instrument	Provinciale bijdrage aan landschapsversterking.
Bron/financier van instrument	Provincie Noord-Holland
Gebruiker instrument	Gemeenten en terreinbeheerders
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Noord-Holland
Financieel schaalniveau	€10,3 miljoen
Bronjaar	Maart 2021
Voorwaarden	Projecten zijn al bepaald.
Tijdspanne/planning	-
Inzetbaarheid	Projecten zijn bepaald.
Voordelen/nadelen	
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	https://www.noord-holland.nl/Actueel/Archief/2021/Maart_2021/10_3_miljoen_voor_verbetering_Noord_Hollands_landschap

Verdienmodellen

1.18 Inkomsten uit verkoop, evenementen en pacht
Overheden hebben ook eigen inkomsten, waaronder inkomsten uit verkoop en vermogen. Door locaties in een groenblauwe natuur- en recreatieomgeving te verhuren of verpachten aan commerciële (recreatie)bedrijven, worden inkomsten gegenereerd, en meerwaarde voor de recreant toegevoegd. Voorbeelden van voorzieningen zijn naast horecagelegenheden ook een klimbos, een indoor golf/ski baan, camping

of evenement. Ook kan een entreeprijs of parkeergeld gevraagd worden voor bijvoorbeeld een zwemvoorziening.

1.18 Inkomsten uit verkoop, evenementen en pacht	
Werking van instrument	Inkomen uit evenementen, pacht of verkoop o.g.
Bron van instrument	Recreanten, bezoekers of grondeigenaren
Gebruiker instrument	Gemeenten, recreatieschappen, natuurbeheerders
Investering en/of beheer	Beheer
Geografisch schaalniveau	Lokaal
Financieel schaalniveau	Inkomsten van de TBO's Inkomsten Staatsbosbeheer 2019: • €21 miljoen uit ingebruikgeving[8] • €8,5 miljoen uit recreatie[9] Exploitatieopbrengsten Spaarnwoude 2019: €2,4 miljoen (o.a. evenementen, huren, erfpacht)
Voorwaarden	Rekening houden met draagkracht van het terrein en omgeving, en de zonering i.r.t. natuur. Indien aan de orde ook rekening houden met de voorwaarden die gesteld worden vanuit NNN.
Tijdspanne	Terugkerend
Inzetbaarheid	Korte termijn
Voordelen/Nadelen	Voordelen: directe link tussen bedrijf dat 'profiteert' van groene omgeving en de kosten ervan. Voorzieningen bieden ook meerwaarde voor recreant / toerist / bewoner. Nadelen: ontwikkeling van commerciële voorzieningen in of nabij NNN is lastig. Draagkracht terrein soms groter dan draagkracht omgeving.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bronnen & meer info	N.v.t.

[8] Onder ingebruikgeving valt: erfpacht(-opstal), agrarische ingebruikgevingen, huurovereenkomsten, gebruiksovereenkomsten

1.19 Inkomsten uit bosbouw

Hoewel het kappen van bomen vaak maatschappelijke weerstand op roept, is het essentieel voor natuurbeheer. Zo zijn veel boomsoorten afhankelijk van voldoende licht. Om deze boomsoorten te behouden is het soms nodig andere bomen te kappen. Daarnaast is bomenkap soms ook nodig om de biodiversiteit te versterken en om open landschappen in stand te houden en te creëren. Om deze redenen kappen natuurorganisaties zoals Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer bomen. Huidig Nederlands beleid staat toe om 2 hectare bomen te kappen voor regulier natuurbeheer.

1.19 Inkomsten uit bosbouw	
Werking van instrument	Verkoop van hout uit bomenkap
Bron van instrument	Natuurbeheerders
Gebruiker instrument	Natuurbeheerders
Investering en/of beheer	Beheer
Geografisch schaalniveau	N.v.t.
Financieel schaalniveau	SBB: €25 miljoen per jaar (300.000 m^3) Natuurmonumenten: €2 miljoen per jaar (+/- 30.000 m^3 hout)
Voorwaarden	Maximaal 2 hectare bomen kappen voor regulier natuurbeheer
Tijdspanne	Terugkerend
Inzetbaarheid	Korte termijn en lange termijn
Inschatting transactiekosten	Kosten worden van opbrengsten afgetrokken
Voordelen/Nadelen	Voordelen: door toepassing van het hout in de bouw wordt CO_2 vastgelegd. Nadelen: Bomenkap soms omstreden. Nationale Bosstrategie maakt bomenkap minder mogelijk en

[9] Onder recreatie valt: verhuur van vakantiewoningen in de natuur, kampeerterreinen, excursies, rondleidingen, verkopen.

	afhankelijk van veel factoren (houtprijs, kwaliteit van het hout, transportkosten, boomsoort)
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand

Een deel van de gekapte bomen wordt verkocht als timmerhout en houtsnippers. Zo ontving Natuurmonumenten in 2019 ruim €2 miljoen door middel van verkoop van hout. Staatsbosbeheer verdient jaarlijks ongeveer €25 miljoen aan de verkoop van hout. Deze opbrengsten komen te goede aan het beheer van de natuur en de voorzieningen in de natuur. De mogelijkheden voor bomenkap worden in de toekomst mogelijk beperkt vanwege de Nationale Bosstrategie. Uitgangspunt binnen deze strategie is dat bomenkap alleen gebeurt als dat écht nodig is, na een zorgvuldige afweging. Voorwaarde daarbij is wel dat gekapte bomen altijd worden gecompenseerd. Het kappen van bomen wordt dan alleen toegestaan voor regulier natuurbeheer, met een maximum van 0,5 hectare[10]. Bos draagt bij aan het behalen van de doelstellingen van de Green Deal: 60% minder CO_2-uitstoot in 2030. Naast het kappen van bomen in de natuurgebieden hebben partijen als Staatsbosbeheer ook productiebossen/exploitatiebossen in eigendom. Deze bossen kunnen in sommige gevallen ook (gedeeltelijk) dienen als recreatiebos. Het bos of een deel ervan kan dan gebruikt worden voor recreatieve doeleinden, en de opbrengsten van de bomenkap kan terug gestopt worden in het bos. Voor opbrengsten uit nieuw aangeplant bos geldt dat het jaren duurt voordat het bos voldoende gegroeid is om te kunnen kappen.

Compensatie

1.20 Compensatie infrastructuurprojecten

1.20 Compensatie infrastructuur	
Werking van instrument	Infrastructuurprojecten die impact hebben op groen of natuur wordt gecompenseerd door nieuwe natuur aan te leggen.
Bron van instrument	Rijk
Gebruiker instrument	Gemeente, regio, provincie
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Groenopgaven
Financieel schaalniveau	Bijvoorbeeld natuurcompensatie bij verbreding A6: €23,3 miljoen voor 133 hectare nieuw natuur (72 ha bos, 61 ha moeras).
Voorwaarden	Ligging nabij de infrastructurele werk. Nieuwe natuur moet relevant zijn voor de betreffende soorten.
Inzetbaarheid	Direct
Voordelen/Nadelen	Nadelen: netto komt er geen groen bij. Het is compensatie voor weggehaald groen bij infraprojecten.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand
Bron:	N.v.t.

Bij grote infrastructuurprojecten die impact hebben op beschermde natuur, is er de wettelijke verplichting om te komen tot natuurcompensatie. De verplichting bestaat uit vervangend leefgebied voor soorten en omvat ook het beheer. Hierbij geldt dat het oppervlakte aan verdwijnend groen elders wordt gecompenseerd. Dit betekent dat er geen extra groen bij komt. De uitvoering van de compensatie kan ook worden uitbesteed. Dit vormt een mogelijke dekking voor landschappelijke investeringen, mits daarbij tevens kan worden voldaan aan de eisen voor de relevante soorten waarvoor compensatie aan de orde is.

De compensatie wordt vaak toegepast bij ingrepen van algemeen belang, zoals het aanleggen van een weg of dijkversterking, en vindt het liefst zo dicht mogelijk bij de plek plaats waar de aantasting plaatsvindt. Een

[10] Bron: concept-Bosstrategie Nederland

voorbeeld waarbij deze regeling is toegepast is bij de verbreding van de A6. Voor de verbreding van de A6 was het onvermijdelijk om bomen te verwijderen tussen Almere Havendreef en Almere Buiten-Oost (in totaal 19 ha). Voor iedere boom die gekapt moest worden, zou een nieuwe boom terug worden geplant door Rijkswaterstaat. Omdat er voor de uitvoering hiervan onvoldoende ruimte was in de omgeving van de A6, is besloten om het grootste deel van de bomen te compenseren op twee nieuwe locaties: Noorderwold-Eemvallei en Kop van het Horsterwold. De compensatie dient minimaal gelijk te zijn aan het aangetaste areaal, maar er zijn ook mogelijkheden om een plus te realiseren.

Verevening

1.21 Verevening uit woningbouw en werklocaties

1.21 Verevening	
Werking van instrument	Een deel van de investeringen in landschap kunnen worden gedekt vanuit verevening van de plannen voor woningbouw en voor bedrijven en kantoren
Bron van instrument	Ontwikkelende partijen (gebiedsontwikkeling)
Gebruiker instrument	Gemeente
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Met name lokale schaal. Artikelen 13.23 en 13.34 bieden mogelijkheden voor regionale schaal
Financieel schaalniveau	Afhankelijk van omvang ontwikkeling
Voorwaarden	Zie tekst
Tijdspanne	Eenmalig
Inzetbaarheid	Middellange termijn
Inschatting transactiekosten	Gemiddeld
Voordelen/Nadelen	• Omgevingswet biedt nieuwe mogelijkheden voor regionale verevening • Met name bij binnenstedelijke (her)ontwikkeling vaak weinig ruimte in exploitatie
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Bij verevening wordt een investering in het landschap op de ene plek, gefinancierd vanuit een rendabele investering, zoals woningbouw, op een andere plek. Deze constructie wordt regelmatig toegepast, bijvoorbeeld bij groen en openbare ruimte in de buurt van woningbouwplannen. In de Wet ruimtelijke ordening (Wro) zijn bepalingen opgenomen om het verhalen van kosten door de overheid op particuliere initiatiefnemers mogelijk te maken. Het voorkeursspoor vanuit de Wro is het afsluiten van anterieure overeenkomst (privaatrechtelijk). Het opstellen van een exploitatieplan (publiekrechtelijk) dient als achtervang. Bij de publiekrechtelijke weg zijn de PPT-criteria van belang: profijt, proportionaliteit en toerekenbaarheid.

De wijze waarop kostenverhaal mogelijk is, betekent dat dit middel geschikt is voor de lokale schaal, maar minder of moeilijker op regionale schaal. Grotere groenopgaven die niet in de nabijheid van bouwplannen liggen, kunnen dus niet of moeilijk langs deze weg worden bekostigd. Een andere kanttekeningen is dat de groenopgave concurreert met andere maatschappelijke doelen; er zijn meer doelen die aanspraak maken op middelen uit verevening van ruimtelijke ontwikkeling. Daarnaast moet er voor (het kunnen toepassen van) verevening sprake zijn van een positieve exploitatie. Dat kan met name voor binnenstedelijke (her)ontwikkelingslocaties een probleem zijn, omdat die soms al met een tekort kampen.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet blijft het anterieure spoor bestaan. Voor het publiekrechtelijke spoor ontstaan er aanvullende mogelijkheden binnen de Omgevingswet. De financiële spelregels rond grond en vastgoedontwikkeling uit de Omgevingswet zijn verankerd in de Aanvullingswet Grondeigendom. Bij vaststelling van de Aanvullingswet Grondeigendom Omgevingswet is het amendement Financiële Bijdrage Ruimtelijke Ontwikkeling aangenomen. De regeling van het

publiekrechtelijk verhalen van een financiële bijdrage is vastgelegd in de artikelen 13.23 en 13.34 van de Omgevingswet. Hierdoor wordt het mogelijk om een bijdrage ruimtelijke ontwikkeling af te dwingen via publiekrechtelijke weg. Bovenwijkse kosten voor onder meer natuur, groen en erfgoed, kunnen nu publiekrechtelijk worden verhaald, mits een functionele samenhang kan worden aangetoond. Daarbij gelden weliswaar niet de PPT-criteria, maar de functionele samenhang dient ook kwantitatief rekening te houden met de relatieve omvang van de ruimtelijke ontwikkelingen. Stel in een regio met 400.000 bestaande woningen zijn de gemeenten voornemens om de kosten voor een regionaal park te verevenen bij woningbouwplannen voor 100.000 huizen, dan mag maximaal 20% van de kosten van het park (en uiteraard alleen voor zover de exploitatie dat toelaat) in rekening worden gebracht bij de private initiatiefnemers.

De toepassing van de nieuwe regeling is facultatief. Gemeenten kunnen ervoor kiezen om de regeling op te nemen in het (gemeentelijk) omgevingsplan. Maar de inzet ervan is niet vrijblijvend: het innen van de vereveningsbijdrage mag alleen als het beoogde doel wordt gerealiseerd en het verplicht de publiekrechtelijke partij tot het financieren van het restant. In bovengenoemd voorbeeld moeten de publieke partijen dus 80% van het regionale park langs andere weg betalen! Dus tegenover de ruimere publiekrechtelijke kostenverhaalmogelijkheid, komt een niet-vrijblijvende realisatieverplichting.

Met dit nieuwe wettelijke instrument wordt de mogelijkheid gecreëerd om op regionale schaal tot een financiële koppeling te komen tussen de verstedelijkingsopgaven in de MRA en de MRA-landschapsopgaven. Omdat de wet nieuw is, is er ook nog geen ervaring mee en jurisprudentie over. Experts adviseren om de inzet van dit middel als volgt te regelen:

- een provinciaal Omgevingsprogramma voor de groene opgaven;
- een koppeling tussen het provinciale Omgevingsprogramma en gemeentelijke Omgevingsplannen;
- het toepassen van de vereveningsmogelijkheid op die groene projecten waarvoor de restfinanciering is verzekerd.

Europese subsidies

Dit jaar is de nieuwe Europese programmaperiode (2021-2027) van start gegaan. Voor deze periode heeft de EU duurzame ontwikkeling als belangrijk speerpunt gedefinieerd. Hierdoor zijn er mogelijkheden om de MRA-landschapsopgaven opgaven te (co-)financieren met Europese subsidies. Deze paragraaf biedt een overzicht van de relevante EU-programma's. Hierbij geldt dat het LIFE programma, het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en Horizon Europe de meeste kansen bieden voor de MRA-landschapsopgaven. De programma's EFRO (OP), Interreg, European Urban Initiative en URBACT zijn minder kansrijk (en relevant), maar bieden wel meekoppelkansen. Om deze reden gaan we ook kort in op deze programma's.

Het LIFE programma 2021-2027 ondersteunt innovatieve projecten die passen binnen Europees natuur-, milieu- en klimaatbeleid. Het programma heeft vier deelprogramma's: natuur & biodiversiteit, circulaire economie, klimaatverandering en schone energietransitie. In totaal is er voor de periode 2021-2027 €5,4 miljard beschikbaar gesteld. Projecten binnen het LIFE programma moeten het beleid omtrent de subthema's verder ontwikkelen of in de praktijk toepassen. Hierbij gaat het voornamelijk om demonstratie- en innovatieve projecten. Projecten rond 'best practices' worden al gauw afgewezen door de EU. De subsidie kan met name gebruikt worden voor groeninvesteringen, en niet voor beheer.

Onder LIFE vallen een drietal soorten projecten:

1. Strategische natuur projecten (ook wel strategic nature projects, SNAP)
2. Strategische geïntegreerde projecten (ook wel strategic integrated projects, SIP)

3. Standaard projecten (ook wel standard action projects SAP)

Om in aanmerking te komen voor LIFE moet een subsidieaanvraag worden ingediend bij EASME (uitvoerend EU-agentschap). Natuur- en biodiversiteitsoproepen zijn in 2 stappen (eerst een projectvoorstel, dan een volledige aanvraag) georganiseerd. Klimaat- en energieoproepen worden in 1 stap (volledige aanvraag). Doorgaans zijn er 1 à 2 momenten per jaar waarop aanvragen kunnen worden ingediend. Het aanvragen van een LIFE-subsidie kost veel tijd en moeite, en de competitie bij het LIFE programma is hoog. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) heeft een adviserende rol bij het aanvragen van een LIFE project, en kan aanvragers ondersteunen bij het ontwikkelen van een helder opgebouwde aanvraag die ook duidelijk de verwachte impact laat zien. Daarnaast zijn er per call richtlijnen en criteria opgesteld, die vermeld staan in de 'Application Guide'. Ook zijn er een aantal praktische aspecten (zie onderstaande tabel).

1.22 LIFE

1.22 Praktische aspecten LIFE programma	
Soort projecten	• Strategische natuurprojecten (SNAPS's): ondersteuning uitvoering EU natuur- en biodiversiteitsdoelstellingen • Strategische geïntegreerde projecten (SIP's): uitvoering milieu- of klimaatstrategieën, coördinatie op niveau van lidstaat • Standaardactieprojecten (SAP's): testen, demonstraties, delen van best-practices of voorlichtingsprojecten
Partnerschap	• Overheden, bedrijven en NGO's komen in aanmerking • 1 hoofdaanvrager (lead partner), 2-10 aangesloten partners (associated partners) • Internationaal partnerschap is niet nodig, maar Europese meerwaarde moet aangetoond worden
Projectduur	• Opstellen aanvraag: 6-9 maanden • Duur project: 3-8 jaar (afhankelijk van type project)
Calls	Meestal 1 à 2 calls per jaar
Gemiddeld budget	Totale LIFE budget: €5,4 miljard Projectbudget: van €1-10 miljoen, waarvan de EU meestal 55-75% bijdraagt. Het overige budget is eigen bijdrage.

In Nederland zijn veel voorbeelden van LIFE-projecten, bijvoorbeeld LIFE RESILIAS en LIFE URBAN ADAPT. In LIFE RESILIAS gaat Bosgroep Zuid Nederland samen met Stichting Bargerveen aan de slag met systeemgericht natuurherstel. In dit LIFE-project draagt de EU €1,8 miljoen bij van het totale budget van €3 miljoen. In LIFE URBAN ADAPT hebben de gemeente Rotterdam, Rijkswaterstaat en Stichting WNF €2,7 miljoen EU-subsidie gekregen voor de demonstratie van innovatieve en duurzame projecten die klimaatverandering moeten opvangen. Het budget voor het totale project ligt rond €10 miljoen.

Daarnaast doet Netwerk Water & Klimaat op dit moment mee in de landelijke subsidieaanvraag voor LIFE SIP (Strategic Integrated Projects). LIFE SIP is een subsidiestroom die zich onder andere richt op klimaatadaptatie. Via deze subsidie kan 40% cofinanciering (maximaal €550.000) aangevraagd worden voor projecten op het gebied van klimaatadaptatie (en mitigatie).

1.23 Gemeenschappelijk Landbouwbeleid: (GLB)/NSR/POP3&4)

1.23 Gemeenschappelijk Landbouwbeleid	
Werking van instrument	Inkomensondersteuning aan agrariërs (pijler 1). Extra subsidie voor maatregelen ter verbetering van biodiversiteit, klimaat en bodem (pijler 2)
Bron van instrument	EU
Gebruiker instrument	Agrariërs en provincie
Investering en/of beheer	Beheer en investering
Geografisch schaalniveau	N.v.t.

Financieel schaalniveau	Jaarlijks €717,4 miljoen voor pijler 1 en €73 miljoen voor pijler 2. €40.000.000 binnen inhoudelijke scope van de MRA-landschapsdoelen. We gaan er vanuit dat dit programma ook na 2030 blijft bestaan.
Voorwaarden	Aanvullende bijdrage via Ecoregeling pijler 1: extra maatregelen uitvoeren voor natuur, water, klimaat, bodem, natuur, landschap. De middelen uit Pijler 2 worden ingezet via POP en SNL (zie hierna).
Tijdspanne	Terugkerend
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	N.v.t.
Voordelen/Nadelen	• Omvangrijke pot met middelen, maar moet ingezet worden voor breed scala aan doelen. • De eco-regelingen in pijler 1 betekenen (mogelijk) extra middelen voor klimaat, water,bodem of landschap. • Zeer beperkt middelen voor natuurbeleving / recreatie beschikbaar.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand, maar vanaf 2023 nieuw GLB van start
Info	https://nsp-toekomstglb.nl/financien/

In 2023[11] start het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Het GLB heeft 2 pijlers: (1) inkomensondersteuning en markt- en prijsbeleid, en (2) plattelandsontwikkeling. Pijler 1 omvat directe inkomenssteun voor boeren: boeren ontvangen een vast bedrag per hectare als aanvulling op hun inkomen.

[11] Het nieuwe landbouwbeleid gaat naar verwachting van start in 2023. In de periode 2021-2022 worden naar verwachting in het verlengde van het huidige POP3 nieuwe subsidieregelingen opengesteld.

Nieuw in de komende periode zijn de eco-regelingen: boeren kunnen een aanvullende bijdrage op de inkomenssteun ontvangen door maatregelen voor natuur, landschap, bodem, water of klimaat uit te voeren. Hiervoor wordt een 'keuzemenu' ontwikkeld: boeren kunnen zelf bepalen welke maatregelen ze willen nemen. Dit geldt zowel voor investeringen als beheer. Op dit moment is nog niet bekend wat hier precies onder valt en wat de hoogte van de bijdrage is (genoemd werd een bedrag van maximaal 120 euro per hectare).

Voor Pijler 2 krijgt iedere lidstaat ruimte om eigen invulling te geven. Iedere lidstaat beschrijft in het Nationaal Strategisch Plan (NSP) hoe de EU-middelen worden ingezet, en welke nationale en regionale doelstellingen (zoals kringlooplandbouw, Klimaatakkoord en plattelandsbeleid van de provincies)worden toegevoegd. In Nederland wordt het NSP ontwikkeld door het Ministerie van LNV, samen met de Provincies, de Unie van Waterschappen en het Ministerie van IenW. Het NSP is een belangrijk instrument voor de provincies en waterschappen om het natuur- en waterbeleid te versterken. De EU-investeringen, met cofinanciering uit de provincies, zorgen voor een impuls voor (duurzame ontwikkeling van) het landelijk gebied en de regionale economie.

Onderdeel van het landbouwbeleid is de LEADER-regeling. Deze regeling is bedoeld voor bottom-up samenwerkingsverbanden tussen (overheids)organisaties, (landbouw)ondernemers of particulieren op het platteland die de sociaaleconomische ontwikkeling van het platteland en het duurzaam beheer van de ruimte willen verbeteren. Hiervoor is een LEADER-subsidie beschikbaar. In de programmaperiode 2014-2020 kon de aanvragende partij maximaal 50% van de kosten met een minimum van €25.000 subsidie en maximum van €200.000 subsidie ontvangen.

1.24 Horizon Europe

Horizon Europe is het grootste onderzoeksprogramma van de EU. Doel van het programma is om het concurrentievermogen van Europa te vergroten door wetenschap en innovatie te stimuleren en oplossingen te bedenken voor maatschappelijke vraagstukken. Horizon Europe heeft drie pijlers. De meest relevante pijler voor de MRA-landschapsopgaven is pijler 2: "*Global Challenges and European Industrial Competitiveness*". Deze pijler richt zich op de grote uitdagingen van de EU en de wereld. Binnen deze pijler bevinden zich zes clusters, waaronder (1) klimaat, energie en mobiliteit, en (2) voedsel, natuurlijke hulpbronnen, landbouw en milieu.

Horizon Europe is een zeer competitief programma en vraagt om zeer innovatieve ideeën. Brede samenwerking tussen partijen uit verschillende sectoren is nodig om de omvang en complexiteit van de problemen aan te pakken. Hierbij is het noodzakelijk om koplopers binnen het partnerschap te hebben. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) stimuleert en ondersteunt Nederlandse deelnemers aan Horizon Europe als nationaal contactpunt.

De Europese Commissie publiceert jaarlijks vele specifieke oproepen om projectvoorstellen in te dienen. In de werkprogramma's van de 6 clusters van pijler 2 staat precies beschreven per thema wanneer je een projectvoorstel in kan dienen, wat de voorwaarden zijn en wat het indicatieve budget is. Het projectbudget verschilt per oproep en kan oplopen tot 100% EU-contributie.

In de onderstaande tabel zijn enkele praktische aspecten van Horizon Europe weergegeven, waaraan voldaan moet zijn bij het indienen van een subsidieaanvraag.

Een voorbeeld van een Horizon2020[12] instrument is de subsidie van European Local Energy Assistance (ELENA). Deze subsidie ondersteunt bij projectplannen voor grootschalige investeringen op het gebied van energie. ELENA is bedoeld als een extra stimulans om de lokale overheid te steunen in het beter uitwerken van een groot energieproject. Van de kosten voor deze uitwerking wordt 90% vergoed.

Een voorbeeld van een Horizon2020-project is NATURVATION. In dit project hebben 14 partners (o.a. Gemeente Utrecht, Universiteit Utrecht en PBL) onderzoek gedaan naar de integratie van natuur in de stad in verschillende landen. Hierbij is ook ingegaan op de vraag hoe de financiering van natuur in de stad georganiseerd kan worden. De EU heeft €7,8 miljoen bijgedragen aan dit project.

1.24 Praktische aspecten Horizon Europe	
Soort projecten	• Grote onderzoeks- en innovatieprojecten, waarbij excellentie en impact leidende principes zijn
Partnerschap	• Vaak uitgebreid consortium (vaak triple-helix vertegenwoordiging) • Noodzaak om koplopers binnen partnerschap te hebben • Internationale samenwerking buiten EU mogelijk
Projectduur	• Opstellen aanvraag: 6-9 maanden • Duur project: doorgaans 3-4 jaar
Calls	Veel per jaar (zie werkprogramma's)
Budget	• Totale budget: €95,5 miljard (incl. €5,4 miljard NextGenerationEU) • Projectbudget: Verschilt per call, doorgaans €2 tot €10 miljoen (tot 100% EU-bijdrage)
Voordelen / nadelen	• Nadelen: fysieke investeringen op kleine schaal mogelijk (pilots). Zeer competitief, lage slagingskans.

[12] Horizon Europe (2021-2027) is de opvolger van Horizon 2020.

- Voordelen: tot 100% EU-bijdrage. Innovatie mede door internationaal netwerk.

1.25 Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)
Voor de periode 2014-2020 beschikt het EFRO over een bedrag van €183,3 miljard. Nederland heeft ongeveer €500 miljoen ontvangen; we gaan er vanuit dat Nederland ook in de komende periode ongeveer hetzelfde bedrag ontvangt.

Het **Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling** (EFRO) is minder kansrijk voor de MRA-landschapsopgaven, maar mogelijk is een meekoppelkans denkbaar. EFRO is één van de vijf structuurfondsen van de EU. Het fonds is opgezet om economische verschillen tussen Europese regio's terug te dringen. Ieder landsdeel (West, Oost, Noord en Zuid) maakt in een landsdeling Operationeel Programma (OP) een onderbouwde keuze voor zijn inzet met betrekking tot de vijf EFRO-beleidsdoelstellingen. De Provincie Utrecht is onderdeel van het EFRO-programma Kansen voor West. Beoogde indieners zijn bedrijven, in samenwerking met kennisinstellingen en evt. maatschappelijke partijen. Kansen voor West III bestaat uit drie onderdelen:

- Innovatie: bredere implementatie van innovaties, toepassing en wegnemen van belemmeringen voor opschaling
- Klimaat: maatschappelijke implementatie van innovaties die bijdragen aan een circulaire, gezonde, veilige en CO_2 neutrale toekomst;
- Stedelijke ontwikkeling: gebieden die economisch en sociaal achterblijven, maar toch mee moeten in de belangrijke transities

Met name investeringen in klimaatinnovatie kan tot een meekoppelkans leiden. Bijvoorbeeld het ontwikkelen van innovatieve nature-based solutions, waarbij een bedrijf investeert in een (groenblauw)gebied.

1.26 INTERREG
Interreg stimuleert internationale samenwerking (cohesie) in de EU. Het cohesiebeleid zet onder andere in op "Een groener, koolstofarm Europa". Hier komen de thema's energietransitie, circulaire economie, klimaatadaptatie en risicobeheer in terug.

Interreg bestaat uit drie programma's:

1. Interreg North West Europe (NWE)
2. Interreg North Sea Region (NSR)
3. Interreg Europe

Interreg heeft voor de programmaperiode 2021-2027 voor heel de EU een budget van €11,3 miljard beschikbaar. Interreg A voor heel Nederland heeft €310 miljoen beschikbaar, Interreg B is €80 miljoen voor Nederland. In totaal zijn er dus voor Nederland €390 miljoen Interreg gelden beschikbaar.

Voor de MRA-Landschapsopgaven is met name Interreg North West Europe (NWE) relevant. Maar ook Interreg Europe en Interreg North Sea Region bieden kansen, met name op het gebied van kennisdeling, samenwerking en beleid(s-innovatie). De Interreg programma's voor de periode 2021-2027 zijn op dit moment nog in voorbereiding. Duidelijk is wel dat de programma's North West Europe (NWE) en North Sea Region (NSR) voor heel Nederland gaan gelden. Inhoudelijk zullen deze programma's, samen met Interreg Europe bij de Europese Green Deal aansluiten. Belangrijke thema's worden onder andere klimaatadaptatie, watermanagement, hernieuwbare energie, circulaire economie en maritieme governance. Daarnaast blijft innovatie een pijler van de programma's.

Interreg North West Europe (NWE) is gericht op transnationale samenwerking op gebied van innovatie. De programma's richten zich op de prioriteiten 'slimmer Europa' en 'Groener, koolstofarm Europa'. Thema's die hieronder vallen zijn o.a. het versterken van onderzoek/innovatiecapaciteit, digitalisering, energie-efficiëntie, klimaatadaptatie, circulaire economie, biodiversiteit en groene infrastructuur. NWE richt zich op 7 landen: België, Luxemburg, Ierland en

1.26	Interreg North West Europe	Interreg North Sea Region	Interreg Europe
Doelstelling	• Innovatie MKB bevorderen • Promoten duurzaam transport • Bevorderen circulaire economie en duurzame productiemethoden	Stimuleren van innovatie en duurzame economische groei in de Noordzeeregio.	Gericht op beleid: ontwikkelen good practices + ervaringen uitwisselingen
Soort projecten	• Test- en demonstratieprojecten • Focus op reproduceerbaarheid	• Demonstratieprojecten; • Projecten tussen onderzoeksfase en naar de markt brengen • Opschalen	• Uitwisseling goede praktijken tussen regio's • Beïnvloeden beleids-instrument • Leren door te doen (testen)
Partnerschap	• Min. 3 partners uit 3 verschillende landen (min. 2 uit programmagebied) • Geen maximum, maar doorgaans 5-10 partners	• Min. 3 partners uit 3 verschillende landen • Sterker om met een groter consortium in te dienen.	• Regionale actoren die invloed hebben op beleid • Uit min. 3 landen • Gemiddeld 5-10 partners
Duur	Doorgaans 4 jaar	Doorgaans 4 jaar	Doorgaans 4 jaar
Gemiddeld budget	€2-9 miljoen, waarvan 50% EU-bijdrage	€3 miljoen, waarvan 50% EU-bijdrage	€1-2 miljoen, waarvan 85% EU-bijdrage
Aantal calls	2x per jaar (voorjaar en najaar)	2-3x per jaar	1x per jaar
Voorbeeld	FABulous	SURFLOGH	Wildlife Economy

delen van Nederland, Duitsland en Frankrijk. Om in aanmerking te komen voor de subsidie moet het partnerschap bestaan uit minstens 3 partners vanuit 3 verschillende landen, waaronder minimaal 2 uit het programmagebied.

Interreg North Sea Region (NSR) is een transnationaal programma gericht op de samenwerking van verschillende partijen uit verschillende landen rond de Noordzee. Het richt zich op het stimuleren van innovatieve en duurzame economische groei in de Noordzeeregio. In Nederland gaat het in het bijzonder om de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Flevoland, Overijssel, Zeeland, Friesland, Groningen en Drenthe.

Interreg Europe is gericht op beleidsontwikkeling en -innovatie. Het programma helpt regionale en lokale overheden bij het ontwikkelen van *good practices* en faciliteert uitwisseling van ervaringen met succesvolle regio's. Een groot deel van het budget van het programma gaat naar specifieke doelen voor een 'slimmer', 'groener', 'beter verbonden' en 'socialer' Europa. De subsidie is bedoeld voor kennisuitwisseling en planvorming, niet voor planuitvoering.

De drie programma's zijn toegankelijk voor overheden, kennisinstellingen, bedrijven, ontwikkelingsmaatschappijen en non-profitorganisaties. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) fungeert als Nederlands contactpunt voor alle beide programma's. In onderstaande tabel zijn de praktische aspecten van deze Interreg-programma's omschreven.

Praktische aspecten van Interreg: zie tabel links op de volgende pagina.

1.27 European Urban Initiative (EUI)

European Urban Initiative (EUI) focust zich op duurzame stedelijke ontwikkeling. De structuur van EUI is nog onbekend, hoewel het waarschijnlijk is dat de tweede pijler vergelijkbaar is met het voorafgaande programma Urban Innovative Actions (UIA). Dit betekent dat het programma gericht is op stedelijke autoriteiten met meer dan

500.000 inwoners die een zeer innovatieve oplossing hebben voor stedelijke uitdagingen. De thema's zijn sterk gelinkt aan de Urban Agenda (o.a. klimaatadaptatie, duurzaam landgebruik, circulaire economie, cultuur en erfgoed). Het programma is zeer competitief: alleen de meest innovatieve projecten worden geselecteerd voor subsidie. Daarnaast kan iedere stad slechts 1 aanvraag per oproep inleveren. De aanvragers ontvangen tot 80% of maximaal €5 miljoen euro medefinanciering voor hun project. Voorbeelden van UIA-projecten die ook denkbaar zijn voor EUI zijn RESILIO (het aanleggen van slimme blauw-groene daken in Amsterdam t.b.v. klimaatadaptatie) en GreenQuays (Groene kades in Breda t.b.v. duurzaam gebruik van land- en 'nature-based solutions').

1.28 URBACT

URBACT stelt steden in staat om samen te werken en geïntegreerde oplossingen uit te werken voor gemeenschappelijke stedelijke uitdagingen. Dit wordt bereikt door te netwerken, van elkaars ervaringen te leren, lessen te trekken en 'good practices' te identificeren om stedelijk te beleid te verbeteren. Momenteel wordt nog gewerkt aan de invulling van het programma. Wel is bekend dat de thematische prioriteiten overeenkomen met de Interreg-prioriteiten. Het programma is specifiek voor steden, stadswijken en/of grootstedelijke overheden. Het maximale budget voor netwerken varieert van €600.000 tot €750.000 euro, waarbij de EU 70% bijdraagt. Het budget kan niet ingezet worden voor fysieke investeringen.

Lokale subsidies en giften

1.29 Subsidie en/of uitgaven van waterschappen

1.29 Subsidie waterschappen	
Werking van instrument	Subsidie voor projecten die zorgen voor vergroten van waterbewustzijn en duurzaam waterbeheer
Bron van instrument	Waterschappen
Gebruiker instrument	Particulieren
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	N.v.t.
Financieel schaalniveau	Verschilt per subsidie. Bijvoorbeeld: 50% van investeringskosten, tot maximum van €5.000.
Voorwaarden	Particulier voert project uit
Tijdspanne	Korte termijn (eenmalig)
Inzetbaarheid	Direct
Inschatting transactiekosten	N.v.t.
Voordelen/Nadelen	• Stimuleert burgerparticipatie • Uitvoering door burgers (weinig actie van overheid nodig)
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand

1.30 Matchfunding

1.30 Matchfunding	
Werking van instrument	Publieke schenking aan crowdfundingsactie(s)
Bron van instrument	Provincie
Gebruiker instrument	Particulieren (vaak burgers)
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	N.v.t.
Financieel schaalniveau	Provincie bepaalt zelf. Voorbeeld: bijdrage van €5.000 na crowdfundingsactie waar €10.000 is opgehaald.
Voorwaarden	• Crowdfundingsactie moet deel van financiering ophalen • Particulier voert project uit
Tijdspanne	Korte termijn (eenmalig)
Inzetbaarheid	Direct
Inschatting transactiekosten	N.v.t.
Voordelen/Nadelen	• Stimuleert burgerparticipatie • Uitvoering door burgers (weinig actie van overheid nodig)

Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand

Lokale overheden kunnen ervoor kiezen om bij te dragen aan particuliere crowdfundingsacties. Dit houdt in dat de overheid een crowdfundingsactie ondersteunt met een financiële bijdrage. Matchfunding kan verschillende vormen aannemen. Wel is er altijd sprake van 3 partijen en bijbehorende rollen:

- De overheid verstrekt een financiële bijdrage
- Een initiatiefnemer ontvangt de bijdrage
- De 'crowd' verstrekt geld aan de initiatiefnemer

Matchfunding is een eenvoudig concept dat burgerparticipatie bevordert en stimuleert. In Nederland zijn al tal van projecten te vinden die met behulp van matchfunding zijn gefinancierd. Zo heeft de provincie Gelderland 2 x €5.000 bijgedragen na 2 geslaagde crowdfundingsacties voor het aanleggen van een Vlindertuin in Tiel. Bij de eerste actie is €10.000 opgehaald voor de aankoop van een bewateringsinstallatie. Bij de tweede actie is €15.000 opgehaald voor de inrichting van een deel van de Vlindertuin.

1.31 Lokale belastingen gemeenten

Investeringen in het landschap zijn vooral regionale aangelegenheden. Daarnaast worden de baten van de investeringen in het landschap ook vooral regionaal ervaren. Om deze redenen is het denkbaar dat belastingheffing voor dergelijke investeringen ook op dit niveau plaatsvindt. We kijken daarom naar de eigen inkomsten in de vorm van belastinginkomsten van gemeenten, provincies en waterschappen.

Concept	Instrument
Lokale belastingen	Onroerende Zaak Belasting (OZB)
	Andere gemeentelijke belastingen (o.a. Toeristenbelasting, parkeerbelasting, reclamebelasting)
	Baatbelasting
	Provinciale opcenten
	Belastingen waterschappen (watersysteemheffing, zuiveringsheffing, verontreinigingsheffing)

Belangrijke belastingen die gemeenten kunnen heffen zijn OZB, toeristenbelasting en parkeerbelasting. Echter: de mate waarin de gemeenten hun eigen inkomsten kunnen beïnvloeden is relatief gering, ook als je dat vergelijk met andere Europese en westerse landen. Waar lokale overheden in Nederland 27,2% eigen inkomsten hebben, is dat in Europa gemiddeld 56%.

Van de lokale belastingen is de OZB de grootste. Landelijk leverde dit in 2018 ongeveer €4,1 miljard op. De OECD[13] onderzocht de lokale belastingen in de regio Amsterdam en concludeerde dat Amsterdam de waardestijging van het vastgoed in de stad, onder andere als gevolg van gemeentelijke investeringen, niet volledig te gelde maakt via de belastingen. Ook concludeerde ze dat de inkomsten uit WOZ in Amsterdam lager zijn dan die van andere Nederlandse gemeenten, en ook laag zijn in internationaal opzicht. De OECD adviseert de OZB sterker te koppelen aan beleidsdoelstellingen en om duurzaam grondgebruik te sturen.

[13] OECD (2017), The Governance of Land Use in the Netherlands: The Case of Amsterdam, OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/9789264274648-en

Toeristenbelasting
Een koppeling tussen inkomsten uit toeristenbelasting en investeringen in groen is logisch te verantwoorden, aangezien groen en landschap veelal 'gebruikt' worden door toeristen. Gemeenten mogen zelf bepalen of zij toeristenbelasting heffen en hoe zij het tarief berekenen. Maar net als vrijwel alle andere belastingen gaan de inkomsten uit toeristenbelasting naar de Algemene Middelen. Het budgetrecht om middelen hieruit wel of niet aan te wenden voor investeringen in groen is aan de gemeenteraad. Gemeenteraden kunnen overwegen om de toeristenbelasting of de OZB te verhogen, waarna zij met de opbrengsten investeringen in groen kunnen financieren, bijvoorbeeld door middel van een landschapsfonds.

Baatbelasting
Vanwege de verschillende baten van groen, wordt vaak ook de (re)activering van baatbelasting genoemd. Bij baatbelasting kunnen kosten worden verhaald van een voorziening die door de gemeente is gerealiseerd en waarbij (vereenvoudigd geformuleerd) een eigenaar van een onroerende zaak gebaat is. Denk bijvoorbeeld aan de aanleg van een riool in het buitengebied waarbij een boerderijeigenaar wordt aangeslagen. De heffingsgrondslag is vrij, maar baatbelasting moet wel in de belastingverordening van de gemeente zijn opgenomen om die te kunnen opleggen. Ook moet de baat aantoonbaar zijn en er mag niet meer dan de kosten worden verhaald.

Momenteel bestaan er (nog) geen voorbeelden van baatbelasting voor ondernemers die profiteren van nabij groen. De heffing vergt nogal wat maatwerk en in het verleden zijn er flink wat voorbeelden van gemeenten die juridisch bakzeil hebben moeten halen. Vanwege dat maatwerk is de heffingsefficientie laag. Maar theoretisch is het een optie.

1.32 Provinciale belastingen
De enige echte belastingen die provincies heffen zijn de opcenten op de motorrijtuigenbelasting van personenauto's en motoren. Voor de hoogte van de 'opcenten' bepaalt het Rijk een maximum. Het maximale aantal opcenten bedraagt dit jaar 115,0. De feitelijke variëren in het land van 67,9% tot 91,8%. Door de groei van het aantal (zware) personenauto's en motoren nam de totale opbrengst uit de opcenten meer toe dan het percentage. Een belangrijke notie is nog dat door de (gedeeltelijke) vrijstelling van elektrische auto's van de wegenbelasting de opbrengst van de opcenten onder druk staat.

De andere heffingen van provincies mogen alleen kostendekkend zijn. Een aantal provincies heeft inkomsten uit vermogen ((verkoop van) aandelen van de energiebedrijven. Het eigen vermogen van de provincies daalde in 2014 en 2015 (mede door provinciale investeringen in verkeer en voervoer en natuur en lagere inkomsten uit het provinciefonds) maar neemt sindsdien weer toe.

1.33 Belastingen van waterschappen
Waterschappen heffen eigen belastingen voor veilige dijken, voor de juiste hoeveelheid water van goede kwaliteit en het zuiveren van rioolwater. Waterschappen halen een groot deel van hun inkomsten op via deze belastingen, namelijk 87 procent. De belastingheffing (de inkomsten) resulteren niet alleen in investeringen. Deze inkomsten worden ingezet voor alle waterschapstaken, die soms ook het landschap versterken. Hierbij geven waterschappen aan hun middelen te investeren in hun primaire taken. Voor meekoppelkansen op het gebied van natuur of recreatie hebben zij aanvullende middelen nodig. Zo kan het realiseren van overloopgebieden (een gecontroleerd overstromingsgebied) leiden tot een groen/blauw gebied dat toegankelijk is voor recreatie. En ook de aanleg van natuurvriendelijke oevers kan zorgen voor een aantrekkelijk groen/blauw gebied waar het prima recreëren is.

De tarieven van de waterschapsbelasting worden jaarlijks vastgesteld door het waterschapsbestuur. In 2020 ontvingen de waterschappen ruim €3 miljard aan belastingmiddelen. Hiervan is ruim €1,7 miljard benut voor investeringen. In 2021 stijgt het bedrag van totale belastingmiddelen naar verwachting met 2,6%. De stijging is een combinatie van inflatie en

toenemende investeringskosten van de waterschappen. Door klimaatverandering moeten waterschappen elk jaar meer investeren om hun kerntaken uit te voeren.

Om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen wordt er de komende decennia meer geïnvesteerd in het landelijk en stedelijk gebied door waterschappen. Veel investeringen bieden (meekoppel)kansen. Door samen op te trekken, de koppelkansen vroeg te identificeren en tegelijk te programmeren, kunnen doelen gekoppeld worden en mogelijk kosten worden bespaard.

Conclusie lokale belastingen: Als in de politiek – nationaal, provinciaal, gemeentelijk en bij waterschappen – het belang van groen breed wordt onderschreven, dan is het aan de volksvertegenwoordigers in de Tweede Kamer, Provinciale Staten, Waterschappen en gemeenteraden om hun budgetrecht aan te wenden voor de financiering van groen. Daarbij zal het altijd zo zijn dat er legio andere beleidswensen zijn. Uiteindelijk kan het verhogen van belastingen ook een optie zijn. Daarbij zou het logisch zijn om die belastingen te heffen op de niveaus waar de baten van extra groen worden genoten: lokaal en regionaal. Echter, in het Nederlandse belastingbestel hebben gemeenten en provincies nauwelijks de mogelijkheid om aan de knop 'belastingen' te draaien. De OECD heeft op die beperkte mogelijkheden gewezen. De provincie heeft alleen de provinciale opcenten in de motorrijtuigenbelasting als belastingheffing; andere inkomsten zijn heffingen die slechts kostendekkend mogen zijn. Gemeenten hebben de OZB als belangrijkste lokale belasting en nog een paar kleinere knoppen, zoals de toeristenbelasting, reclamebelasting en baatbelasting. In alle gevallen ligt belastingverhoging politiek en maatschappelijk gevoelig. Daarnaast heeft belastingheffing ook marktverstorende effecten die economen liefst minimaliseren. Kortom: eenvoudige oplossingen zijn er niet.

1.34 Natuurschoonwet (NSW)

1.36 Natuurschoonwet	
Werking van instrument	Fiscale voordelen voor instandhouding en evt. openstelling van landgoed/buitenplaats
Bron van instrument	Publiek
Gebruiker instrument	Eigenaren van landschap of buitenplaats
Investering en/of beheer	Beheer
Geografisch schaalniveau	Min. 5 ha landgoed of 1 ha buitenplaats
Financieel schaalniveau	Verschilt
Voorwaarden	Landgoed moet NSW-status hebben of NSW status aanvragen
Tijdspanne	Lange termijn
Inzetbaarheid	Direct
Inschatting transactiekosten	N.v.t.
Voordelen/Nadelen	Stimulans om landgoederen te beheren
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand

Via de Natuurschoonwet kunnen eigenaren van landgoederen of buitenplaatsen gebruik maken van fiscale voordelen om hun landgoed of buitenplaats in stand te houden. Doel van de wet is om de instandhouding van Nederlandse landgoederen – en daarmee natuurschoon – te bevorderen. Om in aanmerking te komen voor de fiscale voordelen, moet een eigenaar zijn/haar landgoed laten aanmerken als NSW-landgoed. Ook nieuwe landgoederen komen in aanmerking voor de NSW-status. Landgoederen vallen onder de NSW als het minstens 5 hectare groot. Een historische buitenplaats kan worden aangemerkt als NSW-goed als het minimaal 1 hectare groot is.

Naast oppervlakte zijn er nog vier eisen voor een NSW-landgoed:

1. Het landgoed moet geheel of gedeeltelijk bezet zijn met natuurterrein, bossen en andere houtopstanden (minstens 30%).

2. Niet-bezette terreinen (terreinen zonder natuur, bos of houtopstanden) mogen geen inbreuk maken op het natuurschoon. Doen ze dit wel, dan worden ze niet meegenomen onder de NSW.
3. Opstallen komen voor NSW rangschikking in aanmerking als zij bij het landgoed passen en het voortbestaan van de opstal in het belang is van het landgoed.
4. Het gebruik van gerangschikte terreinen en opstallen mogen geen inbreuk maken op het natuurschoon.

Wanneer een NSW-landgoed is opengesteld voor het publiek kan een eigenaar een extra fiscale tegemoetkoming krijgen. Dit is mogelijk wanneer het landgoed aan de volgende voorwaarden voldoet:

- Wandelaars kunnen de wegen en paden vrij bewandelen;
- Het landgoed is meestal het hele jaar en elke dag open van zonsopkomst tot zonsondergang;
- De openstelling voor het publiek is duidelijk te zien.

De fiscale voordelen die eigenaren van NSW-landgoederen krijgen, zijn vrijstelling van OZB voor de grond die tot een landgoed behoort, vermindering van vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting, en vrijstelling van de schenk- of erfbelasting.

1.35 Erfgoed Deal

1.35 Erfgoed Deal	
Werking van instrument	Geld voor het behoud en gebruik van erfgoed bij grote ruimtelijke opgaven van dit moment.
Bron van instrument	Het Rijk
Gebruiker instrument	Overheden
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	N.v.t.
Financieel schaalniveau	€20 miljoen vanuit het Rijk (2019-2022)
Voorwaarden	De opgaven moeten gekoppeld kunnen worden aan erfgoed.
Tijdspanne	Lange termijn
Inzetbaarheid	Direct
Inschatting transactiekosten	N.v.t.
Voordelen/Nadelen	Projecten worden erfgoedinclusief gemaakt.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand

De Erfgoed Deal is een afspraak voor en door dertien partners, bestaande uit maatschappelijke organisaties en overheden. In de Erfgoed Deal worden afspraken gemaakt over het behoud en het gebruik van erfgoed bij grote ruimtelijke opgaven van dit moment. De Erfgoed Deal richt zich daarbij op een drietal hoofdthema's:

1. Klimaatadaptatie
2. Energietransitie en duurzaamheid
3. Stedelijke groei en krimp

De Deal vormt een verdieping op bestaande samenwerkingsverbanden als de NOVI en het Interbestuurlijk Programma (IBP). Vanuit het programmabureau wordt ingezet op dat we kunnen blijven wonen in een land waarin we ons verleden herkennen en waar we ons thuis in voelen. Het programmabureau zoekt naar voorbeelden van plekken die gaan veranderen en waar erfgoed een rol van betekenis speelt. Op deze manier wordt er vanuit de kracht van erfgoed bijgedragen aan de realisatie van transities en opgaven in de leefomgeving. Denk bijvoorbeeld aan de versterking van eeuwenoude rivierdijken, de aanleg van windmolenparken aan de rand van beschermde landschapen op de transformatie van oude industriële gebieden naar nieuwe woonwijken. Vanuit het programmabureau wordt graag een financiële bijdrage gegeven aan zulke projecten.
Voor de periode 2019-2022 heeft het kabinet €20 miljoen beschikbaar gesteld. Gemeenten en provincies zullen de inzet van het Rijk matchen. De matching is gekoppeld aan de projecten die door de gemeenten en

provincies worden aangedragen voor het (jaarlijks) uitvoeringsprogramma.

Financieringsinstrumenten van bedrijven

Hoewel de overheid een belangrijk rol heeft in het financieren van ontwikkeling en onderhoud van groen, kunnen bedrijven ook een wezenlijke bijdrage leveren. In deze bijlage bespreken we de mogelijke financieringsinstrumenten vanuit bedrijven die van betekenis kunnen zijn voor de MRA-landschapsopgaven.

Tabel financieringsinstrumenten bedrijven

Concept	Instrument
Leningen	Bancaire leningen
Giften	Sponsoring
	Loterijen
Verdien-modellen	Pacht/exploitatie
	Activiteiten/evenementen
	Streekproducten
	Landbouw
	Bosbouw
Compensatie	Natuurcompensatie
	Opwekking duurzame energie
	CO_2 compensatie
	Drinkwaterwinning
Overig	Preventie-investering verzekeraars
	BIZ

Leningen

2.1 Bancaire leningen

2.1 Bancaire lening	
Werking van instrument	Een bank versterkt een geldbedrag op voorwaarde dat dit bedrag later (met rente) terug wordt betaald
Bron van instrument	Bank
Gebruiker instrument	Partijen die groen aan een verdienmodel koppelen, waardoor de lening kan worden terugbetaald
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	n.v.t.
Financieel schaalniveau	Afhankelijk van verdiencapaciteit van verdienmodel
Voorwaarden	• De lening dient te worden terugbetaald, waarbij rente wordt geheven • Er dient een verdienmodel gekoppeld te zijn aan de groeninvestering • Dankzij de Regeling groenprojecten valt rente bij projecten met een groenverklaring 0,5 tot 1% lager uit
Tijdspanne	Eenmalige geldverstrekking, terugbetaling over langere tijd
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• Enkel geschikt voor groen dat is gekoppeld aan een verdienmodel • Gunstige voorwaarden voor investeringen in groen (Regeling Groenprojecten)
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Bij een bancaire lening verstrekt een bank een geldbedrag op voorwaarde dat dit bedrag later terug wordt betaald. Deze manier van financieren is enkel geschikt voor partijen die groen aan een verdienmodel koppelen, waardoor de lening kan worden terugbetaald. Alleen dan zal een bank genegen zijn om een lening te verstrekken. De omvang van de bancaire

lening is dan ook afhankelijk van het verdienvermogen van het verdienmodel. Uit interviews met banken is wel gebleken dat bijvoorbeeld voor grond met hypothecaire zekerheid de bank genoegen neemt met lange(re) aflossingstijden en lagere rente, omdat de risico's hiervan klein zijn (grond behoudt veelal zijn waarde). Voor een lening ten behoeve van investering in groene projecten gelden gunstige voorwaarden als de investering voldoet aan de voorwaarden die de overheid stelt voor een groenverklaring. Voor financiering van projecten met een groenverklaring valt de rente tussen de 0,5 en 1% lager uit dan anders het geval zou zijn. Voor een lening van € 1 mln. levert dat in het laatste geval een jaarlijks voordeel op van € 10.000.

Deze vorm van financieren is met name geschikt voor groeninvestering waaraan een verdienmodel is gekoppeld, en in mindere mate voor beheer en onderhoud. Het gaat om éénmalige financiering.

Voorbeelden van groenprojecten die middels een bancaire lening kunnen worden gefinancierd zijn biologische landbouw of een horecavoorziening gekoppeld aan groenontwikkeling.

Giften

2.2 Sponsoring

2.2 Sponsoring	
Werking van instrument	Een organisatie stelt geld ter beschikking voor (de aanleg of onderhoud van) een landschap, meestal in ruil voor reclame
Bron van instrument	Bedrijf
Gebruiker instrument	Organisatie die groen aanlegt en/of beheert
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Verschillend
Financieel schaalniveau	Hangt af van de bereidwilligheid van organisaties om te sponsoren
Voorwaarden	
Tijdspanne	Hangt af van de bereidwilligheid van organisaties om te sponsoren
Inzetbaarheid	Meerjarig
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• Inspanningen voor sponsorwerving en om sponsoren tevreden te houden kunnen aanzienlijk zijn
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Bij sponsoring stelt een organisatie geld ter beschikking voor (de aanleg of onderhoud van) een landschap, meestal in ruil voor reclame.

Zo sponsort ING Bank bijvoorbeeld Natuurmonumenten en worden de terreinbeherende organisaties in de MRA door verschillende lokale ondernemers gesponsord, waaruit het natuur- en erfgoedprojecten gefinancierd.

Met name voor terreinbeherende organisaties kan dit een geschikte manier van financieren zijn. Uit het jaarverslag van Natuurmonumenten 202014 blijkt dat Natuurmonumenten Nederland in totaal €103 miljoen euro baten heeft. Daarvan zijn €37 miljoen baten van particulieren, €1 miljoen baten van bedrijven, €16 miljoen baten van loterij-organisaties en €46 miljoen baten van subsidies van overheden en €3 miljoen baten van andere organisaties zonder winststreven.

De omvang van de geldstroom hangt af van de bereidwilligheid van organisaties om te sponsoren. Dit geld ook voor de constantheid van de

[14] https://www.natuurmonumenten.nl/jaarverslag-2020

geldstroom. In principe kunnen organisaties de sponsoring opzeggen wanneer ze dat willen. De bereidwilligheid om te sponsoren is mede afhankelijk van de conjunctuur. Sponsoring kan zowel voor investeringen als voor beheer en onderhoud van groen worden ingezet.

2.3 Loterijen

2.3 Loterijen	
Werking van instrument	Opbrengst van loterij wordt deels gebruikt voor steun van organisaties die groen aanleggen en/of beheren
Bron van instrument	Loterij
Gebruiker instrument	Organisatie die groen aanlegt en/of beheert
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Verschillend
Financieel schaalniveau	Slechts enkele begunstigde organisaties, maar financiële omvang is relatief groot
Voorwaarden	-
Tijdspanne	Kan zowel eenmalig of meerjarig zijn
Inzetbaarheid	Meerjarig
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• Een stabiele inkomstenbron voor langere tijd • Het aantal doelen dat door loterijen gesteund kan worden is beperkt
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Loterijen, en met name de Nationale Postcode Loterij, steunen verschillende terreinbeherende organisaties. Zo wordt Natuurmonumenten inmiddels 29 jaar door de Postcode Loterij gesteund. Hiermee is sinds de start van de samenwerking een bedrag van €435,5 miljoen gemoeid. Dit gaat zowel om jaarlijkse steun als om eenmalige steun. Een bekend voorbeeld van eenmalige steun is dat van de Marker Wadden. In 2017 schonk de Postcode Loterij ruim €6,9 miljoen aan Natuurmonumenten om het nieuw aangelegde natuurgebied Marker Wadden verder uit te breiden. Ook andere TBO'S ontvangen bijdragen van de Nationale Postcode Loterij. Daarnaast ontvangt Stichting Doen (opgericht door de Nationale Postcode Loterij) jaarlijkse bijdragen van de Nationale Postcode Loterij, VriendenLoterij en BankGiro loterij. Daarmee steunt Stichting Doen onder andere groene initiatieven.

Financiering vanuit loterijen kan zowel voor ontwikkeling als voor onderhoud en beheer van groen worden benut.

Verdienmodellen

2.4 Pacht/exploitatie

Een deel van de opbrengst van bijvoorbeeld (pacht van) horeca, verhuur van ruimten, bosbouw, evenementen en verkoop van streekproducten kan worden gebruikt om investeringen in groen te doen of beheer te financieren.

2.4 Inkomsten uit pacht of exploitatie	
Werking van instrument	De inkomsten uit pacht of exploitatie van een bezoekerscentrum of horeca worden ingezet voor de instandhouding van bos en natuur
Bron van instrument	Bedrijven
Gebruiker instrument	Natuurbeherende organisatie / overheid
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Gekoppeld aan gebied waar de inkomstenbron vandaan komt
Financieel schaalniveau	Verschillend, o.a. afhankelijk van winstgevendheid
Voorwaarden	
Tijdspanne	Meerjarig / continu
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Gemiddeld
Voordelen/Nadelen	• Een verdienmodel gekoppeld aan natuurwaarden

	• Omvang van geldstroom beperkt
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand

Een vorm waarmee (onderhoud van) groen gefinancierd kan worden, is via de inkomsten uit (neven)activiteiten die meerwaarde krijgen door de aanwezigheid van groen. De inkomsten uit pacht of exploitatie van een bezoekerscentrum of horeca kunnen bijvoorbeeld worden ingezet voor de instandhouding van bos en natuur.

Dit kan op verschillende manieren vorm krijgen. Een natuurbeherende organisatie kan de exploitatie in eigen hand houden en de opbrengst benutten voor ontwikkeling en beheer van groen. Daarnaast kan een de terreineigenaar een stuk grond of een pand verhuren en de huurinkomsten gebruiken voor groenontwikkeling of beheer.

De omvang van de geldstroom hangt af van de winstgevendheid van het verdienmodel.

2.5 Activiteiten/evenementen

2.5 Inkomsten uit activiteiten en evenementen	
Werking van instrument	Het organiseren van evenementen in groengebieden kan een inkomstenbron zijn
Bron van instrument	Organisator evenement
Gebruiker instrument	Beheerorganisaties
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Direct gekoppeld en betreffend groengebied
Financieel schaalniveau	Afhankelijk van frequentie en omvang evenementen. Bij grootschalige evenementen kan het oplopen tot enkele tonnen per evenement
Voorwaarden	
Tijdspanne	Meerjarig
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• Kan een goede inkomstenbron zijn • Evenementen zoals festivals kunnen overigens een flinke (negatieve) impact hebben op de natuurwaarde
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Activiteiten en evenementen kunnen, met name voor beheerorganisaties, een inkomstenbron zijn. Een goed voorbeeld zijn de recreatiegebieden van Recreatie Noord-Holland, waar jaarlijks 30 evenementen met meer dan 5.000 bezoekers worden georganiseerd. Bekende voorbeelden zijn Amsterdam Open Air in het Gaasperpark en Dance Valley, Dutch Valley en Latin Village in Spaarnwoude. Alleen al deze vier festivals leveren de beheerorganisatie meer dan een miljoen euro op. Grootschalige evenementen zoals festivals kunnen overigens een flinke (negatieve) impact hebben op de natuurwaarden van gebieden.

2.6 Streekproducten

2.6 Streekproducten	
Werking van instrument	Verkoop van streekproducten om geld te innen voor beheer en onderhoud van groen
Bron van instrument	Divers, vaak komen inkomsten uit verkoop ten goede van beheerorganisaties
Gebruiker instrument	Boeren of beheerorganisaties
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Gekoppeld aan ‘streek’
Financieel schaalniveau	Afhankelijk van afzet betreffende streekproduct, maar relatief beperkt
Voorwaarden	-
Tijdspanne	Meerjarig
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Gemiddeld

Voordelen/Nadelen	• Toenemende vraag naar lokale en authentieke producten, versterkt door corona • Investeringen in marketing en (online) verkoopomgeving zijn nodig om enige schaal te maken
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Streekproducten kunnen voor natuur beherende organisaties een interessant verdienmodel zijn. Consumenten associëren streekproducten met authentieke, landelijke gebieden waar de focus ligt op een regionale identiteit waar de producten op traditionele wijze en herkenbare wijze geproduceerd en/of bereid worden. De populariteit van streekproducten groeit al jaren.

2.7 Landbouw

2.7 Landbouw	
Werking van instrument	Biologische en kringlooplandbouwbedrijven bieden ruimte voor biodiversiteit houtwallen en dooradering met (fiets)paden en lanen
Bron van instrument	Boeren (aangevuld met subsidies)
Gebruiker instrument	Boeren
Investering en/of beheer	Zowel investering als beheer
Geografisch schaalniveau	Schaalniveau van boerenerven
Financieel schaalniveau	Financieel schaalniveau is relatief beperkt, omdat er in veel gevallen overheidsgeld bij moet om dit type landbouw rendabel te maken
Voorwaarden	
Tijdspanne	Meerjarig
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• Wanneer goed uitgevoerd vormt biologische en/of kringlooplandbouwbedrijven een mooie combinatie van een verdienmodel • Vaak nog overheidssteun nodig om biologische en/of kringlooplandbouw te realiseren
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument, maar biologische en kringlooplandbouw nog op kleine schaal

Kansen met betrekking tot landbouw en groenontwikkeling liggen er met name in vorm van groene akkerranden (akkerbouw), groenbemesting (akkerbouw en melkveehouderij/veeteelt) en biologische landbouw (met meer biodiversiteit in (gras)weilanden).

Bij biologische en kringlooplandbouwbedrijven is er meer ruimte voor biodiversiteit, extra houtwallen, zijn er nattere omstandigheden en is er ruimte meer dooradering met (fiets)paden en lanen dan bij reguliere landbouw. In die zin kan (met name biologische en kringloop)landbouw bijdragen aan meer groen en een andere recreatieve landschapsbeleving. Vermoedelijk vergt zo'n modern kringlooplandbouwbedrijf wel extra overheidsgeld (uit NSR/GLB) om dat rendabel te maken. Als aanvulling daarop kunnen meer directe private inkomsten uit bijvoorbeeld lokale/regionale afzet en/of verkoop aan huis hieraan bijdragen.

Daarnaast biedt landbouw ook kansen voor recreatief gebruik van het groen. Denk daarbij aan functiecombinaties of meervoudig ruimtegebruik, wat kansen biedt voor ondernemers. Agrarische ondernemers kunnen op deze manier hun landbouwgebied inzetten voor recreatief gebruik. Voorbeelden zijn stadslandbouw, voedselbossen of Herenboeren.

2.8 Bosbouw

2.8 Inkomsten uit bosbouw	
Werking van instrument	Inkomsten uit bosbouw door particulieren dekt (gedeeltelijk) de kosten van beheer een aanleg van nieuw bos
Bron van instrument	Particuliere bosbeheerder (verkoop van hout)

Gebruiker instrument	Particuliere bosbeheerder (beheer en aanleg)
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Een derde van de bossen in Nederland, potentieel meer door mogelijke stijgende vraag naar hout
Financieel schaalniveau	In 2018 bedragen de opbrengsten voor verkoop van hout 142 euro per ha bos
Voorwaarden	
Tijdspanne	Meerjarig
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• Een verdienmodel gekoppeld aan ontwikkeling en beheer van bos • Inherent aan bosbouw is dat bos ook weer gekapt wordt • Potentie in verband met groeiende vraag naar hout
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

De bossen in Nederland worden voor een derde beheerd door particulieren. Bosbouw is een belangrijke inkomstenbron van deze particuliere boseigenaren. Deze boseigenaren beheren deze bossen, leggen deze aan en zijn verantwoordelijk voor de kap. In 2018 bedragen de opbrengsten voor verkoop van hout 142 euro per ha bos. Die opbrengsten worden aangevuld door (beheer)subsidies, jachthuur en inkomsten uit recreatie. Kosten voor particuliere bosbeheerder zitten vooral in het beheer, toezicht en arbeid gerelateerd aan houtkap en –verkoop. De Nederlandse particuliere bosbedrijven sloten 2018 af met een positief bedrijfsresultaat van gemiddeld 22 euro per ha bos. Zo'n 40% van de beheerkosten werden gedekt door de bosbouw .

De ontwikkeling van het gebruik van hout in de bouwsector kan een kans zijn. Er is een toenemende vraag naar bouwen met hout en producten van houtvezels. Nu eindigt maar liefst 80% (450.000 m3) van het loofhout als brandhout in kachels, open haarden en houtkorven.

Daarnaast kan een productiebos ook (gedeeltelijk) dienen als recreatiebos. Het bos of een deel ervan kan dan gebruikt worden voor recreatieve doeleinden.

Compensatie

2.9 Natuurcompensatie

2.9 Natuurcompensatie	
Werking van instrument	Een initiatiefnemer ontwikkelt in landelijk gebied (bos of natuur) en compenseert deze aantasting in natura of financieel
Bron van instrument	Bedrijf
Gebruiker instrument	Overheid (gemeente)
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Afhankelijk van omvang ontwikkeling
Financieel schaalniveau	Afhankelijk van areaal aangetaste natuur
Voorwaarden	Voor compensatie dienst er sprake te zijn van aantasting van natuur
Tijdspanne	Compensatie op korte termijn, ontwikkeltijd van natuur is een zaak van langere termijn
Inzetbaarheid	
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	Hoewel compensatie in veel gevallen gelijkwaardig is aan de aangetaste natuur, is een plus op het aangetaste areaal ook mogelijk
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Van natuurcompensatie is sprake als een initiatiefnemer ontwikkelt in landelijk gebied (bos of natuur) en de aantasting compenseert. Dat kan zowel in natura als financieel. Negatieve effecten van ontwikkelingen op het Natuur Netwerk Nederland moeten worden gecompenseerd door

inrichting van nieuwe natuur elders. Hierbij gelden de volgende voorwaarden:

1. de compensatie is minimaal gelijkwaardig aan het verlies aan waarden en kenmerken;
2. de compensatie vindt plaats in aansluiting op het Natuur Netwerk Nederland (NNN), of binnen de groene contour, of binnen het NNN op een locatie waar nog nieuwe natuur moet worden ontwikkeld en dit leidt tot versnelling van realisatie van het NNN;
3. de realisatie van de compensatie, het beheer en de instandhouding daarvan zijn verzekerd op het moment van vaststelling van het ruimtelijk besluit, waarin de aantastende ruimtelijke ingreep mogelijk wordt gemaakt.

De compensatie dient minimaal gelijk te zijn aan het aangetaste areaal, maar er zijn ook juridische mogelijkheden om een plus hierop af te dwingen.

2.10 Opwekking duurzame energie

2.10 Compensatie opwekking duurzame energie	
Werking van instrument	Financiële compensatie voor het negatieve effect op landschap
Bron van instrument	Initiatiefnemer opwekking duurzame energie
Gebruiker instrument	Gemeente
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Kan zowel direct gekoppeld aan opwekking energie als
Financieel schaalniveau	Nu nog beperkt, maar groot potentieel
Voorwaarden	Van belang om voorwaarden te stellen in tenders of overeenkomsten af te sluiten met initiatiefnemers
Tijdspanne	Eenmalig
Inzetbaarheid	Complex
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• Flink potentieel door toenemende opwekking van duurzame energie (zon en wind) met impact op het landschap • Maken van afspraken over compensatie met initiatiefnemers kan potentiele barrière zijn
Bestaand/Bewezen instrument	Praktische toepassing nog niet bekend

De opwekking van duurzame energie zal in de komende jaren een snelle groei van het ruimtegebruik laten zien. Met name windmolens en zonnevelden hebben flinke ruimtelijke en daarmee ook landschappelijke impact.

Met de productie en distributie van energie wordt (al dan niet na toekenning van subsidie) geld verdiend. De impact op het landschap – of die nu positief dan wel negatief wordt gezien – vormt vanuit de producent een extern effect; er wordt niet betaald voor de verandering van de beleving van het landschap bij de burger. Vanuit het landschap bezien is het logisch om tegenover de toestemming om te mogen produceren/distribueren, een bijdrage te vragen voor kwaliteitsverbetering van het landschap.

Voor publieke gronden kan de overheid concessies tenderen, waarmee een surplus kan worden afgeroomd ten behoeve van het landschap. Voor private gronden – waarvoor de ‘bestemming’ energieproductie nog niet is geregeld – kan via anterieure overeenkomsten tot afdrachten worden gekomen.

Naast een financiële compensatie voor de opwekking van duurzame energie biedt inpassing ook kansen voor de aanleg van groen. Zo kan er verplicht worden een bepaald percentage groen te realiseren bij de aanleg van bijvoorbeeld windmolenparken of zonnevelden.

2.11 CO_2 compensatie

2.11 CO_2 compensatie	
Werking van instrument	Bedrijven compenseren hun CO_2 -productie door te investeren in lokale groenontwikkeling en onderhoud in groenprojecten.
Bron van instrument	Bedrijven die CO_2 compenseren
Gebruiker instrument	Stichting of beheerorganisatie
Investering en/of beheer	Zowel investering als beheer
Geografisch schaalniveau	Provinciaal of gemeentelijk schaalniveau
Financieel schaalniveau	Afhankelijk van hoeveelheid bedrijven dat bereid is om lokaal CO_2 te compenseren
Voorwaarden	n.v.t.
Tijdspanne	Zowel eenmalig als jaarlijks
Inzetbaarheid	Continu
Inschatting transactiekosten	Hoog
Voordelen/Nadelen	• Een potentiële nieuwe financieringsbron • Organisatiecapaciteit voor nodig om dit concept op te schalen en te coördineren
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument, maar erg recent en nog weinig toegepast

Bij CO_2 -compensatie betalen bedrijven aan intermediairs die zorgen voor de aanplant van bomen/groen waarmee CO_2 wordt vastgelegd. Dat kan op verschillende manieren, maar een mogelijke vorm hiervan is door in lokale of regionale groenontwikkeling te investeren. Bedrijven hebben steeds meer oog voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, waarbij de ecologische footprint ook een belangrijk onderdeel vormt.

Ondernemers uit de MRA zouden CO_2 kunnen compenseren door bomen te planten. Gezamenlijk kunnen de ondernemers een lokaal compensatiebos aanplanten. Nu vindt CO_2 -compensatie (veelal) in het buitenland plaats. De verhouding tussen afdracht en daadwerkelijke aanplant is daarbij regelmatig ongunstig (sprake van veel transactie-/overheadkosten). Regionale binding kan bovendien een positieve uitwerking hebben op de betalingsbereidheid van bedrijven. Een voorwaarde hiervoor is wel is dat een gemakkelijk en welbekend systeem moet zijn waar bedrijven (en burgers) gebruiken van zouden kunnen maken.

2.12 Drinkwaterwinning

De verschillende drinkwaterbedrijven (bijvoorbeeld Waternet) kunnen het geld dat zij verdienen met drinkwater gedeeltelijk terug stoppen in de waterwingebieden. Daarnaast worden de kosten van drinkwaterwinning door klimaatverandering hoger. Om dit op te vangen moet er meer water in het gebied opgevangen en geïnfiltreerd worden. De maatregelen die hiervoor nodig zijn kunnen ook bijdragen aan de MRA-landschapsopgaven.

Daarnaast zijn er drinkwatergebieden in de duinen (bijvoorbeeld Noord-Hollands Duinreservaat en Amsterdamse Waterleidingduinen) waar recreanten toegang toe hebben als zij entree betalen. Het geld wat hier mee verdiend wordt kan ingezet worden voor natuurbeheer en het in stand houden van de duinen.

Overig

2.13 Preventie-investering verzekeraars

2.13 Preventie-investeringen verzekeraars	
Werking van instrument	Verzekeraars investeren in groenstructuren als preventie-investering, met als doel schade die klimaatverandering met zich mee brengt te verminderen en/of zorgkosten te verlagen
Bron van instrument	Verzekeraars
Gebruiker instrument	
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Met name binnenstedelijk en gericht op afwatering
Financieel schaalniveau	Moeilijk te zeggen, maar de potentie is hoog. Nederlandse verzekeraars investeren met

	elkaar zo'n 420 miljard euro, waarvan zo'n 60 procent in Nederland.
Voorwaarden	Er moet voor verzekeraars een duidelijke (financiële) winst te behalen vallen
Tijdspanne	Zowel eenmalig als meerjarig mogelijk
Inzetbaarheid	Meerjarig
Inschatting transactiekosten	n.v.t.
Voordelen/Nadelen	• Een grote potentiële geldstroom • Moeilijk om tot daadwerkelijke investering te komen; *blended finance* kan hierbij uitkomst bieden
Bestaand/Bewezen instrument	Niet bestaand instrument

Verzekeraars houden zich in toenemende mate bezig met preventie van klimaatschade. Als gevolg van klimaatverandering krijgen we vaker te maken met extreme weersomstandigheden, waardoor de schade door water toeneemt. Zo meldt Interpolis dat het aantal meldingen van schade aan woningen door klimaatschade als hagel of regen in 2018 ruim 20% hoger is uitgevallen dan in 2011. In 2021 is dat zeker ook zo, met de recente overstromingen in Zuid-Limburg.

Het kan voor verzekeraars dus lonen om te investeren in groen dat bijdraagt aan de afwatering. In de beleidsnota 'Financieren van groen in stad'[15], dat in het kader van Horizon 2020 project 'Naturevation' is opgesteld, wordt genoemd dat verzekeraars zich wel bewust zijn van het toekomstige rendement van dergelijke preventieve investeringen, maar aarzelen om zélf te investeren in stedelijke natuur: dit wordt gezien als een publieke taak. In de praktijk komen investeringen in groen door verzekeraars dus nog niet (veel) voor. Elders wordt dit al wel toegepast. In Frankrijk gaat bijvoorbeeld een deel van de premies voor verzekering tegen natuurrampen (ongeveer €200 miljoen) naar een publiek fonds waaruit preventie-investeringen worden gedaan op het gebied van klimaatadaptatie en overstromingen[16].

Naast positieve effecten van groen op de preventie van schade door klimaatverandering werkt groen ook bevorderlijk voor recreatie en bewegen en heeft het een positief effect op gezondheid. Zoals in paragraaf 2.3 beschreven, leidt een groene leefomgeving tot gezondheidsvoordelen. Ook vermindert de aanwezigheid van groen stress en kan het een aantrekkelijke ruimte bieden voor spelen en sporten. Aanleggen van 10% meer groen in de woonomgeving zou – theoretisch - een besparing van zo'n €400 miljoen op de kosten van zorg en ziekteverzuim kunnen opleveren[17]. Onderzoek van het RIVM laat zien dat groen in de buurt leidt tot vermindering van de zorgkosten tot €10.000 per hectare per jaar[18]. Belangrijk hierbij is dat de afstand tot het groen maximaal 300 meter is. Het positieve effect is dan het grootst[19]. Ook op het gebied van zorgkosten ligt voor (zorg)verzekeraars dus een incentive om in groen te investeren.

Uit een interview (dat we in het kader van Groen Groeit Mee voor de provincie Utrecht gehouden hadden) met onderzoeker Helen Toxopeus van Universiteit Utrecht, komt naar voren dat verzekeraars een

[15] Beleidsnota Financieren van groen in stad, 2020, Sustainable Finance Lab, Horizon 2020 project Naturevation

[16] Programmes d'Action pour la Prevention des Inondations, PAPI

[17] Groen, gezond en productief, KPMG, 2013

[18] Natural Capital Model, RIVM, 2018

[19] Sociaal-maatschappelijke en economische waarde van groen en blauw, Groenblauwe Netwerken

interessante financieringsbron kunnen zijn, maar dat de stap richting daadwerkelijke investeringen door verzekeraars nog lastig is. Blended financing – het mixen van verschillende financieringsinstrumenten en betalende partijen – kan een uitkomst bieden, aldus Toxopeus.

2.14 Bedrijven investeringszone (BIZ)

2.14 Bedrijven Investeringszone (BIZ)	
Werking van instrument	Een Bedrijven Investeringszone (BIZ) maakt het mogelijk om ondernemers gezamenlijk verbeteringen in een bepaald gebied te laten financieren.
Bron van instrument	Bedrijven
Gebruiker instrument	BIZ
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	BIZ-gebied
Financieel schaalniveau	Doorgaans enkele honderden euro's per ondernemer per jaar
Voorwaarden	• Er dient draagvlak te zijn voor een BIZ onder de ondernemers • Er dient een plan van oprichting te worden opgesteld en een stichting of vereniging worden opgericht
Tijdspanne	Maximaal 5 jaar, verlenging mogelijk
Inzetbaarheid	Zowel korte als lange termijn
Inschatting transactiekosten	n.v.t.
Voordelen/Nadelen	• Mogelijkheid om middelen te bundelen • Er dient draagvlak te zijn bij ondernemers. • Er is vaak een uitgebreid informatietraject mee gemoeid
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument, maar nog niet toegepast voor vrijetijdseconomie of groenontwikkeling

Een Bedrijven Investeringszone (BIZ) maakt het mogelijk om ondernemers gezamenlijk verbeteringen in een bepaald gebied te laten financieren. Het instrument dat hiervoor wordt ingezet, is een gebiedsgerichte (bestemmings)heffing binnen de openbare ruimte. De heffing wordt door de gemeente op verzoek van de ondernemers ingesteld, indien er aantoonbaar voldoende draagvlak bij de ondernemers aanwezig is. De hoogte van de heffing wordt in principe bepaald op basis van WOZ-waarde en bedraagt doorgaans enkele honderden euro's per ondernemer per jaar. Een BIZ bestaat voor maximaal 5 jaar en kan daarna met maximaal 5 jaar worden verlengd. En BIZ maakt 'free rider'-schap onmogelijk: alle eigenaren en ondernemers in het gebied moeten meebetalen aan de plannen van de BIZ, als er bij de draagvlakmeting sprake is van het behalen van de drempelwaarden. In Nederland zijn BIZ-zen populair voor winkelgebieden en – in mindere mate – voor bedrijventerreinen. Hoewel er (nog) geen concrete voorbeelden bekend zijn, is een BIZ-structuur voor ondernemers in de vrijetijdseconomie goed denkbaar[2021]. Voor ondernemers in de vrijetijdseconomie is de kwaliteit van de toeristisch-recreatieve infrastructuur en bijbehorende marketing belangrijk. Op die manier zouden toeristisch-recreatieve ondernemers in een concentratiegebied kunnen meebetalen aan bijvoorbeeld extra groenaanleg of een beter beheer, vanuit het welbegrepen eigenbelang van een goede groene omgeving.

[20] WUR, 2014, Kansen voor de gastvrijheidseconomie in het buitengebied

[21] Rapport Parkinclusief ontwikkelen, opgesteld Stadkwadraat voor Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug

Informatie financieringsinstrumenten burgers

Als laatste beschikken ook burgers over een aantal financieringsinstrumenten die kunnen bijdragen aan de MRA-landschapsopgaven. In deze bijlage worden de instrumenten beschreven (zie hoofdstuk 3 voor een overzichtstabel).

Tabel financieringsinstrumenten burgers

Instrument	Constructie
Giften	Giften
	Legaten
	Fonds op Naam
	Crowdfunding
	Stichtingen
Verdien-modellen	Kaartjesverkoop
	Abonnementen
	Betaald parkeren
	Vignetten
Overig	Groenfonds
	Landschapsobligaties

Giften

3.1 Giften

Giften van particulieren	
Werking van instrument	Schenking voor de ontwikkeling en/of het onderhoud en beheer van groen, met of zonder tegenprestatie
Bron van instrument	Burgers
Gebruiker instrument	Stichting met ANBI-status
Investering en/of beheer	Zowel investering als beheer
Geografisch schaalniveau	Verschilt, maar minder geschikt voor kleinere groenopgaven
Financieel schaalniveau	
Voorwaarden	Geen
Tijdspanne	Eenmalig of periodiek
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Lage kosten
Voordelen/Nadelen	• Giften zonder tegenprestatie aan ANBI's zijn fiscaal aftrekbaar, waardoor ze voor zowel de schenker als de ontvanger een aantrekkelijke optie zijn. Bij giften met tegenprestatie gelden andere voorwaarden. • Particulieren moeten echter financiële capaciteit en wil hebben om groene projecten te ondersteunen. • De omvang en frequentie van de giften kan sterk verschillen en is daarom onzeker. • Er is veel concurrentie tussen projecten bij crowdfunding en giften.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument (zie het Nationale Park De Hoge Veluwe)

Nederlanders zijn gulle gevers: in 2018 gaven Nederlanders €5,7 miljard aan goede doelen. Groene doelen zitten hierbij, en staan volgens het jaarverslag van het Nationale Park De Hoge Veluwe op plek 8 qua geefgedrag in Nederland (men geeft in eerste instantie meer aan gezondheid/welzijn, noodhulp, kunst & cultuur, kerk, armoede bestrijding in het buitenland, onderwijs en onderzoek en armoedebestrijding in Nederland). Wel is er veel concurrentie; in 2018 waren er 43 fondsenwervende natuurorganisaties.

Een gift is een monetaire schenking die een particulier kan geven voor de ontwikkeling of het beheer van groen. Hier kan een tegenprestatie tegenover staan, zoals vrije toegang, aandelen, enz. Er zijn twee soorten giften:

- een periodieke gift: een particulier heeft laten vastleggen dat hij/zij jaarlijks een gift doet aan een instelling.
- een eenmalige gift: een particulier eenmalig een gift doet aan een instelling en er niet vastgelegd is dat hij/zij meerdere giften gaat geven.

Sommige giften kunnen worden afgetrokken van de aangifte inkomstenbelasting. Meestal gaat het om giften zonder tegenprestatie. In het geval van een groene opgave is dit mogelijk wanneer de gift naar een stichting gaat met een ANBI-status (Algemeen Nut Beogende Instelling). Dit kan voor zowel periodieke als eenmalige giften.[22] Voor de schenker is de gift fiscaal aftrekbaar, en de ontvanger hoeft geen belasting te betalen over de gift. Om deze reden zijn giften van beide kanten een aantrekkelijke optie. Voor giften met tegenprestatie gelden andere voorwaarden, en moet ieder geval individueel beoordeeld worden.

Giften zijn voornamelijk aantrekkelijk voor particulieren met de financiële capaciteit én de wil om groene projecten te ondersteunen. Doordat er een Stichting moet zijn voor het groene doel is dit financieringsinstrument voornamelijk geschikt voor (middel)grote groene projecten. De omvang en de frequentie van de giften kan sterk verschillen, waardoor er geen garantie is voor continue inkomsten. Voordelen zijn wel dat het op korte termijn inzetbaar is, dat de transactie kosten laag zijn en dat het een bestaand en bewezen instrument is.

Een voorbeeld van groen dat door middel van dit instrument gefinancierd wordt is het Nationale Park De Hoge Veluwe. Dit park voert een zelfstandige exploitatie waarbij 90% uit eigen inkomsten bestaat en 10% uit subsidie.[23] In het jaar 2018 heeft het Park vanuit particulieren een opbrengst geworven van €243.540. Dat is bijna een derde van de opbrengsten uit fondsenwerving.

3.2 Legaten

3.2 Legaten	
Werking van instrument	Geldbedrag dat wordt nagelaten door een overledene voor - in dit geval - de ontwikkeling en/of het onderhoud en beheer van groen
Bron van instrument	Burgers
Gebruiker instrument	Organisatie rondom het groenproject
Investering en/of beheer	Zowel investering als beheer
Geografisch schaalniveau	Verschillend
Financieel schaalniveau	Verschillend
Voorwaarden	Geen
Tijdspanne	Eenmalig
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Lage kosten
Voordelen/Nadelen	
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Legaten zijn eigenlijk een bijzondere vorm van giften. Het verschil is dat een legaat pas wordt ontvangen door de legataris (degene aan wie het geld wordt nagelaten) als de gever komt te overlijden. Als het groene project een ANBI-status heeft, hoeft er geen erfbelasting over het legaat betaald te worden.

22 https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/aftrekposten/persoonsgebonden-aftrek/giften_aan_goede_doelen/giften

23 https://www.hogeveluwe.nl/nl/over-het-park/steun-het-park

3.3 Fonds op naam

Fonds op naam	
Werking van instrument	Schenking aan een goed doel, ook genoemd het 'hoofdfonds', met een gerichte opdracht
Bron van instrument	Burgers en bedrijven
Gebruiker instrument	Organisatie rondom het groenproject
Investering en/of beheer	Zowel investering als beheer
Geografisch schaalniveau	Verschillend
Financieel schaalniveau	Verschillend
Voorwaarden	Geen
Tijdspanne	Eenmalig
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Lage kosten
Voordelen/Nadelen	• De gever bepaalt wat er met het geld gaat gebeuren
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Een Fonds op Naam is een schenking aan een goed doel (het 'hoofd fonds') met een gerichte opdracht. Dit kan zowel bij leven als via een beschikking in het testament. In die zin kan een fonds op naam worden gezien als een (bijzondere) gift (bij leven) of (bijzonder) legaat (bij overlijden).

De schenker bepaalt de naam en het doel van het fonds. Het doel moet aan het 'hoofdfonds' wordt verbonden (bijvoorbeeld een bepaald onderzoeksproject). Het hoofdfonds zorgt ervoor dat het geld van het Fonds op Naam wordt besteed aan de specifieke doelstelling en zorgt voor de administratieve afhandeling. Op die manier profiteert een Fonds op Naam van de kennis en ervaring van het hoofdfonds, zonder zich bezig te hoeven houden met organisatorische en administratieve kwesties.

De meeste liefdadigheidsinstellingen hebben een minimaal startkapitaal. Een Fonds op Naam biedt zowel (vermogende) particulieren als bedrijven de mogelijkheid om het werk van een goed doel op een persoonlijke manier te steunen. De kosten van het oprichten van een Fonds op Naam worden meestal gedekt door het 'hoofdfonds'. Hierbij zitten ook de notariskosten.

Een voorbeeld van fonds op naam voor groene projecten is het 'Piet Oudolf Groen in de Buurt Fonds.' Dit is opgericht voor kleinschalige projecten die tijdelijk braakliggende terreinen omvormen tot een groene omgeving.[24]

3.4 Crowdfunding

3.4 Crowdfunding bij particulieren	
Werking van instrument	Schenking voor de ontwikkeling van groen
Bron van instrument	Burgers (kan ook bedrijven)
Gebruiker instrument	Organisatie rondom het groenproject
Investering en/of beheer	Investering
Geografisch schaalniveau	Verschillend, van lokaal stadspark tot groot natuurgebied (werkt vooral goed bij lokale/regionale betrokkenheid)
Financieel schaalniveau	Verschillend
Voorwaarden	Geen
Tijdspanne	Eenmalig
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• Crowdfunding kan fiscaal aftrekbaar zijn (als begunstigde ANBI is), maar dat is niet altijd zo. • Particulieren moeten de financiële capaciteit en wil hebben om groene projecten te ondersteunen.

[24] https://www.cultuurfonds.nl/fonds/piet-oudolf-groen-in-de-buurt-fonds

	• De frequentie en verworven bedrag kan bij crowdfunding sterk verschillen en is daarom onzeker. • Er is veel concurrentie tussen projecten bij crowdfunding en giften.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Crowdfunding is een eenmalige actie waarbij een organisatie in dit geval bij particulieren geld ophaalt om de investering van een bepaald project te financieren. Dit kan zowel met als zonder tegenprestatie. Er wordt meestal van tevoren een streefbedrag genoemd en een vaste tijdspanne waarin dat bedrag moet worden opgehaald. Ook gaat het meestal gepaard met een crowdfundingcampagne (meestal d.m.v. (online) reclame) en het idee is dat meerdere donateurs een kleine bijdrage geven waarmee de hele investering kan worden bekostigd. Deze methode zorgt vaak voor meer draagvlak en verbintenis tussen de mensen en het doel. Ook kan zo een campagne vrijwilligers opleveren die later kunnen participeren in het beheer van het project.

Bij sommige crowdfunding acties ontvangt de organisatie het geld pas als ten minste 100% van het bedrag binnen is. Mocht de crowdfunding dan mislukken doordat er te weinig geld opgehaald is, dan krijgen de particulieren die hebben geïnvesteerd hun geld terug. Doordat crowdfunding acties meestal eenmalig zijn, is dit instrument het meest geschikt voor investeringen in het groen. Het schaalniveau van de groenopgave maakt hierbij niet zo veel uit.

Net als bij giften kan crowdfunding fiscaal aftrekbaar zijn, wat het aantrekkelijk maakt voor beide partijen. Maar dat is niet altijd zo. Ook geldt bij crowdfunding net als bij giften dat particulieren moeten willen en kunnen investeren en dat het verworven bedrag sterk kan verschillen, waardoor er geen garantie is voor continue inkomsten. Daarnaast moet een aanvullend instrument ervoor zorgen dat het onderhoud bekostigd wordt. Voordelen van crowdfunding zijn dat het een bestaand en bewezen instrument is, waar lage transactiekosten en geen voorwaarden aan vast zitten.

Een voorbeeld van groen dat is gefinancierd vanuit crowdfunding is het Natuurgebied Dommelbimd in Brabant. Dit natuurgebied stond te koop voor €295.000 en bewoners waren bang dat het gebied bebouwd zou worden. Het Brabants landschap heeft het bedrag voorgeschoten en in een later stadium is al het benodigde geld opgehaald via crowdfunding. Ook heeft de campagne veel vrijwilligers opgeleverd.[25]
Voor crowdfunding bij groene projecten is er een speciaal platform ontwikkeld, Crowdfunding VoorNatuur. Dit platform wordt ondersteund door partners als Landschappen NL, IVN, Voor je buurt en Nationaal Groenfonds. Het is het eerste en tot nu toe enige online platform voor crowdfunding dat zich uitsluitend richt op natuur en biodiversiteit.

3.5 Stichtingen

Naast crowdfunding zijn er een aantal stichtingen die zich richten op de ondersteuning van groenprojecten. Dit doen zij vaak door een eenmalige financiële bijdrage/gift aan een bepaald groenproject. Een voorbeeld is het Nationale Dinamo Fonds, dat zijn inkomsten uit beleggingen gebruikt om dierenwelzijn, natuurbehoud en monumentenzorg te bevorderen. In 2019 kende het fonds nationaal zo'n €70.000 uit aan projecten.

Ook het Buitenfonds is een interessant voorbeeld. Het Buitenfonds is een onafhankelijke stichting die geld werft voor projecten in de natuur van Staatsbosbeheer. De stichting ondersteunt projecten financieel die de natuur beschermen en beleefbaar maken. Het Buitenfonds werkt hiervoor

[25] https://www.nationaalgroenfonds.nl/projecten/crowdfunding-voor-natuur

samen met bedrijven en particulieren om groene wensen voor huidige en toekomstige generaties te realiseren.

Een laatste voorbeeld is het Groen Ontwikkelfonds Brabant dat samen met ondernemers, organisaties, overheden en particulieren aan een aaneengesloten natuurnetwerk in Brabant werkt. Het fonds stelt geld en grond beschikbaar voor goede plannen die bijdragen aan de aanleg van nieuwe natuur in het Natuurnetwerk van Brabant. Zo kunnen partijen subsidie aanvragen of ondersteuning aanvragen bij het combineren van economische activiteiten met de ontwikkeling en instandhouding van natuur.

Verdienmodellen

3.6 Kaartjesverkoop

3.6 Kaartjesverkoop	
Werking van instrument	Betaalde toegang tot het groen door middel van de verkoop van toegangskaartjes
Bron van instrument	Burgers
Gebruiker instrument	Organisatie rondom het groenproject
Investering en/of beheer	Beheer
Geografisch schaalniveau	(Middel)grote groenprojecten
Financieel schaalniveau	Klein
Voorwaarden	
Tijdspanne	Continu
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Middel (op schaal laag-middel-hoog)
Voordelen/Nadelen	• De gebruiker betaalt • Kan voor financiële uitsluiting zorgen
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

De verkoop van toegangskaartjes is misschien wel een van de meest directe financieringsconcepten. De gebruiker betaalt voor toegang tot het groen, en met geld wordt het onderhoud van het park bekostigd.

Doordat mensen bereid moeten zijn om een kaartje te kopen om toegang te verkrijgen tot het groen, met dit wel aan bepaalde standaarden voldoen. Denk hierbij aan een relatief groot gebied, goed onderhouden groen, bijzondere natuurfenomenen en/of waardevolle faciliteiten (wc's, museum, kinderspeelplaats).

De entreeprijs moet op zo een manier berekend worden dat die in verhouding staat met het aanbod, omdat er anders geen bezoekers op af komen. Ook wil men over het algemeen de prijs laag houden om financiële uitsluiting te voorkomen. Financiële uitsluiting wordt gezien als zeer onwenselijk, omdat men groene recreatiegebieden toegankelijk wil houden voor iedereen, en voornamelijk voor armere mensen die meestal klein wonen en niet zelf over een tuin beschikken. Dit betekent dat de inkomsten door middel van de verkoop van toegangskaartjes niet te hoog ingeschat moet worden, en dat een deel van de financiering waarschijnlijk uit andere bronnen moet komen.

Doordat dit instrument alleen ingezet kan worden bij bestaande groene gebieden, is het enkel geschikt voor het beheer van het groen. Voordelen zijn wel dat het een bestaand instrument is, dat op de korte termijn ingezet kan worden en dat het zorgt voor continue inkomsten.

Voorbeelden van groen waar men toegangskaartjes voor moet kopen zijn het Nationale Park de Hoge Veluwe, de Amsterdamse waterleidingduinen, en Down Under in Nieuwegein. De toegangsprijzen voor deze locaties verschillen sterk. Voor een volwassene gelden de komende prijzen:

- €1,50 per dag voor de Amsterdamse Waterleidingduinen
- €4,00 per dag voor enkel toegang tot het strand bij Down Under in Nieuwegein
- €11,10 per dag voor het Nationale Park de Hoge Veluwe

Bij deze prijzen komen soms nog extra kosten voor parkeren of toegang tot bijzondere faciliteiten (bv. voor het Kröller Müller Museum op de Hoge Veluwe). Ook kan men in sommige gevallen jaarkaarten of familiekaarten met korting kopen.

De meeste van deze locaties hebben ook nog andere financieringsbronnen:

- De Amsterdamse Waterleidingduinen hebben kunnen profiteren van subsidies vanuit zoals de provincie Noord-Holland als de EU (d.m.v. het LIFE programma).
- Down Under financiert zichzelf grotendeels uit de vele betaalde activiteiten die zij bieden (watersport, horeca, enz.).
- Het Nationale Park de Hoge Veluwe haalt financiële middelen uit o.a. periodieke of eenmalige schenkingen, nalatenschappen, en particuliere personen/bedrijven die zich als partner opstellen voor het park.

3.7 Abonnementen

3.7 Abonnementen	
Werking van instrument	Abonnement dat toegang verleent tot het groen voor een bepaalde periode (bv. een jaar)
Bron van instrument	Burgers
Gebruiker instrument	Organisatie rondom het groenproject
Investering en/of beheer	Beheer
Geografisch schaalniveau	(Middel)grote groenprojecten
Financieel schaalniveau	Klein
Voorwaarden	-
Tijdspanne	Continu
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• De gebruiker betaalt • Vastere inkomsten vergeleken met losse kaartjesverkoop
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Abonnementen zijn heel vergelijkbaar met de kaartjesverkoop, en gaat vaak daarmee gepaard. Voordelen van abonnementen zijn dat ze voor vastere inkomsten voor de organisatie zorgen. Ook kan er een sterkere band ontstaan tussen de kaarthouders en het gebied, en dat de abonnementhouders van bepaalde voordelen profiteren (bijvoorbeeld vrije toegang, gratis parkeren, enz.).

Een voorbeeld van abonnement is de jaarkaart van het Nationale Park de Hoge Veluwe. Deze geeft onbeperkt toegang tot het park en kost €65,00 per volwassene per jaar (zonder auto). Dit staat gelijk aan ongeveer 6 losse entrees. Ook kan je vriend van het Park worden vanaf €200,00 per jaar. Daarbij horen privileges zoals gratis toegang (ook tot het Kröller Müller Museum) en gratis parkeren.

3.8 Vignetten

3.8 Vignetten	
Werking van instrument	Aanschaf van vignet dat toegang verleent tot bepaalde faciliteiten in het groen zoals mountainbike- of ruiterpaden voor een bepaalde periode (bv. een jaar)
Bron van instrument	Burgers
Gebruiker instrument	Organisatie rondom de faciliteit in het groen
Investering en/of beheer	Beheer
Geografisch schaalniveau	(Middel)grote groenprojecten
Financieel schaalniveau	Klein
Voorwaarden	-
Tijdspanne	Continu
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Middel (vergt naast administratie ook handhaving)
Voordelen/Nadelen	• De gebruiker betaalt

Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Bij vignetten betaalt de gebruiker van een faciliteit in het groen voor de service. Denk hierbij aan het onderhoud van mountainbike- of ruiterpaden. Met de inkomsten van vignetten worden soms ook de algemene kosten van natuurbehoud bekostigd.

Zoals bij abonnementen, is het voordeel van inkomsten uit vignetten dat er een continue inkomstenstroom is. Doordat er door middel van de faciliteiten inkomsten worden gegenereerd, kan de rest van het groen vrij toegankelijk blijven. In die zin is het een bijzondere vorm van verevening, waarbij de economische exploitatie van een activiteit het onderhoud van het groen financiert.

Een nadeel van dit instrument is dat de inkomsten over het algemeen slechts het beheer van de faciliteiten dekken. Als de verkoop van vignetten ook het beheer van de rest van het groen zou moeten financieren, dan zou de prijs wellicht te hoog kunnen worden om nog aantrekkelijk te blijven voor de gebruikers.

Een voorbeeld van vignet is het MTB-vignet voor mountainbikers op de Utrechtse Heuvelrug. Dit vignet kost €7,50 per jaar en geeft toegang tot verschillende mountainbikepaden. Met de aanschaf van dit vignet wordt ook onderhoud van de natuur bekostigd.[26]

3.9 Betaald parkeren

3.9 Betaald parkeren	
Werking van instrument	Betalen voor het parkeren nabij het groen en hiermee het beheer van het groen financieren
Bron van instrument	Burgers
Gebruiker instrument	Organisatie rondom het groenproject
Investering en/of beheer	Beheer
Geografisch schaalniveau	Lokaal: direct gekoppeld aan bepaald gebied
Financieel schaalniveau	Klein
Voorwaarden	Er moet een parkeerplaats aanwezig zijn
Tijdspanne	Continu
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• De gebruiker die met de auto komt betaalt • Kan voor financiële uitsluiting zorgen
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Bij betaald parkeren wordt het geld dat wordt ingezameld op de parkeerplaats gebruikt voor het beheer van het groen. Dit is net een andere vorm van ‘de gebruiker betaald’, omdat alleen de mensen die met de auto komen worden belast.

Voordelen van betaald parkeren zijn dat het op korte termijn inzetbaar is, dat het voor continue inkomsten zorgt en dat het een bestaand instrument is. Ook worden mensen gestimuleerd om met het ov, de fiets of te voet te komen. Dat reduceert files en heeft een positief effect op het gebied van luchtvervuiling en geluidshinder.

Verder hangen de kosten en baten van betaald parkeren af van de prijs. Bij lage parkeertarieven worden minder mensen uitgesloten, maar wordt ook minder geld opgehaald; en andersom bij hogere parkeertarieven. Hogere parkeertarieven kunnen zorgen voor de potentiële financiële uitsluiting van armere mensen, voornamelijk mensen met beperkingen die afhankelijk zijn van de auto. Dit kan wel gemakkelijk opgelost worden door de parkeerplekken voor gehandicapten gratis te houden.

[26] https://mtb-utrechtseheuvelrug.nl/faq/#1488224182789-2d903efa-7db8

Een voorbeeld van een ‘groene’ locatie waar men betaald moet parkeren is in Bloemendaal aan Zee. Hier betaal je overdag in het hoogseizoen €3,40 per uur en kost een dagkaart €21,65.

Overig

3.10 Groenfonds

3.10 Groenfonds	
Werking van instrument	Een spaarder of belegger legt geld in voor een groenfonds. Hieruit worden investeringen gedaan in het groen.
Bron van instrument	Burgers
Gebruiker instrument	Organisatie rondom het groenproject
Investering en/of beheer	Zowel investering als beheer
Geografisch schaalniveau	Verschillend
Financieel schaalniveau	-
Voorwaarden	Groenverklaring van RVO nodig
Tijdspanne	Continu
Inzetbaarheid	Korte termijn
Inschatting transactiekosten	Laag
Voordelen/Nadelen	• Bij een groenfonds krijgt de spaarder geen lagere vergoeding van de bank, maar wel belastingvoordeel. • De bank kan met geld uit een groenfonds een lagere rente geven aan groenprojecten. • Het geld moet wel terugverdient worden.
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand instrument

Een groenfonds is een fonds waaruit groene projecten worden gefinancierd. De projecten moeten een groenverklaring hebben; alleen dan verstrekt de bank de lening tegenover lagere rente. Organisaties en bedrijven met een groenproject gaan voor een groenverklaring naar een bank met een groenfonds. Het groenfonds van de bank vraagt vervolgens de groenverklaring aan bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl).

Het ingelegde geld komt van spaarders of beleggers. Zij krijgen hiervoor een lagere vergoeding van de bank, maar ze krijgen ook belastingvoordeel, de zogeheten korting voor maatschappelijke beleggingen. In 2019 mocht er tot een bedrag van €58.540 groen gespaard worden. De spaarder betaalt hierover geen vermogensrendementsheffing en krijgt korting op zijn/haar inkomstenbelasting.

Voordelen van een groenfonds is dat het aantrekkelijk is voor zowel spaarders en beleggers als voor de organisatie rondom het groenproject. Ook is het op korte termijn inzetbaar, zijn de transactiekosten laag en is het een bestaand instrument.

Aangezien het geleende geld op den duur terugbetaald moet worden, kan een groenfonds enkel als startkapitaal gebruikt worden. Dit betekent ook dat het geld op een manier moet worden terugverdiend. Een voorbeeld van een project die door middel van een groenfonds gefinancierd is Landcoöperatie De Hooilanden. Twee natuur inclusieve landbouw boeren pachtten hun land tot ze hoorde dat de projectontwikkelaar het land wilde verkopen. Toen hebben ze hun eigen landcoöperatie opgericht en daarmee een ton opgehaald om het zelf te kunnen kopen. Het geld dat ze nog misten, €150.000, kregen ze voorgeschoten door het Nationaal Groenfonds.[27]

[27] https://www.nationaalgroenfonds.nl/projecten/landcooperatie-de-hooilanden

3.11 Landschapsobligaties

3.11 Landschapsobligaties	
Werking van instrument	Burgers investeren in landschapsobligaties en ontvangen hiervoor een rentevergoeding. Met het geld van de obligaties wordt grond aangekocht. Die grond wordt verpacht aan boeren die op een biologische en natuurvriendelijke manier landbouw uitoefenen
Bron van instrument	Burgers
Gebruiker instrument	Burgers en TBO's
Investering en/of beheer	Investering en beheer
Geografisch schaalniveau	Verschillende projecten van verschillende omvang. Stichting Grondbeheer nu 533 ha grond aangekocht
Financieel schaalniveau	Relatief klein, maar wel potentieel
Voorwaarden	Vaak sprake van een minimum inleg
Tijdspanne	Het bedrag van de obligatie komt direct beschikbaar
Inzetbaarheid	Direct
Inschatting transactiekosten	Hoog
Voordelen/Nadelen	• Aantrekkelijk vorm van crowdfunding: een manier waarop burgers geld kunnen verdienen met investeren in groen • Het blijkt vooralsnog lastig om echt schaal te maken
Bestaand/Bewezen instrument	Bestaand, maar nog niet breed toegepast

Burgers investeren in obligaties en ontvangen hiervoor een rentevergoeding. Een voorbeeld van een dergelijk initiatief is Stichting Grondbeheer. Met het geld van de obligaties koopt Stichting Grondbeheer grond aan (of herfinanciert grond die zij vooruitlopend op uitgifte van de obligatie al heeft aangekocht), die tegen betaling van een eerlijke pacht ter beschikking wordt gesteld aan natuurgedreven en sociaal verbonden boeren en voedselinitiatieven. Stichting Grondbeheer biedt de obligaties aan via Duurzaaminvesteren.nl. De minimuminleg is €500 euro en er zijn obligaties voor 5 jaar of voor 10 jaar of eeuwigdurend.

Stichting Grondbeheer heeft nu 533 ha beschikbaar gesteld voor biodynamische boeren en heeft de ambitie om op te schalen. In sommige gevallen stellen de boeren (een deel) van het land beschikbaar voor bezoekers.

De obligaties worden gebruikt om investering mogelijk te maken. Door de grond aan biodynamische boeren de verpachten wordt ook het beheer veilig gesteld.

Bijlage 3: Gesprekspartners

Interviews met stakeholders

- Andreas van Braam (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit)
- Leo van ’t Hof (Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat)
- Peter van Cappellen (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)
- Rita Braam (Gastvrije Randmeren)
- Poul Hulzink (Goois Natuurreservaat)
- Nic Grandiek (PWN)
- Pim de Nobel (PWN)
- Arash Lahyi Jalghi (Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, ook namens andere waterschappen)
- Gerben Biermann (Provincie Noord-Holland)
- Jacco Maissan (Provincie Flevoland)
- Jurriaan Janssen (Provincie Flevoland)
- Maureen Anema (Provincie Flevoland)

Bestuurlijk overleg

- Esther Rommel (Gedeputeerde provincie Noord-Holland)
- Bart Heller (Wethouder gemeente Hilversum)

Expertsessie, 28 oktober 2021

- Merten Nefs (Vereniging Deltametropool)
- Jean-Paul Schaaij (Directeur Nationaal Groenfonds)
- Erwin van der Krabben (Hoogleraar Gebiedsontwikkeling Radbouduniversiteit Nijmegen)

Begeleidingscommissie

- Birte Querl (Provincie Noord-Holland)
- Christiaan van Zanten (Regio Gooi en Vechtstreek)
- Marja van Nieuwkoop (Gemeente Amsterdam)
- Martijn Dekker (Gemeente Haarlem)

Bureau BUITEN
Economie en Omgeving

Achter Sint Pieter 160
NL-3512 HT Utrecht

info@bureaubuiten.nl
+31 (0)30 - 231 89 45

www.bureaubuiten.nl